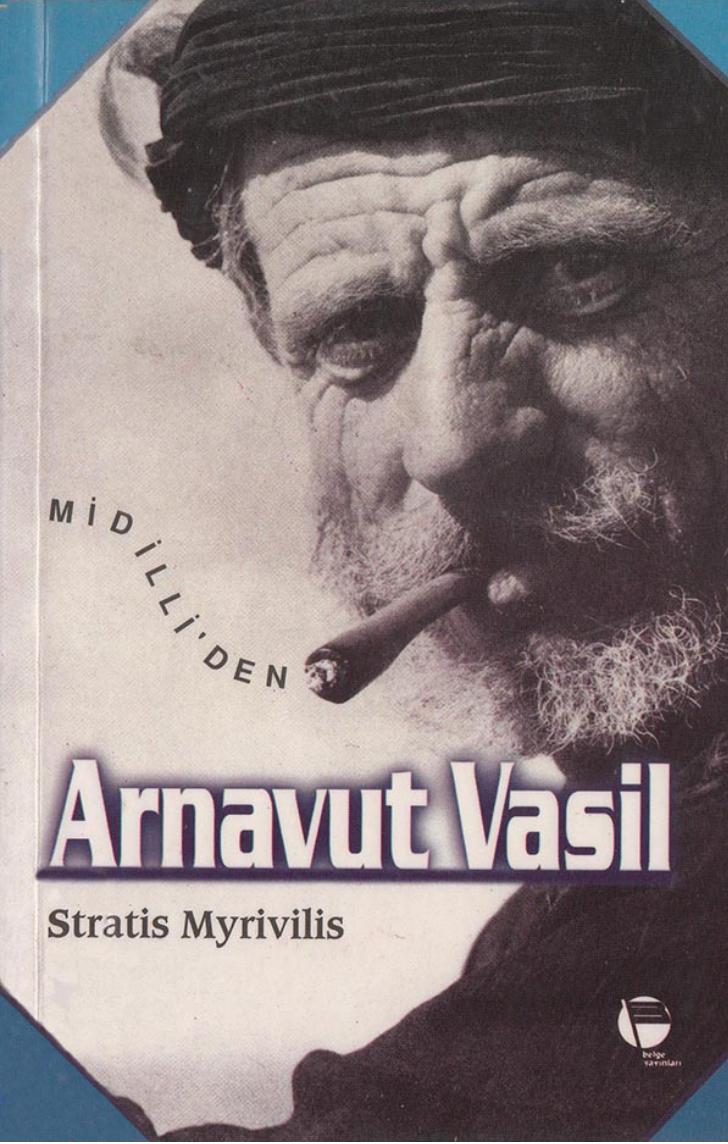

MİDİLLİ'DEN

Arnavut Vasil

Stratis Myrivilis

belge yayınları

MARENOSTRUM

Asıl adı Efstratios Stamatopoulos olan, Stratis Myrivilis Midilli adasının kuzey sahilinde bulunan Skamniya kentinde doğdu 1892 tarihinde. Lise öğrenimini tamamladığı Midilli kentine gelene kadar köyünde kaldı. Atina Üniversitesindeki hukuk öğrenimi Balkan Savaşları nedeniyle yarım kaldı. 1915 yılında ilk yapıtını, ***"Kızıl Hikâyeler"***i yayınladı. Daha sonra birinci Dünya Savaşı ve Türk-Yunan Savaşı sırasındaki deneyimleri, onun baş yapıtlarından biri sayılan ve 1924 yılında yayınlanan ***"Mezarda Hayat"*** adlı romanının temelini oluşturdu. Bu romanda savaşın bütün dehşeti yansır. 1933 yılında ***"Altın Gözlü Okul Müdiresi"***, 1949 yılında ise ***Denizkızı Madonna***'yı yayınladı. İlk versiyonu 1934 yılında yayınlanan ***"Arnavut Vasil"*** dışında iki kısa romanı daha olan Myrivilis'in birçok kısa öyküsü daha bulunmakta. Myrivilis, İtalyan ve Alman işgali karşısında direnişçi bir tavır sergiledi. 1943 yılında Alman işgali sırasında yayınlanan ***"Arnavut Vasil"*** de büyük bir heyecanla karşılandı.
Myrivilis 1969 yılında Atina'da öldü.

BELGE YAYINLARI
MARENOSTRUM

Kitabın İngilizce Orjinal Adı:
Stratis Myrivilis, 1892-1969 ***Vassilis Arvanitis***
Yunanca'dan İngilizce'ye Pavlos Andronikos tarafından yapılan çevirisinden dilimize aktarıldı.
Oyma figürler, Panos Valsamakis'e aittir.

Türkçesi
CEM KAŞKARLI

Dizgi
Belge

Düzelti
Belge

Mizanpaj
Mehmet Arif

Kapak Tasarım
Zehra Şenoğuz

Kapak Baskı
Gülen Ofset

İç Baskı
Gülen Ofset

Montaj
Adım Grafik

Cilt
Güven Mücellithanesi
Baskı Tarihi: Mart 1997

BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK
Divanyolu Caddesi Binbirdirek İşhanı No:15/4-409
Tel/Faks: (0212) 517 44 53
Tel: (0212) 638 34 58

STRATIS MYRIVILIS

ARNAVUT VASİL

TÜRKÇESİ
CEM KAŞKARLI

belge yayınları

*****

İÇİNDEKİLER

*****

* 7 *

TEŞEKKÜR

* 9 *

ÖNSÖZ

* 13 *

ARNAVUT VASİL

* 98 *

BİYOGRAFİ NOTU

* 103 *

METNİN NOTLARI

****

**

TEŞEKKÜR

**

Teşvik ve önerileri, hatta çeviri konusunda gösterdiği çaba için Dr. Margaret Alexiou'ya teşekkür ederim. Ayrıca, her zaman olduğu gibi, bir dostuna yardım için yorulmadan uğraşan ve anlaşılması benim için zor Yunanca kelimelerin anlaşılır kılınmasında bana değerli zamanını ayıran Hristos Alexiou'ya teşekkürlerimi sunarım. Sözcükler konusunda yaptıkları yardımlar için Demetris Tsiovas ve Tassos Tamis'e de teşekkür ederim.

Bu çevirinin gerçekleşmesinde Dr.Theanno Michaelidou'ya çok şey borçluyuz. Kendisi, *Arnavut Vasil*'in başarılı bir çevirisinin imkanına yönelik yaptığım ilk araştırmaya verdiği cevapla beni çeviriyi yapmaya teşvik etmiştir.

Lambis Myrivilis araştırmamda bana bir hayli yardımda bulundu ve oldukça nadir bulunan bir *Arnavut Vasil* basımını ve Panos Lampsides'in Almanca'ya yaptığı çeviriyi benim için sağladı. Her iki çalışma da oldukça yararlı oldu bana. Yine de, Steve Moger, düşük seviyedeki Almanca bilgime katkıda bulunmamış olsaydı Almanca metnin çeviride yararı pek az olacaktı.

Dr. Roderick Beaton, Prof. Peter Bien, Ian Dersley, Dr. Stathis Gauntlett, Michael Green, Angelo Loukakis, Roger Pitcher ve Dr. Alfred Vincent, hepsi, çevirinin müsveddesini okudu ve karım Angela gibi değer biçilemeyecek katkılarını esirgemediler. Bu çeviriyi ona ve oğlum Nikky'ye ithaf etmek istiyorum.

P. A.

ÖNSÖZ

Arnavut Vasil, ilk defa 1934'te Atina'da çıkan bir gazetede kısa hikâye olarak yer aldı. 1939'da ise daha uzunca bir versiyonu olan ikinci bir baskıyı Myrivilis, *Mavi Kitap* adı verilen kısa hikâyeler koleksiyonuna dahil etti, ancak bu versiyon, Yunanistan'ın Almanya tarafından işgali sırasında gözden geçirildi ve genişletildi, sonra 1943 sonlarında ayrı bir cilt halinde yayınlandı. Bu ilk baskı, çok kısa bir zamanda 3200 adet satttı, öyle ki, ikinci baskının 1944'de yapılması gerekli oldu.[1] Eserin şimdi sekizinci baskısı yapılmış ve Almanca, İspanyolca, Danimarkaca, İsveçce ve Çekçe'ye çevrilmiş durumdadır. Ancak, bu çeviri, tüm eserin yayınlanacak ilk İngilizce çevirisidir.

Başından itibaren, *Arnavut Vasil*, iyi eleştiriler aldı. Eseri 1944'te inceleyen Apostolos Sahinis, kitabı, 'ke-

---

1. Çeviride ***Vasilis Arnavitis***'in 2. basımı esas alınmıştır.

sinlikle kusursuz ve mükemmel bir eser'[2] diye tanımlamış ve başka bir eleştirmen, K. Despotopoulos, 'Arnavut Vasil ile Myrivilis, sanatında olgunluğun doruğuna ulaşmıştır, aynı zamanda, nesir edebiyatımızı mükemmelliğe taşımıştır'[3] Ancak, belki de, Myrivilis'in en çok hoşuna giden yargı, Yunanistan'ın Almanya tarafından işgalinden hemen sonra kendisini teselli eden ve 'Endişelenme, senin eserin, *Arnavut Vasil* gibi kitaplar yazıldığı sürece, Yunanistan dayanacak' diye onu bağrına basan şair Angelos Sikelianos'unki idi.[4] Yunanistan, hayli uzun bir süre dayandı ve Yunanistan'ın o karanlık tarihinde Arnavut Vasil, trajedinin ortasındaki kederli insanlara huzur ve umut taşıdı Okuyuculardan biri eseri şöyle hatırlamaktadır:

> *"Ben, Arnavut Vasil'i ilk kez Alman işgali sırasında öğrenciyken okudum. Okuduğumda, beni tuhaf bir duygu sarmıştı. Öyle derindi ki kitabı çabucak bitirmek istememiştim. Bunca yıl sonra Arnavut Vasil'i okuyunca yine aynı duyguyu hissediyorum. Aynı duygu, aynı büyülenme..."*
>
> *Belki de tesadüf değildi, Gerçek şuydu ki Arnavut Vasil, Alman işgali yıllarında yayınlanmıştı. Myrivilis, bu kitabıyla bir mesaj vermek istemişti. O zor ve karanlık günlerde bize bir umut ışığı göndermiş, bize kahramanlığı, pek çoklarına karşı savaşabilecek ve fetihler yapabilecek 'tarifi imkansız kahramanlığı' hatırlatmamıştı.*[5]

Roman, bu yüzyılın ilk on yılı içerisinde Myrivilis'in

---

2. ***Ta Nea Grammata***, 7 (1944), 142.
3. ***Philologika Chronika***, 2 (1944), 107.
4. Anımsayan: A. Panselinos, ***"Angelos Sikelianos ya da Tanrıların Siyasi Rolü"*** adlı kitabında, (Atina: Kedros Y., 1981), s. 21.
5. A. Spanopoulos, 'Vasilis Arnavitis', ***Kastalia***, Ekim-Aralık 1970, s. 32.

Midilli adasındaki Sikamniya adlı köyde bulunan evinde yazılmıştır. O zamanda, ada nüfusu aynı köylerde yaşayan ama işlerini ayrı ayrı yürüten Rumlar ve Türklerden oluşuyordu. Çoğunlukta olan Rumlar kendilerinin efendisi olamamaktan muzdariplerdi ve Türk egemenliğinden ayrılıp Yunanistan'la birlik olacakları günü hayal ederlerdi hep.

İşte o gün, 8 Kasım 1912 günü geldi çattı. Böylece, dört buçuk asır süren Osmanlı egemenliği sona ermiş oldu. O zaman, adadaki Rumların ve Türklerin ortak varlığının son günlerinde bir hareket başladı, bu veya şu şekilde Doğu ile Batı'yı, Hristiyanlık ile İslam'ı kaynaştıran benzersiz bir yaşam tarzı başladı. Ölüm kalım arasında yaşamı seven ve kendilerinden başka hiç kimseye bir borcu olmayan kahraman genç insanların muhteşem bir alt kültürünü yarattı.

Eser, Yunan nesir edebiyatında popüler olan ve Rumlarla Türklerin karşılıklı saygı ama güvensizlik içinde yaşadıkları kayıp bir altın çağa karşı derin bir nostalji içeren bir türe aittir. Bu tür, özellikle 1922'den ve Hellenizmin Anadolu kolunun hazin bir şekilde sökülüp alındığı Anadolu Felaketi'nden sonra gelişti.[6] Yunanistan ile Türkiye arasında zorunlu nüfus mübadeleleri yapıldı, o zamana kadar süren kültürel etkileşim sona erdirildi. Yunanlıların Konstantinopolis'i (İstanbul) geri alma hayalleri öyle haklı gösterildi ki başlangıçta görülen hayal kırıklığından sonra yazarlar için geçmişin yeni bir imajını ve Rum olmanın yeni bir anlamını aramak doğal hale geldi.

Myrivilis, kahramanı Arnavut Vasil'in Yunan ruhunda en kahramanca yönüyle yer edinmesini istedi, ama buna kalkışmakla Yunan geleneğinde en muammalı

---

6. Yunan düzyazı geleneğinde bu eğilimin diğer örnekleri şunlardır: Pandelis Prevelakis'in ***The Tale of a Town*** [Türkçesi; ***Girit'te Bir Şehrin Hikâyesi,*** Osman Bleda, Belge Yayınları, 1997] ve Elias Venezis'in ***Aeolia*** (İngilizce çevirisi E. D. Scott-Kilvert, Londra, Campion, 1949)

kahramanlardan birini yaratmış oldu: tanrısız, anarşik ve yirminci yüzyılı zorlayan özgür bir ruh. Her birimizin içinde 'hala kendini özgür kılmaya çalışan ama başaramayan' bir 'tutsak kuşu' hatırlatmaktadır, bize.

Eser, kahramanının maceralarının Avrupanın erken dönem destansı şiirleri tarzında ayrı ayrı bölümler halinde kronolojik düzende verilmesi dışında, klasik ve destansı geleneklere oldukça yakındır ve kahramanın hayatı, klasik şekilde akar gider; kahramanın, başarının doruğuna ulaşması, kendini aşması ve kader ile tanrıların çıkardığı engeller. Bu eski tarza Myrivilis, anlatıcıyı kahramanın kendisi kadar önemli gözde bir karakter yapmakla farklı bir yenilik getirmiş olmaktadır. Arnavut Vasil'in ilk kısımlarında anlatımın Vasil'den ziyade anlatıcının çocukluğu hakkında olmasından dolayı anlatıcının kahraman hakkında geçtiği hikaye, bir kişinin, 'gerçek' birinin, kendi geçmişinden veya hafızasından aldığı bir hikaye olduğunu gösterdiğinden bunun farkına varabiliyoruz. Anlatıcının hafızası, tamamiyle bizim Vasil'in resmini 'gördüğümüz' bir pencere olarak kalıyor.

Kahramanı önceden çözümlemek yerine, bu teknikte, kahramanın ile anlatıcı arasındaki ilişki çizilmektedir. Duygulu ve dindar bir yurtsever olan anlatıcı, çocukluğunun kaybedilmiş dünyasına, geçmişe özlemle bakıyor ve bu nostalji içinde kaybolarak gizemli dünyanın tam merkezinde hafızasından güç alıyor, Vasil, yengin çıkıyor. Vasil'in anarşik ve bencil ruhu onu büyülüyor, ama insan, onun rahatsızlığını da sezebiliyor. Anlatıcının karakteri Vasil'in karakterine muhalif kalıyor. Bu eseri nostalji içinde mükemmel yazılmış bir egzersiz olmaktan öte kılan şey ise kendisini putlaştırma ve kendisini suçlama arasında yaşanan bir gerilimdir. Freud, bunu benliğin iklemi diye tanımlamış olmalı.

P. A.

****I****

Değişik kahramanlıklar vardır ve değişik kahramanlar. Hayatta her şeyin bir yeri vardır ve hazzı da oradadır. Ama her şeyin onu var eden bir amacı vardır. Ona anlam veren de budur zaten. Tatlanmak için her meyvenin kendi toprağına ve iklimine ihtiyacı vardır, ama bu tadı tadacak bir ağza da ihtiyaç duyar. Her geminin yelken açabileceği bir okyanusa ihtiyacı vardır, ama kaderi, uzakta bir limanda onu bekler. İşte böyledir.

Sadece, Vasil'in, çocukluk rüyalarımda yiğitliğin baş meleği olan *Vasil*'in bunca yıl sonra hala bende izleri vardır. O, düşüncemi olgunlaştıran biriydi. Sadece, *Vasil*'i anlayamıyorum hala ve ondaki enerjinin sırrına eremiyorum bir türlü. Aradığı şey neydi, amacı neydi ve neye inanıyordu? İşte şimdi, acıların ve özlemin ruhumu kâmile erdirdiği ve zamanın beni daha cesaretli kıldığı bir yaşta, onu anlayabiliyorum. Bugün, hayatımın zirvesinde, geçmişe bakıyorum ve geriye baktığımda geçmişte kalan eski zamanın insanlarını gö-

rüyorum. O yüzleri, sohbetleri, mimikleri ve edaları, sıcak bir nefesi ve yeni pişmiş somunun verdiği tadı hatırladıkça hafif bir alev kaplıyor ve okşuyor yüzümü.

Defne ve oregano* kokusu ve ezilmiş üzümlerin ve sarnıçta, dalında kimsenin koparmayacağı ekşi yeşil meyveleriyle yabani badem ağacının kırık yeşil yapraklarının kokusu kaplıyor havayı. Bu kokular, çocukluğumun yaz günlerinden, adada geçen o yaz günlerinden, bana ulaşan o denize nazır evimizin keskin kokularını anımsatıyor.

Gözlerimde canlanıyorlar, birden öğlen güneşinin keskin gümüşi ışıkları gözlerimi yakıyor. Ege türküleri, yuvaları etrafında ağaçtan ağaca süzülerek uçan kırlangıçlar gibi gelip gidiyor. Sesleri kayıklara ve tavernalara doluyor.

Hayalleriyle ve gizemli hülyalarıyla keder içinde olan delikanlılar türkü söylüyorlar. Dimdik kayaların baş döndürücü yüksekliğinde yosunların kapladığı yarık ve oyukların dışındaki çıplak yüzeylere gümüşi bir renk hakim. Tuz ve güneşin kapladığı o yüzleri hayatla parlar, arzuyla çatırdar. Denizle korkusuzca alay ederler, deniz de kükreyen atlar gibi onların üzerine dalgalar savurur. Her şey fosfor gibi parlar ve havayı büyüler, onu titretir. Sıcak nefesler uzak orman yangınları gibi gelip kendi ıtrisini işler insanın hafızasına.

Bu büyülü dünyanın kalbinde yengin çıkan sarı saçlı genç bir çocuk vardır. Bazen, hoş hoş gülümseyip sanki ışıktan yapılmışçasına parıldayan saçından bir tutamı beyaz parmaklarıyla arkaya doğru atar. Yine bazen, lacivert rengi gözleri kararır, iki kurşun çekirdek gibi grileşir ve alt dudağı patlamaya hazır bir öfkeyi haber verir. Böyle bir özleme karşı

* Yabani mercan köşkü, farekulağı, Organum Vulgane (ç.n).

durmasını gerektiren kahramanlığı nedir onun? Hem Tanrı'ya hem insana, hem yabancıya hem soyuna karşı düşmandı o. İyiyle, kötüyle cebelleşti, çektiği azap hiçbir zaman azalmadı.

Çölde, çıplak bir gökyüzünün altında kendi kendilerine kaynayan membaları düşünüyorum. O serinliklerini kuru kayalara serperler, ama orada elinde kupasıyla bu memba seline ulaşacak ve kavrulan yüreğine yeniden hayat katacak biri yokturdur. Ne bir insan ne bir hayvan, ne bir kuş ve ne de bir bitki.

Peki, o zaman su sadece kendine mi söyler türküsünü? Neşesi boşlukta mı yankılanır, niye bir Tanrı'nın kulu susuzluğunu gidermek için çıkmaz ortaya?

Bırakalım türkü söylemeyi. Tanrı, her yerde sakince kendi huzurunu yaşar, öyleyse, kaybedilen bir şey yoktur. Memba, O'nu mutlu eder. Onun suyunu içer, O. Yangın yeri yüreği bir gül gibi serinler, mutlu olur. Neşe dolu varlığı her yerdedir, hatta kumun yalnızlıktan gıcır gıcır ettiği ya da en mütevazi tohumun bile büyüyecek bir yer bulamadığı çok uzak sahralarda bile. Güneşin yaktığı yapayalnız kayaya sülfür kokana kadar ve öğlenin sıcağında kıtır kıtır kırılacakcasına gülümser.

İşte, bu düşündüğüm, Vasil'in kahramanlığıydı yani bir çöl membası, dünyaya hayırsız, insana anlamsız, ama, içinde varlığı atan Tanrı için büyük bir mutluluktu, o.

** II **

Şu an bile, çocukluğumun ona ait anlarını hala hatırlıyorum. Evimiz büyük ve eski bir evdi, kalın taştan duvarları, her taşı kaplayan betondan bir evdi. Avlu serin olurdu, annem her Cumartesi beyaz kenarlı bütün gri taş parkeleri bembeyaz ederdi. Evde bir sürü karanlık ardiye, çatısında yuvarlak pencereler ve gece insan ayağı değmese de gıcırdayan geniş merdivenleri vardı. Üst katta, duvarlar, tavana kadar selvi ağacından yapılma gardırop ve gizli bölmelerle kaplıydı. Diğer her şey, kapılar, merdivenler, yer döşemeleri gibi beyaz çamdan yapılmıştı; temizlendikçe ve zamanla sarılaşmış balmumu gibi parlayan geniş kavaktan döşemelerdi bunlar.

Dışarıda, bir de bahçe vardı, sağlam asmalar kırmızıya çalan palamar ipi kalınlığındaki sürgünlerini atmışlardı kıvrımlara. Her yerden bitip, kavaklara ve incir ağaçlarına tırmanıyor, duvarları kaplayıp çatıda oluklara tutunuyorlardı. Mevsimi gelince pencereler önünde kocaman sulu üzümler verir ve annem, kuş-

larla eşekarıları üzüm destelerine zarar vermesin diye onları, basmadan yaptığı mavi ve kırmızı torbacıklarla örterdi.

Babam ağaçları severdi. Ağaçlar ve ayetler. Ölümüne kadar her zaman sürgün üzerine bir kaç ayetle biten hoş yazılmış mektuplar gönderirdi bana. Ve her yere, nerede olursa ağaçlar, asmalar ve çiçekler dikerdi. Tabii ki çıkarı için değil, buna tutkulu olduğundandı. Ne isterseniz, meyve ağaçları, süs ağaçları. Bizim tarlalara, köyün yollarına, kilise avlusuna, hatta başka insanların kapısına ve bahçelerine bile dikerdi.

Ölümünü duyduğumda, onun en çok hoşuna gidecek bir cenaze töreninin, mümkün olsaydı, diktiği ve o kutsal elleriyle sevdiği bütün o ağaçların kalkıp ona Ulu Kurtarıcı Kilisesine kadar eşlik edecekleri bir merasim olurdu diye düşündüm.

Mezarına dua etmeye gittiğimde orada tomurcuklu ve çiçekli bir gelincik gördüm. Yanıma alıp sonra bir askıya dikerim diye kökünden söküp almak için eğildim, ama aynı anda fikrimi değiştirdim, elimi geri çektim. O bitki onun kalbine erişmiş gibi geldi bana, sanki onu topraktan söküp alsaydım o kırık köklerinden kanlar akacağını görecekmişim gibi korku sardı beni.

Ağaçları ve çiçekleri sevdiği gibi kendi çocuklarını da seven Tanrı yeşilden ayırmasın onu.

* * * * *

Bilinmeyen bir zamanda, bir yılan, evin çevresindeki bostanın içinden yol bulup gelmiş, tırmanıp çatıda yer etmiş. Orada yuvasını yapmış ve orada güven içinde büyümüş, büyümüş.

Yazın, biz çocuklar, hepimiz üst kattaki ikona san-

dıklı geniş yataklarda uyurduk. Annemiz de orada uyurdu, bizimle olmak için, çünkü, gecenin ve ayazın sesleri bizi korkuturdu. Öteleri daha açıktı. Pencereler denize doğru bakar, oradan, ağaçlar gökyüzüne uzayıp bize gizli jestlerle bakarlardı. Pencerede parıldayan ışıklar ise bizi sersemletir, uykuya salardı. Aysız gecelerde, öylesine çoklardı ki tüm gökyüzü çok yapraklı bir yaseminle kaplanmış gibi, ağaçların dallarında binlerce küçük beyaz çiçekler varmış gibi görünürdü. Yatağımdan seyrederdim onları. Beynim yanıp sönen beyaz yıldızlarla dolana kadar seyrederdim.

Göz kapaklarım ağırlaşınca gözlerim yarı açık kalır, sonra akan Samanyolunu, ve sonra, tembelleşen yaprakların gürültüsüyle açık pencereden süzülerek geniş odayı kaplamasını izlerdim.

Evin dış duvarlarında sıva yapılırken iskelenin kurulduğu delikler vardı halen, şimdi saçaklara yakın yerde yabani kerkenezler yuva yapmıştı orda, şafak sökerken dalaşmaya ve çığrışmaya başlarlardı. Gün boyu yavrularını beslemek için gagalarıyla küçük yılan ve kertenkele toplarlardı. En heyecanlı an, bir yiyecek gördüklerinde yaşanırdı, hepsi birden çığrışmaya başlardı. Geceleyin, kanatlarını hafif hafif çırpar uykudayken arada bir hafiften bağrışırlardı. Uykularında hayal görür gibiydiler.

Karanlık ağaçların arasından gelen baykuşların ve görünmez kuşların homurdanmalarını duyardık.

Bir keresinde, bir avcı kuştan kaçan bir ağaçkakan saklanmak için bu deliklerden birine sığınmıştı. Ulaşılması en zor olandı bu. Evin kuzey köşesinde yukarı doğru, ışık geçirmez bir sarmaşığın duvarı çatıya doğru kapladığı bir yerde. Deliğin girişi de kapalıydı, kuş, hızla yaprakların arasından içeriye girip saklanmış ama bir daha geri çıkamamıştı.

Annem olan biteni görmüş ve bize anlatmıştı.

Artık, o andan itibaren onun acısı bizim acımızdı olmuştu. Babam, zeytinleri dökmek için kullandıkları uzun çubuklarla sarmaşığı kenara ittirmeye çalıştı, ama nafile.

O zaman, güvercin için bir şey yapamadan onun orada açlıktan ve susuzluktan öleceğini anlamıştık. Bu durum, yüreklerimizi kavurdu. Onun hapsolduğu o yerde çırpınışlarını duyardık her gece. Onun bir insan gibi çıkardığı acı dolu çığlıkları duyardık.

"Ah, ne utanç!" derdi, annem, sevimli gözleri yaşla dolardı. Susardık, ağaçkakanın çabası ve çığlıkları gecenin sessizliğinde bize ulaşırdı.

Sonra, bir gece, sesini duymadık artık onun.

Ondan sonra da hiç duymadık.

O zamandan bu yana yıllar geçti ve hala, içimde yakalanmış bir kuş kendini özgürleştirmek için mücadele ediyor, ama başaramıyor. Onu her gece duyuyorum, kanatlarını yalnızlık içinde, çaresiz çırpışını; sonra kendi kendime yapacak bir şey yok diyorum.

Gözlerimi kapıyorum, tekrar aile evinde itiraf edilmemiş ilk korkularını yaşayan küçük bir çocuğum ben, geniş gardıroplu büyük yatak odasında. O yaz gecelerinde bizi hayrete sürüklemeyeni yoktu.

İpeksi yapraklarıyla kavaklar, açık pencerelerin karşısında bir çınar ağacının yapraklarından yavaşça akan suyun serin ve duraksamayan sesi gibi hışırdardı. Ama, gövdesinin halkalarını tavanda sürüyen yılanı da duyardık. Bu ses kanımızı dondururdu, ıslak bir yer örtüsü döşemeler üzerinde sürüklendiğinde çıkan hırıltılı sese benziyordu.

Bazen, daha hızlıydı. Dehşetli. Bir kaz gibi ses çıkaran, kızgın kızgın hamle yapan yılanın sesini duyardık. Boğulan bir kuşun çıkardığı sesler gibi yankılanan küçük çığlıklar tavana çarpıp dururdu. Yılan fareleri yakalar ve mideye indirirdi. Feryatları çabucak

kaybolur ve arkasından derin bir sessizlik hakim olurdu. Kalbimiz korkudan duracak gibi olurdu.

Onun yüksek keten gardıropların arkasında gözden uzakta, duvar boşluklarında hareket ettiğini bile duyardık. Bütün bunlar, büyükler için hiç de sıkıntı konusu değildi. Hiç aldırış ettikleri yoktu. Sıçan yılanı, derlerdi, zararsız bir şeydir. Duyuyor musunuz, bir "ev" yılanı! Sadece iyiliği vardı.

Ona bir de ad takmışlardı, ve biz, büyük küçük herkes ona Mamuris diyorduk. Ama, ben ve kardeşim, onun hareket ettiğini duyduğumuzda ateşli hayallerimizle gizemli bir dehşete kapılırdık. Babamıza yakalanmayalım diye hiç de korkmamış gibi davranmaya çalışsak da ellerimiz heyecandan yapış yapış olurdu. Çoğu, ellerini başımıza koyar, arkaya doğru iter ve gözlerimizin içine bakardı.

"Tamam, kabul. Biz baş edemedik bununla, ama siz, birer genç delikanlı olduğunuzda, onların hepsini Kızıl Elma'ya süreceksiniz."

Zamanı geldiğinde kesinlikle Türklerle hesaplaşacağız diye düşünürdük. Ancak, bu arada, basit bir yılan bile kalbimize korku salmaya yetiyordu.

Bu bize daha korkutucu geliyordu, çünkü, hiç görmemiştik onu. Kafamızda oluşan varlığını belirleyen zifiri karanlık, dehşet ve ses idi, bütün evi saran ve kaplayan uzun tırmalayıcı bir ses duyuluyordu.

Geceleri yatağımıza uzandığımızda dinlediğimiz peri masallarının can sıkıcı fantezileri dolardı kafamıza. Ağustos geceleri, açık pencereden içeri girer odayı kaplar, geniş yatak odamıza serin karanlıkları ve yıldızlı bulutları yayardı. Sonra, hayallere dalardık.

* * * * *

Bizim Lenaki işte o yıl doğdu, altıncı ve son numara. İnce, yumuşak bacaklı ve hep mahzun duran gri gözlü zayıf bir çocuktu, o. Annem, başta, çocuk iyiceden büyümeyecek diye korktu. Hatta, göğüsleri bile o kadar doğum içinde böylesine kuruydu ilk kez..

"Lenaki'mize neden meme vermiyorsun?" diye sert sert sorardı, Fani, güzel kaşlarını çatarak. Daha dördündeydi.

"Çünkü, sütün hepsini sen içtin. Lenaki'mize bir şey kalmadı."

Ama, sütü sevmeyen ve ancak zorla süt içirilebilen Fani, suçlamanın adaletsizliğine isyan edip ayağını yere vururdu.

"Ben içmedim, anne İçmedim."

Babam, bizim Lenaki için bir keçi aldı. Beyaz ve tarçın renkliydi. Bir resim kadar hoştu. Alt çenesinden küpe gibi sarkan güzel yumuşak kıl bukleleri vardı, bunun için ona Dudu derdik. İnsanlara alışmıştı, adıyla çağrıldığında hemen gelirdi. Sadece, bir kere doğum yapmasına karşın, sütü boldu, ama bizim Lenaki yine de gelişmiyordu.

Bütün çocuklar, hepimiz, beşiğinin etrafında toplanır, onu okşar, onunla oynardık, ama o hiç gülümsemezdi. Hatta, başka bebekler gibi ağlamazdı. Sessiz sessiz baş parmağını emer, bize hüzünlü gözleriyle sadece bakardı ve biz, birer birer orayı terk ederdik.

Annem ağlar, ona ninniler, türküler söylerdi. Ufaklığı 'artık somun' diye çağırırdı, yani bütün hamurdan geriye kalan birkaç kırıntıyla bile yapılabilecek bir somun parçası.

Gün boyu, Dudu'yu çayıra salar, geceleyin ise onu yağ ve peynir kavanozlarının muhafaza edildiği zemin kattaki büyük ardiye odasına, kilere kapatırdık.

Bir gün, annem, bazı teyzelerle otururken onların ko-

nuştuklarına kulak kabartmıştım. Sıçan yılanlarından ve sütü ne kadar da sevdiklerinden bahsediliyordu. Yalnız ve bağlı bir keçiye rast geldiklerinde memelerine sarılır ve sütünü içerlermiş. Bu beni bir hayli etkilemişti. Kardeşime anlattım ve aklımdan geçeni hemen anladığını gözlerinin içinden okudum.

İkona sandığında, Ay-George'un ve bir ejderhanın resmi vardı. Ejderhanın dikine pullarla kaplı yeşil bir gövdesi ve bir dizi halkayla başlayan, başı mızrak ucu gibi biten bir kuyruğu vardı. Kafası, küçük bir öküzünki kadar vardı, burnundan duman fışkırıyordu. Bacakları büyük bir kara kurbağasının bacakları kadardı.

Evimizi kendine mekân seçen ve o ejderhaya benzeyen bir yaratık canlandırdım hayalimde, yatağıma uzandığımda gizemli bir korku sarıyordu beni. Sadece, onun da olanların farkında olduğunu, yani yalnız olmadığımı bilebilmek için yanımda duran kardeşimi dürterdim. Annem (ama, yüzü, duvara dönük yatağında dururken gözlerimizin sonuna kadar açık olduğunu nasıl bilirdi?) sessiz sessiz şöyle derdi:

"Haydi bakalım uykuya, çocuklar. Gözlerinizi kapatın, 'Gel bana, İsa ve Meryem Ana deyin' ve uyuyun. Bir şey yok, sadece Mamuris."

O zaman, yüksek sesle, "Gel bana, İsa ve Meryem Ana" derdik, derin bir iç geçirir ve artık açmamak üzere gözlerimizi kapatırdık. Yan döner, bir şey değil, sadece Mamuris diye düşünerek huzur içinde uykuya dalardık. Karanlığın içinden gelen güven ve huzur dolu bu tatlı ses tedirgin kalplerimizi nasıl da rahatlatırdı.

Bir gece, yatağımızda uzanmış yılanı dinlerken aşağıdan kilerin derinliklerinden uzun uzun feryatlar yükseldi. Bizi derinden etkiledi, insanın veya bir hayvanın ızdırap içindeyken, acılıyken, çıkardığı o yalvaran ve korku dolu sesleri duyduk. Dehşet, bir bıçak gibi karnıma saplanmıştı. Kardeşimi dürttüm, dürtünce, gövd-

desi evet biliyorum der gibi gizemli bir şekilde cevap verdi. Bu Mamuris idi, kilere inmiş ve Dudu'yu emmeye başlamıştı. Feryatlar, sustu, ama ben, kalbimin küt küt diye attığını duyuyordum. İkona sandığında üzerindeki kandilin fitili tıslad, cız etti.

Çaresizlik içinde, beni kendime getirecek bir ses duymak, bir öksürük veya bir bağırış duymak istiyordum. Kardeşimin kolunu çimdikledim. Titredi, ama hiç bir ses çıkmadı ondan. O da kendi sesini duyamayacak kadar korkmuştu. Onu daha sıkı çimdikledim, daha sıkı. Acıyla irkildi, ama yine bir ses, bir inilti bile çıkarmadı. Sonra, alçak sesle:

"Anne! Anne!" diye seslendim.

"Ne var?" dedi karanlığın içinden. Sesi uykulu gibiydi. Uykusunda cevap vermişti, bana. Bizim Lenaki'nin beşiğini sallamak için uzandığında bile uykusunda yine öyleydi, sonra karyolanın o ritmik gıcırtısı korkumu alıp götürdü.

Sonra, çocukluğumuzun uykularını pek çok zaman korkuyla zehirleyen bu yılan Vasil'in yiğitliğinin ilk ifşasına neden oldu.

** III **

Yaz günüydü. Üzümler hasat edilmiş, şıra fıçılara doldurulmuş, rakı geniş kazanlarda damıtılmaktaydı, üzümün posası uzak tarlalara dökülüyordu. Bütün köye keskin ve boğucu bir hava hakimdi. Adına 'cirit' dediğimiz oyunun tam oynanma zamanıydı. 'Ciritler', kalın uçlarından sivriltilmiş, sert ağaçtan yapılma uzun sırıklardı. Çocuklar, bunları posa dökülen veya çamuru kurumuş yerlere fırlatırlardı, amaç, ciridi rakiplerinizin ciritlerini düşürecek şekilde fırlatmak ve kendi ciridinizi yere saplamaktı. Oyunda hem becerikli olmak hem de kuvvetli bir kola sahip olmak gerekliydi.

Vasil, kendi akranlarıyla biraz yüksekçe bir yerde oynardı. Köyümüzün evleri tepenin yamacına yapılmıştı. Evlerin tepeye tırmanmak için birbirlerinin çatısına çıktıklarını zannederdiniz. Vasil'in arkadaşlarından biri aniden bağırdı, evimizin çatısını işaret ediyordu.

"Bakın! Bakın!"

Şaşkın şaşkın herkes döndü, çatımızdaki eski yapım kiremitlerin bir hayvanın kıvrımları gibi hareket ettiğini görünce taş kesildik. Kiremitler yerinden oynuyor, gürültüyle ardı ardına düşüyordu. Kocaman bir yılan belirmeye başladı, kiremitleri başıyla kaldırıyor ve yavaş yavaş gün ışığına çıkıyordu. Sonu gelmiyordu! Nihayet, tamamiyle çıkınca, kendini toparladı ve güneşe doğru kuruldu.

Vasil, o zamanlar, on altısında, mavi gözlü, kıvırcık saçlı ve sakalı yeni bitmiş genç bir delikanlı idi. Ucu mızrak gibi sivri ve çelikten kaplı pırnal ciridini kaptığı gibi eve doğru atıldı.

Babam tarladaydı, annem de ekmek pişiriyordu. Kimseden izin almadan evin kapısını açtı, genç kızı iterek geçti, yukarı koştu, oraya, çatıya açılan kapağa doğru tırmandı, omzuyla bir itişle, çatıya çıkıp kiremitlerin üzerine atladı. İşte, sonra, yılanla bir savaştır başladı. Yılan, o an, karşısında uğraşması gereken zorlu bir düşman olduğunu fark etti. Kendisine ciritle vurmakta olan Vasil'in üzerine kudurmuşçasına atıldı. Bazen, elinden zor kurtuluyordu, ama sonra, tekrar başı önde gövdesi arkada çocuğa döndü, dilini çıkarıp kızgın kızgın tısladı. Kuyruğu bir kamçı gibi havada sertçe şakladı. Çatının kiremitleri tuz buz olmuştu.

Çevre evlerde, tepeye doğru insanlar toplandı ve pencerelerden bu tuhaf gösteriyi hayretler içinde seyre koyuldular. Her yerde bağırış çığırış, velvele vardı. Bir anda, kadın erkek, herkes, korkuyla feryadı bastı. Vasil kaymış, mahluku aşağı doğru kovalarken çatının kenarına kadar yuvarlanmıştı. Oluğun kenarını ucu ucuna yakalayabilmişti, orda, bir kedi gibi asılı kaldı. Köylüler nefesini tutmuş bekliyordu. Kadınlar, kaçınılmazı beklerken elleriyle yüzlerini kapatmış ve içlerinden çocuk düşmezse Meryem Ana'ya mum ve yağ dikeceklerini vaat etmişlerdi. Herkes, ya tutunduğu oluk kopup gelecek ya da çocuk tu-

tunmaktan yorulacak diyordu. Sonsuza dek orada duramazdı ya.

Vasil, dar sokağın parke taşları üstünde sarmaşıklar arasında bir üzüm salkımı gibi asılı duruyordu. Yakınında olan bazı kadınlar yatak yastık getirmeye koştu. Sonra, insanlar, tam "işte şimdi düşecek" diye düşünürlerken Vasil, bir kedi gibi kendini yukarı çekti ve göğüs hizasında çatı kenarına kadar ulaşmıştı cüssesi. Beton parçalar ve kırılan çatı kiremitleri etrafından düşmeye başladı, ama kendisi düşmüyordu.

Herkes, "oluğun destekleri dayanıncaya kadar..." diye düşünüyordu.

Dayandılar, ve Vasil, kendini daha yukarı çekerek çatının üzerine uzandı. Kalabalık, o anda rahatladı. Kadınlar haç çıkardı, herkes birden konuşmaya başladı. Vasil, bir yılan gibi salındı ve dizleri üzerine doğruldu. Ayağa kalktıktan sonra, ciridini eline aldı ve öne fırladı. Yılan, fırsattan yararlanarak geri çatıya kaçmaya çabalıyordu. Zamanında yetişerek yılanın kuyruğunu sol bacağına sardı, sertçe çekti, öfkeden deliye dönmüştü. Yılanı tekrar çıkmaya zorlayarak ciridinin çelik ucunu yaratığın kafasına gömdü. Sonra, yılanı aşağıya sokağa attı. Köylüler korkudan feryat figan, büyük bir kargaşayla oraya toplanmıştı.

Vasil, tam çatının ucundaydı, yüz üstü duruyordu. Nefessiz kalmış, onca uğraştan sonra yüzü kıpkırmızı kesilmişti, vahşi gözlerle aşağıda tozun içinde kıvranan, o güçlü kuyruğunu sallayarak son nefesini verene kadar dalgalar gibi güçleyen, gövdesinin kıvrımlarını silkeleyen o yaratığa çatının kenarından bakındı. Giderek cesaretini toplayıp hareketsiz kalan hayvana yaklaşan köylüleri seyretti. Hatta birkaçı ölü Mamuris'in üzerine basıp kendilerinin de birer kahraman oldukları edasıyla davranıyorlardı.

Biri bir şeyler söyledi. Herkes çatıda kendilerinden daha yukarıda duran çocuğa bakmak için kafasını çe-

virdi. Ortalığa birden sessizlik çöktü. Sadece başı görünüyordu, çatının kenarından bir çıkıntı gibi duruyordu. Vasil'in yüzü parlıyordu, vakur, kasvetli ve güneşte bir altın gibi parıldayan saçı düşmüştü yüzüne.

Kalabalığın kendisini seyrettiğini fark etti, ayağa kalktı ve çatıdan aşağı indi. Bir kelime bile etmeden, hatta kazandığı zaferin tadına varmak için ölü yılana bile hiç yaklaşmadan cirit oynadıkları bayıra doğru yöneldi. Orada yoldaşlarını etrafına topladı ve oyuna tekrar başladılar.

Komşular yılanın boyunu ölçtü. İnanılmaz bir şeydi, acayip bir yaratıktı, yaklaşık 2,5 metre uzunluğunda ve kafası bir kedininki kadar büyüktü. Kesip açtılar yılanı, midesinde kumaş parçaları bile vardı.

Babam döndüğünde, delikanlının cesareti onu duygulandırdı.

İpekten yapılma al renkte bir Bursa boyun atkısı vermem için beni ona gönderdi.

"Ona cesur bir Helen olduğunu söyle", dedi.

Gittim ve ona:

"Babam size bu hediyeyi gönderdi ve sizin cesur bir Helen olduğunuzu söylememi istedi" dedim.

Vasil, çok memnun oldu. Atkıyı boynuna attı, parmaklarıyla saçımı okşadı ve:

"Benden babana teşekkür et" dedi.

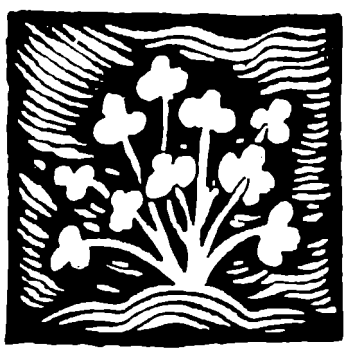
Hala parmaklarının o sıcaklığını hatırlıyorum.

Sadece annem olan bitenden kaygılıydı. Çocukları korkutmuş olsa da Mamuris öldürülmemeliydi. O, evin koruyucu ruhuydu. Papazdan yardım istedi. Geldi, kutsal suya bir fesleğen filizini batırarak suyu evin her tarafına, her köşesine serpti.

Ancak, o yıl, bizim Lenaki öldü. Hayatı, bir sabah başladığı gibi huzur içinde sona erdi. İşte o zaman,

hüzünlü gözleri kapanmış ve o tuhaf ifadeyle bize daha hiç bakamamıştı. Annem, hala, onun ölümünü evin koruyucu ruhunu kaybetmesine bağlamaktadır.

O başarısından sonra, Vasil, köyde tanınıcı, herkes onun korkusuzluğundan bahsediyordu.

** IV **

Vasil'in babası, Yannakos amca, bir bina ustasıydı. Geniş, sarkık, beyaz bıyıklı, geçmişine sadık yaşlı bir adamdı. Korkusuz ve sinirliydi, öfkesi hemen alev alırdı. Lafına laf söyletmezdi, inatçı biriydi. Bu yüzden, ona Arnavut derlerdi, Arnavut Yannakos amca. O, yaptıkları işten gurur duyan ve aralarına kabul etmedikleri kişilerin müdahalesini hazmedemeyen adanın o eski tarz zanaatçılarından sayılırdı.

Bir işi alınca, onu kafasında bir hafta veya gerektiğince etüt eder, sonra, kendi usta grubunu bir araya getirir ve işe koyulurdu. Müşterisi, rahat hissederdi kendini. Yannakos usta ile iş bir saat gibi tıkırında işlerdi. Hiç zaman kaybı olmaz, kimse sallanmazdı çalışırken. İşçiler, bunu çok iyi bilirler ve iş boyunca fazla sigara içmekten veya konuşmaktan kaçınırlardı. Yapı alanında duyabileceğiniz tek ses, taşları döven çekiç ve harcı karan kürek ve mala sesleriydi.

Ona acele etmesini söyleyemezdiniz. Kendi hızında gitmeyi isterdi, eğer canını çok sıkarsanız, alet-

lerini toplar, bir tek kelime bile etmeden sizi zor durumda bırakıp giderdi.

Sağ kolu, Vasil, işinde ona yardım ederdi. Harç için kalbura toprak atar, elerdi. Sabah güneşi kafasına vurur, taşlardan ter ve çekiç kokusu yayılırdı. Günün ortasına yaklaştıkça, Vasil, sessizce iskelenin gölgesinde çalışmaya başlardı. Bir yanında harç yığını vardı, diğer yanında beton hazırlamak için sönmüş kireci kumla karıştırırdı. Her defasında yaşlı adam aşağıya daha fazla harç diye seslenir, ve Vasil, harç kabını doldurarak gönderirdi. Ancak, bir gün Vasil, Zafirena'nın kız kardeşi Rallu yüzünden zamanında duyamadı bu isteğini.

Rallu, yapının karşısında kendi avlularındaydı, arada dar bir sokak geçiyordu. Açık duran kapısı sadece bir kaç adım ötedeydi. Rallu, kollarını yukarı sıvamış, bir leğende çarşaf yıkıyordu. Vasil'in kürekleriği toprağın tozu açık duran kapıdan içeri giriyordu.

"Yeter, bu kadar yeter!" diye kızdı. "Maskaralık. Sen temizliyorsun, onlar kirletiyorlar!"

Yakınında kimse yoktu. Yüksek sesle, Vasil duyabilsin diye bağırmıştı. Küreğini harç yığınına saplayan Vasil, ona döndü ve gülümsedi.

"Gelip, kapıyı kapatmamı ister misin, Rallu, toz içeri girmesin diye?"

Rallu, kafasını kaldırmadan:

"Kapının kapalı durmasını istesem, kendim kapatabilirim, teşekkürler" diye cevap verdi.

"Yani, bana bakabilmek için mi kapıyı açtın demek istiyorsun."

Çocuk, gülümsedi, Rallu, kıpkırmızı kesildi.

"Ne için sana bakacakmışım, pis amele?"

Yaşlı adam yukarda hâlâ istediği harcı bekliyordu.

Vasil, ortada yoktu. Çabuk sinirlenen usta, tekrar seslenmedi. Bir çekiç eline alıp, Vasil'e doğru fırlattı.

"Sana harç, dedim, alçak!"

Çekiç, tam Vasil'in omzunu sıyırarak geçti, ama asıl, hakaret onun zoruna gitmişti. Öfkeden aklını kaybetti, kuşağından bir silah çekti ve babasına doğrulttu. Yukardan kanlar boşaldı, kalbura damladı. Sıcacıktı. Önce, inceden aktı, sonra pıtır pıtır akan kan damlalarını susuz toprak emiverdi beklemeden.

Yaptığının farkına varan Vasil, ip merdivene fırladı, iki üç adımda çıktı. Yaşlı adamı, baldırındaki yaralara tütün basıp dizinin altından bacağına bir mendili sıkıca bağlamaya çalışırken buldu.

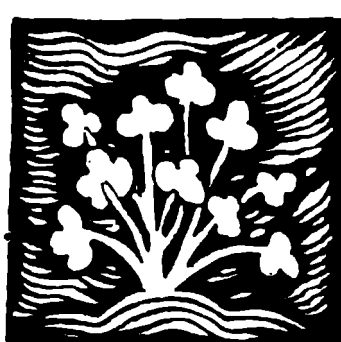
Yannakos amca, onun geldiğini fark etti ve başını kaldırarak, gözlerinin içine baktı. Dişleri gıcırdıyordu.

"Baba!" dedi Vasil. "İşte, al ve öldür beni. Ne yapalım."

Sonra, emniyeti çekilmiş silahı uzattı ona.

Amelele nefeslerini tutmuş, olacakları bekliyorlardı. Yaşlı adam silaha baktı. Sonra, elinin tersiyle kenara itti.

"Deli olma" dedi. "Sen haklısın. Alçak değilsin, sen. Sen benim kanımdan, benim canımdansın, kahrolası!"

** V **

O günlerde, köyümüzde oldukça az Türk yaşardı ve iki ulus* arasında büyük düşmanlık vardı. Yine de birbirimize ihtiyacımız olduğu sürece barışçıl geçinirdik, ama bu da görünürde öyleydi. İktidar onlarda, toprak, para ve açık gözlülük bizdeydi. Kahvelerimiz, kutlamalar ve bayramlarımız hepsi ayrıydı.

Onların mezarlığı köyün aşağısındaydı, bizimkinden biraz daha yukarıda, tepede. Bazen, Türklerin cenaze törenleri bizim sokaktan geçerdi. Tabutu omuzları üzerine alır, sessizce mezarlığa yönelirlerdi. Parke taşlar üzerinde geçen kalabalığın ayak seslerini duyardık. Annem, başını önündeki elişinden kaldırır, kıza:

"Bak bakalım, dışarıdaki patırtı neyin nesi." derdi.

---

* Ulus: İngilizce çeviri metninde "ırk" anlamına gelen "race" kelimesi karşılığında kullanılmıştır, ancak biz Türkçe'ye "ulus" olarak aktarmayı bütünüyle uygun gördük. (Ç.N)

Kız, pencereden dışarı eğilir ve çabucak geri kapatırdı.

"Bir şey yok, teyze. Sadece ölen bir köpek."

Hepimiz olan biteni anlardık. Haç çıkarır, hep bir ağızdan: "Din kardeşleri de aynı akıbete uğrasın, Tanrım." derdik.

Ne fanatizm.

Zakaryas, o günlerde, hem bizim köyde hem de çevre köylerde en cesur ve en ünlü genç olarak tanınıyordu. İnce, yapıca küçük ve iyi bir dansçı olan Zakaryas, parlak siyah saçlı kafasına yumuşak kadifeden bir kasket takardı, uzun burma bıyığının uçlarını bükerdi. Sessiz ve mütevaziydi, bir kız gibi iffetli ve çekingendi. Onu gördüğünüzde, böylesine küçük bir çocuğun içinde onun bir boğa gibi güçlü olmasını sağlayan ne var diye merak ederdiniz. Sarhoş olduğunda, avuç içinde madeni on parayı iki kat ederdi, ama kurşun parayı bükemezdi.

Siyah, kısa kollu mintanlar, uzun kürklü bir pardösü ve vraka denen kısa paçalı şalvar giyerdi. Ayakkabıları, her zaman, parlardı. Giydiği çoraplarını güçlü baldırlarına kadar sıkıca çekerdi. Mevsiminde kulağına nar çiçeği takmayı severdi.

Zakaryas, gençler için bir model ve örnekti. Tarz ve giyimde, hoşlandıkları, hoşlanmadıkları şeylerde hep onun gibi olmaya çalışırlardı. Hepsi, kısa kollu siyah mintan giyer ve kadife kasketlerini onun yaptığı gibi sağ kaşlarına doğru eğerlerdi. Ve, hepsi kulaklarına nar çiçeği takarlardı.

Zakaryas'ın bir de dostu vardı -Lambrini. Köyde onun dışında başka hiç bir kadının onun gibi davrandığı görülmezdi. Yelkenlisi yıllarca önce Karadeniz'de alabora olan ve o zamandan beri bir daha haber alınamayan iyi bir adamdan, Kaptan Simos'dan dul kalmıştı. Öldüğünde, Lambrini daha gençti, onu

iki kızıyla başbaşa bırakmıştı. İkizdiler.

Lambrini'nin iyi ve nazik bir kalbi vardı, ama, günah ateşi, içinde bir köz gibi yanıyordu. Güzeldi de. Yüzü inci güzelliğindeydi, böyle olması ona değişik bir parlaklık katıyor, koyu kaşları daha da göze çarpıyordu. Dudakları, yüzündeki bütün kan oraya toplanmış gibi koyu kiraz gibi kıpkırmızıydı. Kalın saç örgülerini alnına taç gibi bağlardı. O kendine has tarzıyla kafasını geriye ittikçe daha bir hoş görünürdü.

Köyün alt tarafında tarlalara doğru bir yerde yaşar ve orada Zakaryas, pencerenin altında gece yarısına kadar ona serenatlar okurdu. Sonra, kemancıları gönderirdi, ona gider, yalvarırdı:

"Bırak gireyim, Lambrini, sana selamlarımı sunayım."

"Bütün istediğin buysa, olduğun yerden alabilirim."

"Sadece bu değil. Hani bahçende bir nar ağacı var ya."

"Sana ne zarar verdi ki, o?"

"Kulağıma takmam için ondan bir çiçek istiyorum."

"O köydeki tek nar ağacı değil. Git, başka bir yerden al çiçeğini."

"Ama, istediğim senin çiçeğin."

"Benim ağacımdan çiçek alan biri başka yerden asla çiçek alamaz daha."

"Başkasının çiçeklerini koparmak istemiyorum, Lambrini."

"İmkansız. Milletin kulağı var, bizi duyarlar."

"Bizi duyan kulakları keserim."

"Köyde dedikodudan geçilmiyor. Bana iftira atarlar."

"Sana iftira atacak kirli ağızları sustururum, Lambrini."

Karanlığın içinde kahkaha atar, kahkahası su gibi

temiz ve duru olurdu. Sonra, pencere sahanlığında duran saksıdan mercanköşkü filizi atardı ona ve içeri girerdi.

Zakaryas'ın arzusu tekrar depreşir, tekrar gider, kapıyı çalardı.

"Buraya bir daha gelmemelisin, Zakaryas."

"Sen, beni içeri alıncaya kadar yine geleceğim."

"İçeri girmene izin vermem, bu nedenle, vaktini harcamaya bir son vermelisin."

"Beni içeri almazsan kapını kırarım."

"Kapımın menteşeleri sağlamdır, kolay kırılmaz. Demirden perçinleri de var. Kımıldatamazsın bile."

Evet, bunu ilk söylediğinde Zakaryas sadece dinledi. İkinci kez, yine dinledi. Ama, üçüncüsünde kapının kolundan tutup omzunu dayadı kapıya. Kapıyı sarsınca, menteşelerinden sökülüp geldi, içeri girdi.

Lambrini, pencereden uzaklaşmadı. Zakaryas, onu, ay ışığında gülümserken buldu. Yarı açık gözleriyle ona baktı:

"Pekala, dediğini yaptın, artık bana sahipsin."

"Evet, sahibim", dedi.

Pencereden kalktı ve büyük lambayı yaktı. Yüzü bu kadar solmamış, dudakları bu kadar kırmızı kesilmemişti hiç.

"Senden o kadar istedim kapıyı açmanı, niye açmadın?" diye sitem etti, Zakaryas.

"Senin için bu kadar bekledim de sen niye kırmadın?"

İşte böyle oldu, sonra, Zakaryas'ın arzusu her depreştiğinde, Lambrini'nin evine yönelirdi. Üst kattaki büyük odada sevişirlerdi. Geniş bir yatağı vardı, yatağın üzerinde Aya-Nikola'nın büyük bir ikonasını ve bir kandili taşıyan oymalı bir ikona askısı vardı. Za-

karyas, onu kollarına almadan önce, Lambrini ikonayı işlemeli bir örtü ile kapatırdı.

Doğal olarak, dedikodu tüm köye hemen yayıldı. Bütün kadınlar ondan nefret etti, ona adıyla bir daha asla hitap etmeyeceklerdi. Her zaman, "işte o" veya "bilirsiniz, terbiyeli şey", derlerdi. Ona selam vermeyi kestiler, hatta ödünç bir şey bile artık vermeyeceklerdi, ne ocağı için yakacak ne de ekmeği için maya. Kiliseye gitmesi tutsa, kadınlar kısmındaki bütün sıralar hemen boşalırdı. Herkes ona yüz çevirdi, ama o, görmemezlikten gelirdi bütün bunları, çünkü nazik, iyi kalpli ve kolay sinirlenmeyen bir kişiydi. Yine de bir gün, çeşmede bir kadın ona hakaret ettiğinde, şöyle bir durdu, sonra dilinin yettiğince verdi veriştirdi. Bunu sadece bir kez ama tam yaptı, istedi ki herkes duysun.

"Size ne oluyor," dedi. "O her zaman sizi döven moruk, perişan kocalarınızla yatağa girmek içinizde sakladığınız acı bir ıstırap sizin için. Ben yatağa bir öpücükle gitmeyi ve uyandığımda baş ucumda açmış bir nar çiçeği bulmayı seviyorum."

"Seni gidi sürtük!" diye bağırdı diğeri. "Sen ve o iki kızın, sana benzesin diye bütün bu ahlak bozukluğu içinde yetiştiriyorsun onları zaten."

"Ben, canım cicim" diye cevapladı, Lambrini. "Kızlarımı durmadan dayak yiyecek ve yük hayvanı gibi çalışmaya zorlanacak birer kadın olarak yetiştirmiyorum. Birer *Faris* olmaları ve altın takılar takınmaları için yetiştiriyorum onları, sadece süslenecek ve binicilik yapacak birer *Faris*."

Bakın, *Farisler*, Ege halk masallarında geçen ve kuzey rüzgarı gibi dağları, denizleri aşan ve arkalarında prensesleri taşıyan kısraklara denmektedir. İsim tuttu, ve iki kız büyüdükçe başkaları onları *Farisler* diye çağırmaya başladılar.

Lambrini, şüphesiz, Zakaryas'ın kendine ilgi gös-

termesini sağladı, onun cesareti ise Zakaryas'a bağlıydı hep. O ise, Lambrini'yle geçirdiği her gece, bıçağını kapıya saplardı. Kimse, evin yakınından geçmeye cesaret edemezdi. Bıçağı, karanlıkta bembeyaz parlayan fildişi kabzalı kısa bir şeydi. Herkes bu bıçağı ve anlamını bilirdi. Bıçak üstüne, hala köyde söylenen şu maniyi yakıştırlardı:

Domates, patlıcan ve kırmızı biber,
Lambrini'nin kapısında, bıçak gök gibi gürler.

* * * * *

Zakaryas ve arkadaşları Diyamantoğlu'nun kahvesini mekan tutmuşlardı. Aslında, adına kahve dense de burası bir tavernaydı. Önünde küçük bir meydan kadar geniş teras vardı, köye bir kartal yuvası gibi tepeden bakan yukarıdaki kayalara kurulmuştu. Zakaryas ve arkadaşları eğlencenin ortasındaysa Rum olsun Türk olsun hiç kimse oraya gitmeye cesaret edemezdi.

Bir akşam, Zakaryas, Vasil'i tepeye doğru yol alan merdivenleri çıkarken gördü. Hâlâ, köseydi, çenesinde birkaç tüy bitmişti. Dümdüz tezgâha yöneldi, bir dirseğini mermere dayadı ve küçük bir kadeh rakı istedi. Zakaryas, oturduğu yerden nargile püfleyerek onu seyrediyordu, bu cesareti kendisini şaşırtmıştı. Kızgın, ayağa kalktı ve dikkatlice nargilenin kadife kaplı marpucunu oraya bıraktı. Sonra, yavaşça, ölçülü adımlarla, çocuğa doğru avare avare ilerledi ve tezgaha onun yanına eğildi. Vasil'in önünden kadehi alarak yavaşça tepsiye döktü, bunu yaparken gözleri çocuğun gözlerindeydi. Herkes bu hakarete bakakalırken, çıt yoktu ortalıkta. Sakin konuşma tarzıyla, Zakaryas, pervasızca:

"Dışarı velet ve sakalın çıkıncaya kadar da buraya bir daha ayak basma!" dedi.

Vasil, biber gibi kızardı. Hiç başını eğmedi, ve o mavi gözlerinde çelik gibi bir şeyler şakladı; ama, Zakaryas'ın bakışları öyleydi ki kadehi ödedi ve kalktı.

"Bakın hele!" dedi, Zakaryas onun arkasından. "Tüysüz suratlı sokak çocukları da bizimle beraber içecek."

Zakaryas'ın arkadaşları iğrenç iğrenç kahkaha attılar. Vasil onları da Zakaryas'ı da duydu. Tam kapıda durdu, döndü ve:

"Sakalsız olabilirim, Zakaryas, ama bir sokak çocuğu değilim. Bu söylediklerini unutma, bir gün, sana bunu ödeteceğim" dedi.

Zakaryas, çocuğun kafasına indirmek için bir tabure kaptı yerden, ama bir an düşündü ve tabureyi yere bıraktı. Bir çocuğa sataşmak istememişti.

** VI **

Aynı hafta, Türkler bizim Zakaryas'ı öldürdü.

Bir gece, camiyi geçmiş evine doğru giderken, genç bir Türk, Sabri adında, karanlıkta ortaya çıkıp göğsüne bir revolveri boşaltmıştı. Köyümüzün Türkleri Zakaryas'ı hazmedememişti, çünkü gençlerimiz arasında en iyisiydi ve anavatan Yunanistan'dan kaçak silah getiriyordu.

Cinayet bir Cumartesi gecesi işlenmişti; güneşin doğduğu Pazar günü Rumlar için lanetli bir gündü.

Ceset, yol ortasında iki gün kalakaldı öylece, toz içinde kayboldu. Yakındaki Molivos'dan inzibat ve kadılar gelene kadar kimse onu kaldırmaya cesaret edemedi. Yine de, Pazartesi olduğunda ölü adamın başı altında işlemeli bir yastık ve yanında da çiçeği açmış bir nar ağacı dalı bulundu.

Zakaryas, bütün dünyayı göğsüne sarmak istermişçesine her iki yanından kollarını uzatmıştı öyle; onunla güreşip ona diz çöktürmek istercesine. Bazı

yaşlı kadınlar çevresindeki taşlara mum yaktılar ve başı yanına bir fener bıraktılar.

Cinayet, Hıristiyanlara çok acı verdi, kinlerini artırdı. Hepimiz, Sabri'nin bunu yaptığını biliyorduk. Türkler arasında ezeli bir hıristiyan karşıtı olarak ün salmıştı ve bir gece Zakarya's'ı öldürme üzerine bir şeyler mırıldandı. Askere gidecekti, topçu botları giyer ve astragan bir kasket takardı gururla. Cinayet haberleri yayılınca, herkes onun adını fısıldıyordu, ama makamlara tek kelime bile edilmedi. Ortada iddia edebileceğiniz somut bir şey olmadığından ne diyebilirdiniz ki? Molivos, köy ve Midilli arasında gidip gelmek zaman kaybetmekten başka bir anlama gelmeyecekti.

"Bir şey bilmiyoruz; bir şey görmedik." diyordu, çoğumuz.

Türkler, ikiyüzlüce omuz silkeceklerdi.

"Bak'nadım görmedim."

Olay, bizi çılgına çevirmişti, ama hiç kimse Sabri'ye dokunamadı ve hiç kimse cinayetten tutuklanmadı. Zaman geçti, hiç bir tanık ortaya çıkmadı. Mesele unutuldu. Türklerin cesareti arttı ve bizimle alay etmeye başladılar. Rum kahvelerinin önünden geçer, sözde sempatiyle ve alaycı bir şekilde dert sorarlardı:

"Kim inanırdı, ahbap, köyün en iyi delikanlısını kaybedeceğine?"

"Evet, alna yazılan yazıyı kimse değiştiremez." derdik çoğumuz ve dudaklarımızı ısırdık.

"Ve, katil hala bulunamadı, ha?"

"Hayır, köpek, hala bulunamadı."

Sabri ise köy meydanında kasketinde sümbüllerle çalım atar, Türk kahvelerin oradan geçerken bir süre durur ve buraya buyurun ve şuraya buyurun diye,

bütün yaşlı fanatik Müslimler ona kahveler, şerbetler ikram eder, arkasını sıvazlayarak:

"Aşkolsun, gazi Sabri!" Bravo Sabri! derlerdi.

Bütün bunlar bize karşı, nispet olsun diye yapılırdı. Yaralarımızın zehirini bal saydılar, kalplerinde ise güller açmıştı.

Cinayetten kırk gün sonra, kilisenin çanı acı acı çaldı. Köy cenaze ayinine katıldı ve ölünün ruhuna *kolliva* dağıtıldı. Aynı gün, Sabri, kulağında bir çiçek ve omzuna attığı çok hoş al renkli mendille gözüktü. Mendil ipektendi ve altın sırmayla işlenmişti. Önceki akşam nişanlanmış olduğunu duyduk.

Bir gün sonra, Vasil, gidip bu genç Türk'ü buldu, bahçesinde domatesleri suluyordu.

"İyi günler, Sabri."

"Hoş geldin, Vasil."

Bizim delikanlı tütün tabakasını çıkardı ve bir sigara ikram etti ona. Sonra, çakmağını çıkarıp sigarasını yaktı. Bir tane de kendisine sardı.

Sigara içip, sorgulayan gözlerle göz altından birbirlerine bakıp durdular. İkisi de sessizdi. İç geçirip, bıyıklarını büküyorlar, toprağın üzerinde giden suyu seyrediyormuş gibi yapıyorlardı.

Su arkı dolunca, su çağıldadı, güneş altında parıldıyordu ve akıp giderken türkü söylüyordu. Vasil, suya doğru eğildi: "Bak," dedi. "Bu yıl fazla bol değil. Yağmur, gelmezse bir süre daha, hiç sulama yapılamayan oradaki şu zeytin ağaçları kuruyacak."

"Evet, kuraklık var" dedi genç Türk.

Birbirlerine söyleyecek başka bir şeyleri yoktu. Sadece olacakları beklediler. Birden, Vasil, kaşlarını kaldırdı, yavaşça sigaranın dumanını ağzından saldı ve sigarasını yere fırlattı. Söndürmek için iki kere üzerine bastı. Sakince ve şikayet eder gibi:

"Zakaryas'ı niye öldürdün, Sabri?" diye sordu.

Türk de sigarasını yere attı ve çapasının sapına şöyle bir sarıldı.

"Haydi, velet. Çekil git ve beni yalnız bırak."

Vasil, kamasını çekti ve Sabri'nin göğsüne bir haç yaparcasına dört kez sapladı. Su arkı kırmızıya bulandı. Domates fideleri sulanınca ağır bir koku yayıldı etrafa, kıpkırmızı su akmaya devam ediyordu. Güneşin altında türkü söylüyor ve parıldıyordu.

Vasil, dikkatlice bıçağını Türk'ün vrakasına sildi ve kuşağına geri koydu. Kollarını uzatıp yakındaki bir armut ağacının alçak bir dalına yaslandı, cesede baktı. Tesadüfen, eli bir armuda değdi, onu istemeyerek koparıp aldı. Acele etmeden, boylu boyunca armudu yedi, sonra artığını cesedin üzerine fırlattı, yürümeye başladı, bir yandan da ıslık çalıyordu.

* * * * *

"Zafer haçın! Zafer haçın!" diye haykırıyordu bütün Hıristiyanlar, sonraki gün dört bıçak yarasıyla ceset bulunduğunda. Yüzleri güldü, yürekleri aydınlandı.

Tekrar, Molivos'tan inzibat ve kadılar.

"Sabri'yi kim öldürdü?"

Kimse söyleyemezdi. Türkler bu sefer de kim olduğunu biliyorlardı, ama hiç birinin elinde gerçek bir kanıt yoktu ve Hıristiyanlardan hiç biri Vasil'e ihanet edemezdi.

"Ne gördüm ne duydum."

"Bakmadım görmedim."

Ancak, Pazar günü, ayinden sonra, köy büyükleri Vasil'i kilisenin heyet odasına çağırttılar. Kendisine meyve hoşafları ve kahve ikram ettiler:

"Vasil, yaptığın şey kutsaldır. Kollarına ve cesaretine şan olsun. Ancak, imansızların seni defterden sildiklerini duyduk. Bir gece sana baskın edecekler ve arkandan vuracaklar. Al bu mendili. Kilisenin kasasından on altın ve on gümüş para var içinde. Parayı al ve anayurda, Yunanistan'a git. Bu, Zakaryas'ın katlinden aldığın intikam için."

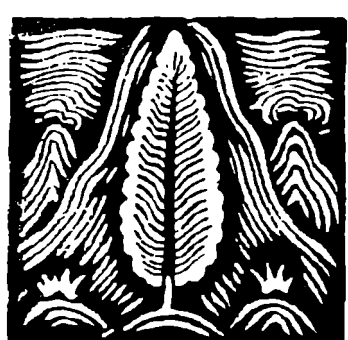
Parayı eline koydular. Vasil, paraya baktı. Sonra, sakin bir şekilde geri tepsiye bıraktı. Başını eğerek:

"Çok teşekkürler, efendim, ama bir yanlışınız var. Ben Zakaryas'ın intikamı için Sabri'yi öldürmedim."

Büyükler şaşkınlık içinde:

"Peki, onu neden öldürdün"

"Neden mi?... Şey... Çünkü, Zakaryas'ı kendim öldürmek istemiştim. Bana bir keresinde Diyamantoglu'nun yerinde hakaret etmişti ve ona bunu ödeteceğime yemin etmiştim. Zakaryas'ı kendime ayırmıştım, ama Sabri aldı onu. Bu yüzden, Sabri'yi öldürdüm."

** VII **

Yine de, Vasil, Sabri'nin ölümünden sonra gizlice ayrıldı. Yunanistan'a gitti, birkaç ay sonra, Makedonya'daki asilere katıldığını ve Kaptan Garefis'in komutası altında savaştığını duyduk. Okul müdürü Anagnostu, Atina'dan Kaptan ve adamlarının bazı fotoğraflarını getirmişti. Elden ele dolaştırıldı.

Kaptan'ın sağ kolu bizim Vasil idi, teğmeniydi onun. Hepsi de muhteşem genç insanlardı, Girit tarzında tıraş edilmiş sakalları ve uzun saçlarını örten siyah, işlemeli asi kepleri vardı. Orada, Makedonya'da "Kanı ve Ruhu"yla yeni bir dine geçmiş keşişler sanıyorduk onları. Uzun, açık kollu siyah ipek mintan giyerlerdi. Gümüş zincirler ve takılar süslerdi göğüslerini, omuzlarına palaska atarlardı. Sol ellerinde, gümüş yıldızlarla işlenmiş dipçikleri olan karabinalar, sağ elleri bellerinde. Hepsi de temiz genç delikanlılardı, ama Vasil'den daha tatlısı ya da daha yakışıklısı yoktu. Onunla çok gurur duyuyorduk. Yaşlı genç herkes, Yannakos amcayı kahveye bir şeyler iç-

meye davet ederdi.

"Nereye giderse, en iyisi olsun, isteriz" derlerdi. İsmini hiç anmazlardı, ama övdükleri kişinin Vasil olduğunu herkes bilirdi. Onun yiğitliğinde içimizde kahramanlığa duyduğumuz arzuyu görüyorduk, ne de olsa, bizden biriydi, bizim köyümüzden ve bizim kanımızdan.

Bir gün, okul müdürü, Garefis'in adamlarının düşmanlarımız arasında en kana susamış olanını, Kaptan Karatassof'u öldürdüğü haberini getirdi. Çok vahşi olmalıydı. Rum değil, Bulgar olduklarına yemin etmezlerse ateşte dağlanmış tüfek süngüleriyle Hıristiyanların gözlerini şişlerdi. Genç kadınların namusuna el uzatır, daha sütte olan bebekleri boğazlardı. Sonunda, Vasil, öldürdü onu. Başka kim yapabilirdi ki?

Herkes, kendi elleriyle bu canavarın sonunu getiren kişinin o olduğu kanısında idi. Diğer delikanlılar, saklanmaya çalıştığı bir kayanın arkasında sinmiş halde beklerken Bulgar'ın gövdesini gördüklerinde hayret içinde bakakalmışlardı. Vasil, cesedin yanına diz çökmüştü, saçlarından kafasını tutmuş ve sallamıştı, bunu gören, diğer delikanlılar kılıçlarına sarılmışlardı. Karatassof'un görüntüsü bu derece korkutmuştu onları. Bir ayı kadar büyük ve güçlüydü, bir aslanın yelesi gibi omuzlarından sarkan uzun saçları vardı.

"Tabii ki," dedi köylüler. "Onu yenebilmek için bizim delikanlı öyle olmak zorundaydı. Büyük balık küçük balığı yutar... Bakın şimdi, Hıristiyanlık, Vasil sayesinde insan yiyen bu devden nasıl kurtuldu, Hz. İsa adına, her işi yolunda gitsin."

Bu haberle, bütün köylüler, büyük pırnallar arasında saklı kalmış ve şimdilerde definler için kullanılan köyün ilk ve en eski kilisesinde, Ulu Kurtarıcı Kilisesi'nde toplandılar. Orada, Peder Stefan, bir sürü hayır duadan sonra bir ayin düzenledi.

"Tanrı, Yunanistan için savaşan Garefis'in çocuklarını ve köylü yurttaşımız, en cesur ve en güzel gencimiz Vasil'i kötülüklerden korusun."

Vasil! Rüyalarımızı gerçek yapan ve bizlerin, ilham dolu ama korkak yürekli kölelerin, sadece en gizli düşüncelerimizde hayalini kurduğumuz veya kitaplarda okuduğumuz şeyleri gerçekleştiren kişi.

Sonra, okul müdürü, Anagnostu, ulusumuzun beş yüz yıldır çektiği ve yeniden doğuşumuza kadar da çekeceğimiz acı karşısında bizi gözyaşlarına boğan bir vaaz verdi.

"Tanrı, Türk'ü ve Slav'ı bu nedenle aramıza soktu" dedi.

"Onların kılıcı bizi bilemeli ve Yunanistan için sevgimizi kaybetmemeliyiz. Her gün, daima. Sevgimizi keskin ve ateşli tutmalı, asla ve asla ruhumuzun karanlıklar içinde körelmesine izin vermemeliyiz."

** VIII **

Sonra aniden ve hiç beklenmeyen bir şey oldu, Jön-Türk Anayasası ilân edildi. Püskürmesi bir tutsa tüm dünyayı sarsacak, altını üstüne getirecek bir volkan gibiydi bu gelişme. Sultan Padişah'ın büyük gücü ve hanedanlığının bir kaç gün içerisinde çökmesi inanılmazdı -yani, Sultan Abdülhamid gitmişti. Türkler bile onun hakkında fısıltıyla konuşurlar, o anda, birilerinin kendilerini dinlemediğinden emin olmak için omuzlarından geriye şöyle bir göz atarlardı.

Jön Türkler onu alaşağı etmişti. Kumandayı ele almışlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün halklarına ömürlerinin bu tarihsel anını kutlamalarını emretmişlerdi. Aynı emir bizim köye de ulaştı. Hıristiyanlar ve Türkler birlikte kutlama yapacaklardı. *"Kardaş gibi"* -Kardeşler gibi- diyordu genelgede. Şu andan itibaren geçmişteki bütün ayrılıklarımız unutulmalı; birbirimize kardeşlik elini uzatmalıydık.

Türkler, endişeliydi, çünkü, devlete bir köle gibi itaat ederlerdi hep. Ancak, biz, sevinçten çılgına dön-

müştük. Bağımsızlığımız için bunu ilk adım olarak görmüştük. Kahveler, tavernalar gün boyu parasız içecek veriyor, şerbet dağıtıyordu.

"Yaşasın özgürlük ve *yaşasın hürriyet!*"

Okul öğrencileri en güzel Ayin giysilerini giydiler ve hep beraber köy meydanına, ellerimizde defne dalları ve önümüzde okul müdürü, Anagnostu, toplandık. Türk çocuklar da *hoca*larıyla birlikte gelmişlerdi. Bu tuhaf karşılaşma karşısında şaşırmış birbirimize dikmiştik gözlerimizi. Öyle benzeri görülmemiş bir şeydi ki. Sadece, taş fırlatma savaşları yaptığımızda ya da ellerimizde sapanlarımız varken karşı karşıya gelirdik.

Önce, papaz, dua okudu, dua okunurken, Türkler, ellerini havaya kaldırıp avuçiçleri yukarı bakacak şekilde tuttular. Sonra, *hoca*, hayır duasını okudu ve Hıristiyanlar üç kez "amin" dediler. Sonradan, kısa boylu, şişman, *Tulum hoca* lakaplı *hoca*, Yunan ve Türk bayraklarını bir düğümle birbirine bağladı. Bunu yaparken ihtiyatlı ve kararlı görünüyordu. Sonra, kısık gözleriyle hayretler içerisindeki insanlara döndü ve onlara baktı.

"İşte!" dedi. Böyle olsun.

Herkes alkışladı. Papaz ve *hoca* kucaklaştılar, her iki yanaktan öptüler birbirlerini. Heyecandan tüylerimiz diken diken olmuştu. Böylesi görülmemişti.

Aynı gün, bütün evler, kiliseler, kahveler ve okullar bayraklar ve mersin çiçekleriyle donatıldı. Bu kadar çok bayrak nereden gelmişti? Özellikle iki tanesi vardı ki; çarşaf kadar büyüklerdi, aralarında ise küçük bir havlu büyüklüğünde kırmızı bir bayrak. Bu, Türkleri kızdırdı, ama, görmezlikten geldiler. Derler ki, "Karamanın koyunu sonra çıkar oyunu."

* * * * *

Yeni anayasayla birlikte genel af çıkarıldı. O zamanlar, bir sabah, Vasil, geri döndü. Köy sevinç içinde nasıl telaşa vermişti! Kayığı koyda görünür görünmez, bütün sandallar, yelkenliler onu selamlamak ve ona eşlik etmek için açıldılar. Küçük sandalını bayraklarla süslediler. Küçük Skala limanına onu görmek ve ona hoş geldin demek için insanlar kalabalık kümeler halinde geldiler köyden. Gençler, mendireğin üzerinde udlu ve kemanlı çalgıcıların yanında bekşiyorlardı. Deniz kıyısı neşe sesleriyle dolmuştu.

Daha palamarı dubaya tam bağlamadan Vasil, pruvadan kalabalığın ortasına bir kartal gibi atlayıp indi yere. Göğsü etrafına sarılmış palaskası ve yumuşak deriden yapılma yüksek botları vardı. Delikanlılar arasında durup gençliğinin bütün şaşaasıyla gülümsediğinde, saf, masum yüzünü kaplayan sakalı altın gibi parladı. Venedik kulesi gibi sağlam yapılı ve selvi ağacı gibi inceydi. Siyah ipek mintanının içinde bir gül kadar zarifti, o parlak gözleri mavi sümbül gibiydi. Geniş göğsünü zincirler ve gümüş takılar kaplamıştı, belinde işlemeli bir kabzası ve incili bir kını olan uzun Girit bıçağı vardı. Muhteşem bir sanat eseriydi bu, herkes, onu yapan maharete hayran kaldı. Ona parmaklarıyla dokunup işlenmiş güzel oymaları ve o yürüyünce çınlayan altın süs sikkeleri hissederlerdi elleriyle.

"Bütün bu şamata bana mı?" diye sordu Vasil, tedirgin, gülümsedi, kızardı.

"Evet, sana, Kaptan," diye cevapladı, Artemi. "Ve, biz, hepimiz emrine amadeyiz."

Yukarı, tepeye, köye doğru yola koyuldular. Gençler Vasil'e eşlik ediyorlardı. Onların arasında yürüyordu ve hepsinden bir kafa boyu daha uzundu. Köye yaklaşıldığında gençler silahlarını çekip Vasil'in aşkına ateşlediler ve kilisenin çan kulesinde duran büyük bayrak üç defa indirildi, tekrar çekildi. Türkler,

kapılara, pencerelere çıktılar, sessizdiler ve bütün bu çılgınlığı seyrettiler.

Aynı gün, Vasil, Diyamantoglu'nun kahvesini mekan tuttu, -başka nereye gidebilirdi ki?- ve köyün bütün gençlerini çevresine topladı; her biri birbirinden çılgındı. Tam üç gün boyunca, durmadan içtiler ve dans ettiler. Ta ki yorgunluktan bitap düşünceye kadar. Sadece Vasil, eğlence yeni başlamış gibi sapa sağlam ayaktaydı.

Gençler arasında Artemi bir hayli göze çarpıyordu. Hepsinden en çılgını oydu, hoş giyinirdi, esmerdi, uzun boyluydu, güzel kaşları vardı. Köyde sesi en tatlı olan türkücü oydu. Bir *amané* söylediğinde, derelerin suyu çekilirdi kıskançlıktan.

"Haydi, Kaptan, sen de dinlen", dedi Artemi, Vasil'e.

"Üç gündür ayaktasın."

Vasil, yüzünde düşünceli bir gülümsemeyle ona döndü. "Ayağımın üzerinde yaşamaya ve ölmeye yazgım var, Artemi. Beni Ulu Kurtarıcı mezarlığına gömeceğin gün geldiğinde, sakın unutma, sakın unutma, beni ayaklarım üstüne gömmeyi."

Silahını çekti, nişan almadan başının üstündeki asmaya, bir tek üzüm tanesine ateş etti. Düşerken tuttu ve Artemi'ye attı.

"Al, içkinle ye."

İçkinin tesirinde olmadığını ve sözlerini ciddiye alması gerektiğini ima etmek istemişti.

Köyün genç kızları dans edenleri seyretmek için yanlardaki teraslara toplanmışlardı. Onlar arasında Lambrini'nin iki kızı, *Farisler*de, vardı.

Zakaryas, yoldan çıktığında bütün köy onların annesine karşı ayaklanmış, ondan kurtulabilmek için Piskopos'a mektup yazmış, her gece evini taşlamışlardı.

Çok dayanmış, sonunda, bir daha dönmemeye yeminli, Midilli'ye atmıştı kendini. Bir daha haber alınamadı ondan.

Ama, köyün büyükleri, iki kızını almasına izin vermemişlerdi. Adları, Hatula ve Krisavyi idi, fakat herkes annelerinden sonra onları Lambrinler diye çağırırdı. Kötülüğüne değil, sadece, o kadar benziyorlardı ki birbirlerine onları ayırt etmek imkansızdı, ondan. O güne kadar her şey yolunda gitti; köyde öksüz olarak büyüyor ve gündelik ekmeklerini tezgah başında ve zeytin ağaçlıklarında kazanmaya çalışıyorlardı.

Hatula, Vasil'i dans ederken ilk gördüğünde, annesi gibi beti benzi attı. Koyu gözlerinde günahkar bir alev parladı, dudaklarına kan fırladı, kıpkırmızı kesildiler. şaşkın, heyecan içinde Krisavyi'nin eline sarıldı.

"Of, ama ne kadar yakışıklı, değil mi? İnsanların canını alan melek kadar yakışıklı."

Sözleri kızlar arasında dolaştı, hepsi de ne kadar doğru deyip hak verdiler.

* * * * *

Vasil, beraberinde iki madalya getirmişti. Bir tanesi Yunan madalyasıydı, herkes hayran kalmıştı. Prens'in kendisi bizzat bu madalyayı Vasil'e sunmuştu. Ya, diğeri? Evet, bir hilali vardı ve üzerinde Türkçe harfler, kırmızı bir şeride bağlıydı. Herkes büyülenmiş, ama sırrına erememişti, ta ki Vasil, olan biteni basitçe açıklayana kadar.

"Bıkmıştım," dedi, "Makedonya bataklıklarında dolaşıp Bulgar asileri, Türk askerlerini ve sivrisinekleri öldürmekten. Selanik'teki Jön Türkleri duyunca, kendimi Enver Paşa'ya tanıttım ve onlarla Konstantinopul'da bulunan Sultan'a karşı savaşa gitmek ri-

casında bulundum."

Onlarla beraber gitmiş, kendini ispat etmişti ve kendisine bir madalya verilmişti. Sultan alaşağı edildiğinde, kendisine korumada düzenli bir mevki teklif etmişlerdi.

"Burada ne yapabilirim ki?" dedi onlara. "İşlemeyen demir pas tutarmış, kalamam; burada işimiz bitti. Tekrar bana ihtiyacınız olursa, bir haber salın hemen dönerim o zaman."

"Hizmetlerin için ne gibi bir hediye istersin?" diye sordular, ona.

Vasil, bir Girit kaması, altın kaplama bir silah ve Sultan'ın silahlarından bir karabina seçti. Jön Türkler istediğini almasına izin verdiler, sonra, bir para kesesini altın sikkelerle doldurup serbestçe yol alabilmesi için de bir kağıtla birlikte ona verdiler.

"Sultan'la ne işin oldu ki, Vasil?" diye sordu köylüler.

Mavi gözleri şaşkınlık içinde apaçık, ona bu soruyu soran yaşlıya anlamsız anlamsız baktı. Sonra, okul müdürü, daha pervasız kesildi.

"Neden, çocuğum, Milli Mücadeleyi terk ettin? Neden Makedonya'mızın iki azılı düşmanımız tarafından kirletilmesine aman verdin? Bilmek istediği bu, onun."

Vasil, omuz silkti. Uzaklara, ağaçlardan öteye bakarak:

"Asilerle birlikte Makedonya'da olmam ya da Konstantinopul'da Jön Türklerle olmam, benim için aynı şeylerdi. Sadece, Konstantinopul'da Sultan'a karşıydık. Bunun heyecanı daha bir başka." dedi. Sonra, gülümsedi, "O idi, tabii ki, zavallı kadın. Beni çeken."

"Kim?"diye sordu, büyükler, şaşırmış halde. Aklı bir kadında zannettiler.

Vasil, bir an duraksadı, sonra, denizi gösterdi, denizin zeytin ağaçları arasında parlayan gümüşi rengini gösterdi. Denizin sesi onlara sessizliğin içinden bir ilahi gibi geldi.

"O!" diye işaret etti ve bir çocuk gibi güldü, gözleri güneşin öptüğü okyanus gibi parlıyordu. Sonra döndü, yaşlılar dudaklarını ısırıyor, birbirlerine bakınıyorlardı. Gözlerini kıstı, hata yapmış bir çocuk gibi utangaçca, güldü. Okul müdürü, Anagnostu, gözleri yarı açık, "Hım..." dedi. Sonra, tütün kesesini çıkarıp bir iç geçirdi ve kendisine sessizce bir sigara sardı.

** IX **

Vasil'in köye döndüğü günden itibaren her şeyin anlamı bizim için bir başkaydı artık. Bu altın sarısı ışıkları saçan ve insanların, pencere sahanlıklarının ve çiçek saksılarının üzerinde daha çok parıldayan onun bakışı mıydı? Yanında duran her şeye yansıyarak onlara daha derin bir anlam katan onun gençliği miydi?

Limanda kutlanan küçük bir bayramı hatırlıyorum. Denizden bir çıkıntı gibi duran bir kaya kütlesi üzerine kurulmuş küçük bir kilisede Miraç Günü kutlanırdı. Köylüler, yeni hasat vakti üzümlerle dolu küçük sepetleri alırlardı ellerine ve papaz, onları kutsar, cemaat arasında paylaştırırdı. Vasil de arkadaşlarıyla beraber gelmiş, bütün gün kıyıdaki kahveye çekilip oturmuşlardı. Yine, o gün boyunca, liman, mendirek, sandallar ve dalgalar bir tuhaf ışıldıyorlardı. Deniz daha maviydi, sanki Vasil'in o mavi gözleri her yerdeymiş gibi. Gün ışığı, Vasil'in saçı kadar kumral ve parlaktı, kayalarda, bitkilerde ve havada.

Güzelliğinin ihsanıydı bunlar.

* * * * *

Günler geçti ve sonra:

Köyümüzde taverna olarak da kullanılan bir manavın sahibi Sotiris Yutafos adında bir adam vardı. Bir boğa kadar büyük ve güçlüydü, baş edilmez olmak istese alt etmek zor olurdu. Hali vakti yerindeydi, insanlar ona saygı duyardı. Güçlüydü, ondan korkarlardı.

İş verdiği Türk rençperler ve ameleler, paralarını almak için bir hayli uğraşırlardı onunla. Aşırı derecede eli sıkı biriydi. Rumlara da öyle davranırdı. Millete paralarını dükkanındaki salamura uskumru, baharat veya rakıyla ve köyün tek kasabı olduğundan da etsiz kemik parçalarıyla ödemeye çalışırdı. Çayırda besili hayvanlar yetiştirir, her Cumartesi et satardı. Tek kasaptı, demiştik ya, et satmazsa, köy etsiz kalırdı. Cumartesi'leri, koyu kırmızı önlüğünü vrakasının üzerine salar ve beline adına *yenteki* denen geniş ağızlı kasap bıçağını takardı.

Bu Sotiris'in elinde onun hesabına çalışan Zafiris adında bir öksüz çocuk vardı. On beş, olmadı, on altı yaşlarındaydı, çekingen ve itaatkar biriydi. Sotiris, onu bir köle gibi çalıştırırdı. Hatta, bir keresinde büyükçe bir düveyi arkasında taşıttırmıştı ona, çocuk, neredeyse fıtık olacaktı. Herkes, Zafiris'in ne kadar kötü muamele gördüğünü bilirdi, ama kimse Sotiris'in yüzüne karşı bir şey söyleyemezdi. Arkasından ise ona lanet okurlar, şeytan, bir kan emici derlerdi.

Vasil, bir gün, dükkanın önünden geçerken bir kalabalığın toplanmış olduğunu gördü. Sotiris, dükkanının kapısında hasırotundan bir taburede ayak ayak üstüne atmış, bir yandan da nargilesini tüttürüyordu. İkide bir, yoldan gelip geçenlere kibirli bakışlarla bakıyordu. O ara, içerden ince bir inilti du-

yuldu. Sessizce, hıçkırarak ağlıyordu bu ses. Pek çok insan durup ne olup bitiyor diye bakınmaya çalıştı. Vasil de durdu ve dükkana, içeri doğru bakındı.

İçerde, Zafiris'i gördü, beline kadar çıplak ve tahta bir merdivene baş aşağı bağlanmış haldeydi. Yüzüne kan sıçramış, kan yaralı bir karatavuğun gagasından damla damla akıyormuş gibi burnundan yere akıyordu.

Bir sıçramayla Vasil içeri fırladı. Zafiris'in acı çektiği merdiveni tuttu ve süper bir insanın gücüyle çocuk tekrar baş yukarı gelecek şekilde çevirdi merdiveni. Sonra, bıçağını çekti, onu merdivene bağlayan ipleri kesti. Onu bir yere oturttuktan sonra, Zafiris'in sahibine ait, pencere kenarındaki soğuk su testisini aldı, yüzünü yıkaması için çocuğa döktü biraz. Kalanını kendine gelsin diye başından aşağı boşalttı onun.

"İşte, böyle daha iyi," dedi, ve çocuğun eline gümüş bir sikke koydu.

Çocuk, önce büyük beyaz sikkeye baktı, sonra Vasil'e. Birden, sikkeyi elinin içinde sıktı ve göz yaşlarına boğuldu.

Sotiris, bütün olan biteni görmüş, gözleri öfkeden dışarı fırlamıştı. Ancak, kayıtsızmış gibi yaptı ve öylece, ayak ayak üstüne atmış nargilesini tüttürmeye devam etti. Ama, sinirli sinirli Vasil'e, bir de nargilede hiddetle fokurdayan suya gözünü dikiyordu. Vasil, dükkandan dışarı çıkıp nargileye bir tekme vurduğu gibi havaya uçurdu. Kasabın elinde geriye kalan sadece kehribar renkli ağızlık idi.

"O çocuğa bir daha dokunursan seni kendi bıçağınla parça parça ederim", dedi Vasil, dişlerini sıkarak ve gülümsedi.

Yutafos atılmaya çalıştı, Vasil, kollarından tuttuğu gibi geri koltuğuna fırlattı onu. Bıçağına yeltendi, ama Vasil, birden çekti bıçağı, sadece iki parmağını kul-

lanarak kapattı onu. Gülümsemeyi sürdürüyordu, onu geri kasaba verdi, ama gülümserken dudaklarının arasından beyaz dişleri tuhaf tuhaf parıldıyordu.

"Dediğimi duydun" diyerek uyardı, sakince.

Gitmek için arkasını döndü.

Kasap, tabureyi kaptığı gibi kükreyerek Vasil'in üzerine fırladı. Vasil, döndü, tabureyi elinden çekip aldı. Sonra, kasabın üzerine öyle bir sert indirdi ki az daha Yutafos'un kafasında param parça olacaktı. Vasil, kendini onun elinden kurtarmak için uğraşıyordu.

Herkes toplandı, Türkler, Rumlar. Onları ayıran tek şey neredeyse attıkları kahkahalardı. Daha önce, kimse kasabın yüzüne karşı gülmeye cesaret edememişti. Bütün bunlar, Meryem'in *uruc** yortusunda olmuştu. Zengin ve yoksul, bütün Rumlar oruç tuttu, ve kendi kasapları olmadığından isteseler de istemeseler de Türkler de tuttu. Meryem'in Uruc Günü'nün arefesinde, herkes, et almak için Yutafos'un dükkanına toplandı, ama dükkan kapalıydı.

Yutafos, kapalı dükkanının önüne oturmuş, kahve içiyordu.

"Bugün etim yok," dedi. "Bütün hayvanlarım çayırda."

"Hiç kesmeyecek misin?" diye sordular, şaşkın.

"Öyle görünüyor."

"Peki neden?"

"Çünkü, istemiyorum. Benim hayvanlarım onlar, değil mi? Eğer, kesmek istiyorsam, keserim; istemiyorsam, kesmem."

Vasil, çıkageldi, kalabalık ona yol verdi.

"Sotiris'i dinlemeyin," dedi. "Şaka yapmayı sever.

---

*Uruc: semaya yükselme. (ç.n)

Yarın göreceksiniz. En iyi danalarını dükkanına asacak ve ucuza satacak hem de."

"Dükkanda çengele asılı bir et görürseniz yanına beni de asarsınız, tamam mı?" diye karşılık verdi, Yutafos, hiddetle.

Vasil, gülümseyerek ve yeni kesilmiş bir kamışı botuna vurarak kalabalığın içinden geçip gitti.

Sonraki gün, Yutafos'un çırakları on tane düveyi çektiler dükkana. Boğazları kesilmiş olarak bulunmuşlardı çayırda. Kasap, öfkeden kudurmuştu, ama onları satmayacak kadar paraya az düşkün biri değildi. Hayvanların derisini yüzdü, sonra bütün gün etleri satmaya çalıştı. Sonunda, ucuza satmak zorunda kaldı, çünkü hava çok sıcaktı ve o günlerde, insanların etlerini taze tutabilmek için kullanacak serinlik dolabı veya buzdolapları yoktu.

Bütün köyü eğlendiren bu bölümle o yılın önemli bir bayramı başlamış oldu.

** X **

Bayram, her yıl Meryem Ana onuruna kutlanmaktaydı, ama herkes, Karini bayramı olarak bilirdi bunu, çünkü, bayram, Karini pınarı geçidinde yapılmaktaydı. Geçidin ortasında eski bir bendin olduğu geniş bir alan vardır. Su, bir adam kafası kadar büyükce, derinliklerden fokurdar, meyve bahçelerine, zeytin ağaçlıklarına ve sebze tarlalarına giden kanallara akıtılırdı.

Geçit, seslerin ve akan suyun gürültüsüyle yankılanıyor, zerdevalar ve sincaplar kocaman eski ağaçların, özellikle kestane ve ceviz ağaçlarının en üst dallarında kuşaktan kuşağa hiç tükenmemiş meyvelerini topluyorlardı.

Her yıl yeni ağaçlar bitiyor eskilerin yanında. Meyveler olgunlaştığında kestanelerin dikenli kabukları patlıyor ve cevizler yarıyordu yeşil örtülerini. Suyun yaladığı kayalar üzerine gürültüyle düşüyor, sonra da geçidin her iki yanından akan toprak kaplıyor üzerini

ve sonra, yeni filizler boy veriyordu. Böylece, geçit ağaçlarla kaplanıyor, ortalığı serinlik ve ağaçların gölgesi kaplıyordu.

Bendin yanında, hafta sonları ve yazın insanların tarlalardaki işlerine gitmek zorunda olmadıkları bayram günlerinde açılan bir kahve vardır. Köylüler, oraya, akşamları ve Pazar ayininden sonra kahve içmeye ve serinlemeye giderler. Bu kahve, hem önemli hem de ünlüydü. İçerisi ve dışarısıyla Teofilos'un yaptığı resimler ve dizaynlarla kaplı duvarlarıyla Karini pınarı kadar ünlüydü.

Tuhaf bir insandı, Teofilos. İnsanlar onun yarı deli olduğunu düşünürlerdi. Hiç yıkamadığı *kiltler** içinde fakir, yapayalnız ve telef bir halde yaşardı. Bir adalının nasıl olurda kilt giyebileceğini merak ediyor olabilirsiniz. Doğru, ama bu, onun için bir tutkuydu. Dışarıda kilt giyebileceği için her yılın karnavalını dört gözle beklerdi. Bazen, bir 'Makedonyalı' gibi giyinir, bazen kilt giymiş Yunanlı bir alay askeri gibi durdu. Kısa, solgun, hasta yüzlü bir adamdı, ama yine de, Tanrı'nın ondan esirgediği yiğitlik erdemine karşı tutkulu bir arzu vardı içinde. Bazen, karnavalda arkadaşlarını bir araya toplardı, Olimpos tanrıları gibi giyinirlerdi hepsi. Teofilos, her zaman savaş tanrısı Ares gibi giyinirdi. Sarı renkten karton bir taç takınır ve ucu beyaz parlak kağıtla kaplanmış bir tahta mızrak ile ince tahtadan yapılma bir kalkan taşırdı. Yılan başıyla *Medusa*'nın** kafası resim edilirdi kalkanın üzerine. Teofilos, kellikten muzdarip olduğundan, bıyık kılları seyrekti ve Zeus'un kırmızı örtüsünün ardından yürürken şiddetle burduğu kıtıktan yapılma sahte bir bıyık takardı.

---

* İskoçya erkeklerinin giydiği plili, kareli ve yünlü İskoç kumaşından yapılmış kısa etek. Bu etekliği kızlar ve kadınlar da giyerler. (ç.n.)

** Medusa: Yunan mitolojisindeki Gorgorlar'dan (canavar kız) biri. İnsana yabancı, korkunç bir yaratıktır. Kanatlı ve yılan saçlıdır. (ç.n.)

Ancak, daha çok, kilt giyer ve yanında eski oyma bir yatağan taşırdı ya da Yunan Bağımsızlık Savaşını duvar figürlerinde resmederdi. Tutkusunu böyle yatıştırırdı.

Anavatandaki Pelion'a gitti. Orada, bir çoban olarak iş buldu, bir değirmene veya kahvehaneye rast geldiğinde, sıvalıysa, duvarlarını figürlerle kaplardı. Burada vraka giyiliyor olsa da o, hep kilt giydi, bu yüzden ona, *Tsolias* lakabını taktılar. Volos'dan dönüşünde, çoban değneğini attı, kendisine yapabileceği bir geçim yolu buldu, resimlerini çizebileceği beyaz bir duvar veya bir kanvas parçası arardı hep. Para talep etmezdi. Sadece bir tabak yemek ve sulu boya yeterliydi ona. Yiğitlik temalarını, Ali Paşa'nın hayatındaki olayları ve av sahnelerini resmetmek onun için bir tutkuydu. Öldüğünde, Atina'lı ve Paris'li eleştirmenler onu büyük bir ressam ilan ettiler, resimleri oldukça değer kazandı.

Karini, Panayotis dayının zamanından beri Anadolu'da ve adalarda da ün salmıştı. Panayotis dayı, Midilli'nin Ayassos köyündendi. Büyük bir kahramandı. Ölümünden bu yana yüz yıl geçmişti ve hala Türklerle Rumlar onun yaptıklarını efsane gibi anlatırlardı. Hikayesi, Konstantinopul'da da anlatılırdı, zira, orada da büyük işler başarmıştır. Galata'da bugün 'Panayotis dayının sıçrayışı' adında bir kavşak olduğu söylenir. Anlıyor musunuz, yani, peşinde olan Türklerin üzerinden bir erkek karaca gibi sıçrayabilme fazileti vardı onun, hatta bir at kadar hızlı koşabilirdi.

Konstantinopul'da Vezir haremindeki bir Çerkezliyi iğfal etmiş, peşindekilerden kurtulabilmek için geniş bir sokağın üzerinden bir çatıdan öbürüne sıçramıştı. Bir keresinde de inzibat takibi altındayken, bendin üzerinden atlaması sonucu bizim Karini ünlendi. şimdilerde, köyümüzden geçenler, memba kaynağından su içmeye ve Teofilos'un resimlerini ve Panayotis dayının atladığı yeri görmeye Karini'ye gidiyorlar.

* * * * *

O yıl, herkes, yeni anayasa vesilesiyle mutluyken, Karini bayramı muhteşem bir şekilde geçti. Ağaçların altına tenteler çekildi, barbeküler için mangallar hazırlandı, büyük kazanlar için taş destekler kuruldu. Bunlarda, *keşkek* hazırlanacak, bütün köy ve hatta büyüklerin davet ettiği bütün o komşu köyler de doyacaktı. Vasil, bütün ekmek ve içecek işinde yardımcı oldu, hatta, Meryem Ana'ya kurban edilecek düveye el attı. İnsanlar eğlenebilsin diye bütün gün çalmaları için iki çalgıcı grup tuttu.

İnsanlar, kilisedeıı dışarı döküldüler, önlerinde Vasil, düveyi bir iple tutmuş merasime yol veriyordu. Arkasından, bütün köylüler Pazar günü için ayırdıkları giysileri giymiş halde geliyordu. Düve, güzel bir hayvandı; kıç tarafı beyaz benekli kahve rengindeydi, alnında beyaz bir yıldız. Boynuzları kat kat olmuş, güneşte parlıyordu. Boynunda kırmızı ve beyaz güllerden oluşan geniş bir çelenk vardı. Arkadaşlarının çevrelediği Vasil'in yanı boyunca gururla yürüyordu. Çalgıcılar, çalmaya başlar başlamaz ortalık keman sesleriyle yankılandı.

Ağaçlı tepelerin arasından geçen o tozlu yolda yürüyüşünü hatırlıyorum onun ve o hala benim gözüme çocukluk hayalimde olduğu gibi geliyordu. Cüsseli, uzun boylu, geniş omuzlu ve ağaçlardan daha yükseğe uzanan kafası. Biraz durup dinlenmek istediğinde ellerini açıp dirseklerini dağların sırtlarına koyarmış gibi gelirdi bana.

Merasim alayı Karini'ye varınca kasap bıçağını çelik bir çubuğa bir iki çaldı, sonra, papaz, etolunun ucunu düvenin alnına koyup duasını okudu. Hayvan sakin ve ihtiyatlıydı, şefkatli gözleriyle toplanan insanlara bakıyordu. Vasil, çelengi boynundan aldı onun, boynuzlarından tuttu, kafasını pınarın yanındaki kayaya

doğru bastırarak yere yatırdı. Kasap, bir vuruşta boğazını kesti ve sıcak kan sel gibi aktı.

Kadınlar, mendillerini kana batırmak, parmaklarını kana daldırıp çocukları kötülüklerden korunsun diye onların alınlarına haç yapmak için itiştiler birbirleriyle.

Kazanların altı yakıldı, büyük bir hararet içinde herkes, tenteler altında bir yer buldu kendine. İnsanlar bayram havasına girsinler diye rakı dağıtıldı. Yiyecek ve şarap takip etti rakıyı. Kemancılar başladı çalmaya, lâvtalarda tellerine inen mızraplarla türküye katıldılar ve ortalık daha da şenlendi.

Bu dertli insanlar uzun yıllarca böylesine mutlu olmamışlardı. Herkes, türkü söylüyor, bağırıyordu, suyun sesi kayalarda yankılanıyordu. Su kenarında yetişen (yarpuz, habak, yaban fesleğeni, filiskin) ve yaban mercanköşkünün aroması ve ceviz ağaçlarının kırık yapraklarından gelen koku havaya yayılıyordu. Kadınlar, kazanlardaki et ve buğdayı ezmek için büyük tahta çomaklarla *keşkek* dövüyorlardı.

Vasil, Artemi ve diğer arkadaşları sarmaşık ve dallardan yapılmış bir asma çardağı altında bir kenara yerleşmişlerdi. Yere, kucak dolusu yeni toplanmış eğreltiotu ve *sığırkuyruğu** serdiler. *Zeybek* ve *kasap* havaları oynadılar, kadınlar, kızlar da onları seyredebilmek için itişip durdular. Birden bire, Vasil, grubundan ayrıldı, aşağıdaki büyük ceviz ağacına yöneldi. Orada, on kadar kız kendi yaptıkları bir salıncak etrafında eğleniyorlardı. Yaklaştı, mendilini çıkardı ve iki Lambrini'ye oyun alanına kadar eşlik etti.

Eğlencenin ortasına vardıklarında müzik ve türküler birden durdu. Tık çıkmıyordu kimseden. Olan biteni görmek için oyun alanına yaklaştı insanlar. Vasil'in bu yaptığı hiç beklenmiyordu, herkes şok olmuştu.

---

* Geniş yapraklı, sarı çiçekli otsu bir bitki (ç.n.).

Lambrin'ler on sekiz yaşlarında olmalıydılar. Bir dalda iki kiraz tanesi gibiydiler. Gözleri kalın kirpiklerle olabildiğince uysal bakmağa çabalar, en küçük şeyde yüzleri kızarır, gülümser ve gözlerini yere dikerlerdi. Aynı giyinmişlerdi, sardunya çiçeği kırmızı etekler, beyaz bluz ve lacivert eşarp. Uzun saçları iki kalın örgü halinde bellerine kadar sarkıyordu. Başları eğikse birbirinden ayırd edemezdiniz, ama size bakıyorlarsa, birinin zeytin karası, diğerinin ela gözleri olduğunu farkederdiniz.

Ancak, insanları şaşırtan güzellikleri değildi. Nedeni, her birinin Vasil'in madalyalarından birini boyunlarına takmış olmalarıydı. Hatula mavi şeride takılı Yunan madalyasını, Krisavyi ise kırmızı şeride takılı Türk madalyasını asmışlardı. İnsanın asabını bozan şey, bir çift saf genç kızın bu kadar iyi insanın önünde bir bekarla dans etme cüretini göstermeleriydi!

Kadınlar, gözlerinde kin, olan biteni seyrettiler. Annelerini, Lambrini'yi hatırladılar, ne kadar iyi huylu olduğunu. Bir zamanlar onun, kendi kızları hakkında söylediklerini hatırlayıp gözlerinde kin, şöyle mırıldandılar:

"Hım! *Farisler!*"

Diğer biri:

"Zaten, anasına bak kızını al! demişler" diyordu.

Ancak, dans devam ederken köylüler ağızları açık seyrettiler olan biteni. Köyümüzde herkes sever dans etmeyi, ortam nasıl olursa olsun Tanrı'nın lütfu gibi çeker insanın canı. Sonrasında, ama, oyun sona erdiğinde, büyü bozuldu ve herkes mırıldanarak yerine döndü. Eğlencenin ortasına şeytan düşmüş gibiydi. Hiç bir kadın artık dans edemezdi. Hakarete uğramışlardı, suratları asık oturuyorlardı. O zamana kadar köy ahalinde Vasil'in iki kızı dost tuttuğu gibi inanılmaz söylentiler dolaşıyordu. Öyleyse, aysız ge-

celerde onların evini ziyaret eder şafağa kadar onlarla kalıp aşk yaparlar diye arkası geliyordu söylentilerin.

Söylentiler böyleydi, ama hiç kimse bu olağan dışı şeye inanmak istemiyordu. Üstelik, Vasil'in gölgesi kızları bu tür söylentilerden koruyordu, insanların söylediklerine dikkat etmesi lazımdı.

Kızlar da tıpkı annelerine benzerdi. Neşeli insanlardı, herkesle iyi geçinirlerdi. Gittikleri her yerde peşlerini bırakmayan fısıltılı mırıldanmaları anlamazlıktan gelirlerdi. Çeşmeye vardıklarında ortalığa birden sessizliğin çökmesi ve insanların oradan uzaklaşmaları onları rahatsız etmezmiş gibi davranırlardı.

Vasil'le onun madalyalarını takarak dans etmeye cüret gösterdiklerine göre söylentilerin doğru olduğu belliydi, hatta bunu millete duyurma şekli açık bir küstahlık örneğiydi. Bütün köye misafirlerinin huzurunda pervasızca yapılan bir hakaret idi. İşte bu nedenle hava birden gerginleşti ve insanlar birbirlerine hiddetle söylenip durdular.

Ama, sonra birden, inanılmaz bir şey oldu, herkes canlandı ve bu kasvetli insanları sevinçten çılgına çevirdi. Herkes, Vasil'in adını ikide bir tekrar tekrar söyleyip duruyordu. Olanlara gelince: şenliklerin bir tarafında Yannakos amca ak saçlı yaşlı zanaatkarlarla birlikte oturmuştu. Aynı akşamcıların yaptığı gibi rakılarını yudum yudum, tadını çıkararak içiyorlar, geçmişteki olayları ve büyük bayramları, şenlikleri hatıra getiriyorlardı. Karini bendi kendilerinden bir kaç adım ötede kaynıyordu. Dalgınlık içinde yaşlı adamların konuşmalarını dinliyordu, Yannakos amca. Hiç durmadan burnuyla oynuyor ve nargilesini tüttürüyordu. Elinin ayasını, ağzının iki yanında bir çift beyaz kanat gibi sallanan bıyığına sürüp duruyordu. Aklı oğlunun davranışına takılmıştı. Oğlu Vasil'in bütün köyün önünde yaptıklarını düşündükçe daha da kızıyor, daha huzursuz oluyordu.

Bu ruh haliyle, gözleri, arkadaşlarının yanına dönen Vasil'in gözlerine takılmıştı. Yannakos amcanın gözlerinden kıvılcımlar saçıyordu. Geçip gidinceye kadar, ateş püsküren gözlerini hiç ayırmadı onun üzerinden

"Kendinden utanmalısın," diyerek şamarı patlattı, marpucu tutan eli titriyordu. "Büyüdün, artık bir kaptansın, ama adam olamayacaksın asla."

Diğer yaşlılar konuşmayı kestiler. Gözleri Vasil'in uzun gölgesine takıldı. Tam önlerinde duruyordu onların, bu hakarete karşı nasıl cevap vereceğini bilemiyordu. Kaşlarını çattı, acılı bir gülümseme belirdi yüzünde ve geri çekildi. Ağaçların arasında kaybolana kadar yaşlı adam gözünü ayırmadı ondan. Orada, Vasil, yolunu değiştirdi, arkadaşlarının yanına dönmek yerine durdu ve bir an düşündü. Sonra, kendi kendine gülümsedi, bıyığını okşadı ve kahveye yöneldi.

Alçak kapıdan geçebilmek için eğildi. İçerde, en iyi nargilenin hazırlanması için emir verdi. Bu nargile, her tarafı kadife kaplı, kehribar renkli ve bronzdancı. Marpucu nargilenin gövdesine dikkatlice sardı, nargileyi eline aldı ve bendin karşı tarafına geçti. Bir kaç insanı kenara doğru kaldırdı, hatta geçeceği yol üzerinde duran iki küçük masayı kaldırttı. Birden, herkesi bir heyecan dalgasına sürükleyen ve bütün oradakileri sarsan bir şey yaptı.

Vasil, elinde nargilesi, atladı. Hayır! Bir kartal gibi Karini geçidi üzerinden süzüldü demek daha doğru. Bir kartal ve baş melek gibi kanatlarını açtı, kaynayan su üzerinde, havada süzüldü. Ayağı tekrar zarafetle toprağa değdiğinde, öyle hafif ve rahattı ki sanki dansta sıradan bir adım atıyormuş gibiydi. Duyabildiğiniz tek ses, sadece, göğsünde şaklayan gümüş zincirler ve Girit kamasına takılı altın süs sikkelerin şakırtısıydı. Nargilenin gözünden tek bir köz bile düşmemişti yere.

Babasının grubuna yaklaştı. Onun önünde durarak,

kadife kaplama marpucu çözdü, tadına bakmak için bir fırt çektikten sonra eğildi, (elini kalbinin üzerine koyarak) selam verip nargileyi yaşlı adama sundu.

Bir an için, orda bulunanlar, nefeslerini tutmuş, sessizlik içinde bekliyorlardı. Sonra, bir gürültüdür koptu. Kalabalığın içinde çılgın bir sevinç, hararetli bir yaygara yayıldı. Herkes bağırıyor; insanlar el çırpıyor, tablalara vuruyor, bir şeyler görmek için çabalıyorlardı. Vasil ve arkadaşları üzerine çiçekler ve hediyeler saçıldı. Panayotis dayının sıçrayışıydı bu. Bütün köyün ve bütün köy davetlilerinin gözleri önünde bir asır sonra bir kez daha tekrarlanan inanılmaz ve efsanevi maharet. Kendileri görmüştü bunu ve buna tanıklık edebilirlerdi. Köyümüzün üzerinde yeni bir ihtişam esiyordu. Dostlarımızı neşelendirecek, düşmanlarımızı kıskandıracak yeni bir haşmet.

Yannakos amcanın grubundan bir yaşlı ayağa kalktı ve bir boru gibi yüksek sesle şöyle bağırdı:

"Dağlar gibi yaşayasın, kartal!" dedi.

Sonra, Vasil'in kollarına atıldı ve göz yaşlarına boğuldu. Yannakos amca hiç bir şey söylemedi ve hiç hareket etmedi. Başını eğdi, gözlerini kapadı ve eliyle bıyığını sıvazladı. Oğlunun kendine getirdiği nargileyi çekmeye başladı.

Müzik tekrardan başladı. Klarinetlerin sesi duyuldu, kutlama, dostane bir havada başladı. Günün ortası yaklaşıyordu, ve aşçılar, barbekü, *keşkek* ile şarap servisine başladı. Önce, papaza ve büyüklere hizmet verdiler, sonra da Vasil ve arkadaşlarına.

** XI **

O günlerde, bir Fransız şirketi olan *Régie*, Osmanlı İmparatorluğu dahilinde tüm tütün piyasasında bir tekel kurmuştu. Kaçakçıların ve karaborsacıların denizde ve karada takibi için ücretli silahlı adamlar tutma ayrıcalığına sahipti. Sadece tütün kaçakçılığını önleme işiyle uğraşan bir inzibat gücü oluşturmuştu. Adamlarına *kultzide* derlerdi ve nam salmış gençler arasından seçilirdi, iyi para alırlardı. İşleri, kaçakcıları acımasızca bastırmak idi, iyi para ödense de tehlikeli bir iş idi yaptıkları.

Karaborsa için tütün kaçakçılığı yapmak o günlerde büyük cesaret isteyen işlerden biriydi. Bugünlere benzemezdi. Karaborsacılar tütünü at sırtında Anadolu'dan getirirlerdi. Sapsarı olan iyi kesim, bir kızın saçı kadar güzel tütünleri insanlara ucuza satarlardı. Tebaa halklar için silah kaçakçılığı da yaparlardı. Her biri, adamızın ve Anadolu'nun Ayvalık kasabasının delikanlıları arasından seçilen iyi gençlerdi. Türk inzibatıyla sık sık sert çatışmalara girseler

de kendilerinin asıl hasmının *kultzide*ler olduğunu düşünürlerdi.

Vasil, bütün parasını harcayınca *Régie*'de çalışmaya gitti. Şirket, onu adanın bütün *kultzide*lerine komuta etme görevi vererek ödüllendirdi. Her isteğine boyun eğdiler, kuvveti ve cesareti karşılığında avuçlar dolusu gümüş sikke saydılar ona. Onun tayiniyle birlikte karaborsacıları bir korku ve dehşettir aldı. Vasil, emrindeki adamlarla adanın yüzlerce köyüne hükmettiği süre boyunca bu duygu onlarda hiç eksik olmadı.

Ancak, bir gün, Michel adında İzmir'li Batılı bir adam şirketin yeni temsilcisi olarak Molivos'a atandı. Bıyıksızdı, böyle olması, adalılara bir hayli merak salmıştı. Büyümüş bir adamın bıyığını kesebileceğine kimse akıl erdiremiyordu.

Bu Michel, sadece kendisince iyi bilinen bir nedenle, durduk yere, maaşları kısmaya karar verdi. Şirketin bölge karargahındaki bürosuna çağırdı Vasil'i. Masasında, Vasil'in aylık maaşı olan gümüş sikkeler dağınık duruyordu. Michel, bir yandan bir sayfa dolusu rakamları okuyup diğer yandan da konuşuyor, masanın üzerinde elinde gümüş renkli bir kalem, oynuyordu onunla. Vasil ise masanın yanında, bir sandalyedeydi. Bir sürü laf sıralayarak el kol hareketleriyle şirketin karaborsacılardan çok zarar gördüğünü anlattı, ve saire ve saire diye devam etti, uzun sürecek bir hikayeyi kısa tutmak için Vasil'in aylık maaşının bir hayli kesilmesi gerektiğini belirtti. Pekala, Vasil kabul etti mi?

Büro, sessizlik içindeydi, etrafta kimsecikler yoktu. Sabahın gün ışıkları yerde ve eski mobilyaların üzerinde yavaştan ilerliyordu. Vasil, önce rakamlara baktı sırayla, sonra sikkelere. Bir şey söylemedi. O, bıyığını bükerken, o ara, temsilci, resmi konuşmasına devam ediyordu.

'İşte, senin maaşın bu. Al onları' diyerek bitirdi,

Fransız, sözlerini. Sonra, kalemiyle sikkeleri gösterdi. Vasil'in karşılık vermek yerine sikkelere baktığını görünce:

'Anlamadın mı?'diye sordu.

Kalem, durmadan masanın üzerinde tıkırdıyordu. Vasil, gülümsedi. Beyaz dişleri göründü.

'Evet, anlıyorum. Çok iyi anlıyorum. Maaşımı kesip kendine ayırdın. Pekala, al. Umarım, gözün doyar.' dedi.

Bir avuç sikkeyi aldı, ayağa kalktı. Baş ve işaret parmaklarını Michel'in çenesine götürüp bastırarak ağzını açmaya zorladı onu. Sonra, sikkeleri doldurdu ağzına.

'İşte!'

Fransız'ın gözleri döndü. Nerdeyse boğulacaktı. Alnında boncuk boncuk ter damlaları belirdi, titremeye başladı. Zavallı adam neredeyse çatlayacaktı. Vasil, öfkeyle iyice yüklenmişti ona.

'Kusmaya kalkma sakın! Ben, bir sigara içinceye kadar kalacak bunlar ağzında, seni gidi ibne, tamam mı? Aksi halde, gelir kulaklarını keserim.'

'Tamam.' demeye çalıştı Michel, dehşet içinde, sonra çenesi titredi.

Vasil, karabinasını omzuna attı ve kendine bir sigara sardı. Yaktı ve ağzında sigara geniş büronun içinde volta atmaya başladı. Sonra, zamanı gelince, ayrıldı oradan. Kapıyı kapatıp onun bu gülünç haline bir kez daha bakıp neşelenmek için pencereden bakındı ona.

Fransız, bir balmumu gibi sapsarı kesilmiş, sandalyesinde, gövdesi gergin ve dimdik, kolları yanlarında hareketsiz oturuyordu. Vasil'in her hareketini yuvasından fırlamış gözleriyle izledi. Ağzının içi, sikkeyle doluydu. Vasil, ağzı kulaklarına varıncaya kadar bir kahkaha attı ve cama bir duman üfledi. Ayrılmadan önce, elini açarak korku dolu Fransız'a küçümser bir

hareket gönderdi. Vasil, işte o gün, adadaki karaborsacıların lideri olmuştu. Bir gün, Türklerle Lianohomata'da savaştığını diğer gün Aryinos dağında *kultzide*lerin peşinde olduğunu duyardınız. Başka birileri, aynı gün on iki katır yükü kaçak tütün getirdiğini, hem de Kastro'nun pazar meydanından geçerek Türk inzibatının gözü önünde gün ortasında bunu yaptığını söylerlerdi. Onu durdurmak için kimse kılını bile kıpırtadamazdı.

Yaptıkları köyde hepimizin göğsünü kabartırdı. Bu, bize bir gösteri ve silahlı bir geçit töreni gibi gelirdi. Gözümüzde yurtsever bir öneme sahipti. O zamanlar, Kastro'da bulunan herkesin düşündüğü buydu.

Yolun ortasında tek sıra halinde genç adamlar, kaçak mal yanlarında, her biri bir atın başında yürüyordu. Sağ ve sol taraflarında, evlerin duvarlarına yakın şekilde koruma için birer sıra daha adam vardı. Bu adamlar, omuzlarına kürklü Ayvalık pelerinleri atmışlardı. Yürürlerken yeterince sakin görünseler de gözleri ateş saçıyor, bakışları, havada her şeyi keskin bir bıçak gibi kesip geçiyordu. İnsan, ilk bakışta olağan dışı bir şey yok zannederdi, ama sessizce ve kararlı geçip giden alayı seyreden herkes o pelerinlerin altında namluları yere doğrulmuş, dolu karabinaların asılı olduğunu bilirlerdi. At nalları ve insan ayaklarının yolda çıkardığı sesler dışında tam bir sessizliğin ortasında yollarına devam ettiler. Dükkanlardan ve atölyelerden zevkle onları seyre dalmak için dışarı çıkardı insanlar.

Uzun ve zarif görünen Vasil, tek başına, ağzında sallanan bir sigara ile kervanın başında yürüyordu. Bir eli pelerinin altında, kendine özgü o hafif adımlarıyla ilerliyordu. Bir kulağında, saçının lüleleri arasında, bir karanfil çiçeği vardı.

İnzibat gücü, onu yakalamak istiyorlarsa kendi hayatlarını riske atmaya hazır olmaları gerektiğini bi-

lirlerdi. Ondan korkarlardı. Zaten, *Régie*'nin çıkarları uğruna ölmek gibi bir mecburiyetleri de yoktu.

Vasil de cimri değildi aynı zamanda. O gece, elinde bir sepet, inzibat şefinin kapısını çaldı bir çocuk.

'Vasil, size selamlarını sunuyor, ve bu elmaları ikram ediyor.'

Zabit, elmaları aldı, sepetin tuhaf ağırlığını hissetti, gülümsedi. Elma tabakasının altında altın ve gümüş sikkelerin bulunduğunu biliyordu.

'Eyvallah!' Gülegüle, teşekkür.

** XII **

Lafta, hem inzibat hem de *Régie* onu yakalama niyetindeydi. Bu durumun Vasil'i pek kaygılandırdığı yoktu. Tehlikeyi severdi; onun doğasında vardı, bu. Her gün, yeni bir in, her gece başka bir sığınak. Hangi köyde konaklayacağını ya da hangi mağara veya teknede geceyi geçireceğini kimse bilemezdi.

Yine de, çoğunlukla, köye yeni bir ziyaret isteği doğar içinde, böyle olduğunda, geri gelir ve eğlenmek için Diyamantoglu'nun kahvesine giderdi. Kahve, dans ve silah sesleriyle çınlardı. Önce girişlere korumaları bırakır, sonra, bir kenara yerleşirdi. Kendisine katılmak isteyen her kişi onunla beraber içebilir ve eğlenebilirdi.

Tüm bir gece onca içki, dans ve türküden sonra ayakta kalabilen, yine Diyamantoglu'nun yerinde bulurdu kendini. Bütün köy silah, keman ve ut sesleriyle yankılanırdı. Anadolu'nun kıyısı adamıza çok yakın olduğundan, hatta ordan bile, en iyi müzisyenler, davul ve zurnalarıyla ona dans etmesi için çalmaya ge-

lirlerdi.

Özellikle bu çalgıcılardan ikisi, Vasil'in bu eğlentilerinin müdavimi idiler. O, Diyamantoglu'nun yerindeyse, onlarda orada biterlerdi. Davulcuya Kara Mustafa derlerdi. Cansız, güneşte yanmış çehresiyle uzun, esmer bir adamdı. Eski heykellerdeki gibi sakalında halkalı kıvrımlar vardı, gözleri kömür gibi kapkaraydı. Herşeyin, herkesin üzerinde kayıtsızca dolaşırdı gözleri. Hiçbir şey manasız o çehresini etkileyemezdi. Ne gülümser, ne de içerdi.

Onu her ne zaman görsek, görüntüsü bizi ürkütürdü. Sanırım, büyükler üzerinde de aynı etkiyi yaratıyordu. Kışın doğu tarafında gökyüzü gürlemeye başladığında, annem, susup bir birimize bakındığımızı görünce, gülümser:

'Meraklanmayın, sadece Kara Mustafa'nın davul sesleri' derdi.

O zaman, cüsseli gövdesi semaları saran, esmer başı bulutlar arasında kaybolan kocaman bir dev olarak hayal ederdik onu. Hiç gülmeyen, hareketsiz yüzlü bu dev, davuluna vurduğunda gürleyen göklerin gürültüsü sanırdınız çıkan sesleri.

Diğer çalgıcı, soluk yüzlü, kurnaz, eğri gözlü ve Moğol suratlı biriydi. Adı, Tatar ağa idi, *zurna* çalardı. Onu düşündüğümüzde, hep şişik yüzlü, gergin ve parlak derili birini hatırlardık. Kafası soluk sarı renkli bir balon gibi görününceye kadar avurtlarının her köşesini, suratının her yanını havayla doldururdu. Suratına yapışık o burnu neredeyse kaybolur, minik, parlak gözleri daha da küçülürdü. Ama, ağzına doldurduğu hava tükendiğinde, yuvarlak suratı eski halini alır, böylece, kendine has görüntüsünü kaybederdi.

Anakara'dan gelen bu iki insan, limanda çınar ağacının altına yayılmış oturup beklerlerdi. Hiçbir şey yapmadan günlerce oralarda hep otururlar, başıboş

köpekler gibi güneşin altında tembellik ederlerdi. Kendi hallerindeydiler ve hiç kimseyle, ne Rumlarla ne Türklerle arkadaşlık etmezlerdi. Su yosunlarının bulunduğu sığ yerlerde bile yüzebilen denizcilerden beslenir, hafif yaz dalgalarının sahil kumlarına karışmasını seyrederek sessizce oturup sigaralarını yasemin ağacından yapılma uzun ağızlıklarla içerlerdi.

Günlerce sürecek eğlencenin bir kez daha başlayabilmesi için kaptanın dönmesini bekliyorlardı, böylece bir kez daha onun cömertliğinden istifade edeceklerdi. Ona *Delikanlı* derlerdi.

İkisi de Müslüman Zeybeklerdi, ama biraz hor görüldüklerinden biraz da esmer tenlerinden dolayı Hıristiyanlar onlara çingene derdi. Müzikten başka yaptıkları bir iş yoktu. Hayatlarını kazanmak için yaptıkları tek şey, kutlamalarda ve bayramlarda Anadolu flütü ve davulunu çalmaktı. Davul, Tanrı'nın uzak gök gürlemeleri gibi ve uzun, siyah, tahtadan yapılma zurna ise kulağı tırmalayan histerik bir ses çıkarırdı.

Hangi maddeden olursa olsun belden dize kadar uzanan çok kısa, mavi renkte *vraka* giyerlerdi! Göbekten omuz altlarına kadar upuzun kırmızı bir kuşakla kendilerini sarıp ve bunun üstüne çizgili ve çok kısa, öyle ki *vraka*larından bile daha kısa, ipekten bir yelek giyerlerdi. Bellerinde, geniş, deri bir silah kuşağı vardı, silahların yerlerinde ise bir ucu yuvarlak topuz gibi olan davul değnekleri dururdu. Orada, uzun sigara ağızlıklarını, deriden yapılmış tütün keselerini, çakmaklarını ve keçi derisinden sapı olan bıçaklarını muhafaza ederlerdi.

Yaptıkları müzik sert ve monoton, ağır ve insanı ipnotize eder türdendi. Dinleyenin aklını sersemletirdi. Biz, çocuklar, büyülenirdik bundan, aynı zamanda, melankolik olurduk. Duyduğunuz sesle sanki canınız öyle derin bir acı çekiyor da artık bir şey his-

setmiyorsunuz gibi olurdunuz. Avazınız çıktığı kadar heyecan içinde bağırmak ve haykırmak isterdiniz.

Büyükleri de etkilerdi öyle. Gençler, tam havaya girdiklerinde, kanları ateş aldığında ve utlarla kemanlar yüreklerinde hissetikleri dayanılmaz ağrıyı dindirmeye yetmediğinde, Anadolu'dan zurnacı ve davulcular çağıttırırlardı. İçlerinde uyanan, o eski zaman ritimlerine arzu duyan şeyin damarlarındaki kan olduğunu sanıyorum. Eski motifleri bu ekolarla canlanan ulusumuzun tarih öncesi zamana ait unulutmuş bir hatırasıdır, bu.

Sonra, tepeden inen ve Diyamantoglu'nun kahvesine yönelen uzun boylu esmer Zeybekleri, feslerinin etrafına sardıkları dar ipek sarığa taktıkları bir sarı şebboy çiçeği ya da kadife çiçeği ile yürürken görürdünüz. O eski zaman çalgıları ellerinde sessizce yürürlerdi.

Çaldıkları şarkılar hep hasret dolu, yürek yakan, Asya melodileriydi. Sesler rakı gibi gayrete gelir, genç adamlar, Diyonezya şevki içinde kendilerini kaybederlerdi. Karanlık ruhlarında hüzünlü nostaljiler uyanır ve ciddileşirlerdi, sonra bıçaklarını çekip insanı korkutan o Pyrrhus danslarına başlarlardı. 'Hey! Hey!' diye nara atarlar, keskin bıçakları güneşte parlardı.

Vakur halleriyle, çalgıcıların etrafında ihtişamla geniş bir daire çizerek yavaş bir *zeybek* çekerlerdi hep beraber. Çılgınca içmelerine rağmen, müziğin ritmi o şevk içerisinde bile tam disiplinini korurdu. Biz, çocuklar, sivri uçlu bıçakların onların kafası etrafında, gırtlak veya enselerinin yanından, göğüs hizasından ya da dizlerinin altından geçişini seyrederdik. Yüreklerimiz davula çekilmiş deriler gibi gümbür gümbür atardı. Dizlerimizi gererdik, hıçkırık gibi bir şey neredeyse boğardı bizi. Nefessiz halde, *tahtil*lerin başlamasını beklerdik. şevkleri doruğa çıktığında bı-

çaklarını çıkartır ve bir nara ile baldırlarına veya butlarına saplarlardı. Sonra da dans etmeye devam ederlerdi.

İşte, öylesine sabırsız ve tatlı bir korku içinde beklediğimiz şey buydu. O an geldiğinde, benzimiz atar, dişlerimizi kenetlerdik birbirine. Kutsal bir korku yayılırdı iliklerimize. Bazan, bıçaklarda bir tek damla kan bile görülmezdi. Bunu nasıl yaptıklarını hala anlayabilmiş değilim.

Bütün gençlerin yere hep birlikte eğildikleri bazı anlar olurdu. 'Hey!' diye bağırılardı. Öyle yüksek sesle haykırırlardı ki pencereler sallanırdı, halka, bir an dururdu. Dairenin merkezine döner, bir kollarını uzatıp yere doğru eğilirlerdi. Arkasından, üç parmakla biraz toprak alıp yerden tekrar dairenin merkezinde toplanırlar ve bir kez dönmeye, ama bu sefer aksi yönde, başlarlardı. Bütün bunlarda gizemli bir şey ve kendine has putperest türü bir ayin havası vardı.

O anda, para keseleri açılırdı. Sonra, davulun derisine çarpıp saçılan büyük gümüş sikkeler yağmuru başlardı. Vasil, bir yandan dans edip diğer yandan *zurnacı*ya yanaşır ve alnına altın bir sikke yapıştırırdı. Tatar ağa teşekkürlerini bildirir, sikkelere olan ilgisiyle mi yoksa şevkle mi, elindeki *zurna*yı gökyüzüne doğru iyice dikerdi. Ses daha da yükselir, küçük, koyu gözleri kıvılcımlar saçardı.

Sert davul sesleri bir saatlik ötedeki denize bile ulaşırdı. Derin vadilerde gök gürlemesi gibi ilerler, insanın ruhuna tatlı bir korku salardı. Ama, ağaçların ve yeşilliğin sesleri emdiği uçsuz bucaksız zeytin koruluklarında kaybolurdu. Davul sesleri uzaktan gelen kederli haykırışlara dönerdi.

* * * * *

Bir gün, Vasil, kartal yuvasında iken, inzibattan bir subay, Reşid Bey adında cesur bir delikanlı, köyden geçiyordu. Kendisine, sadece bir subay eşlik ediyordu. Sadece köyden geçiyor olduğundan Vasil'le karşılaşmaya niyeti yoktu. Vasil'in köyde olduğunu öğrenince de ordan ayrılmak için atına atladı. İşte, o sırada, Vasil tarafından gönderilen biri ulaştı yanına.

"Vasil, arkadaşlarına ziyafet veriyor. Gelmeni istiyor ve uzun süre kalamasan da kendisiyle bir şey içmeye davet ediyor, onu düşkırıklığına uğratmamanı istiyor" dedi.

Subay, ne yapabilirdi ki? Gitti. Yine de Vasil'in şerefli bir insan olduğunu biliyordu. Onlara katılınca, zabiti geri gönderdi. Amacı, Vasil'e güvendiğini belirtmek ve korkmadığını göstermekti. Bu hareketi Vasil'in hoşuna gitti ve sadece gözlerinde beliren o ürkek gülüşüyle gülümsedi.

İkisi de bu arkadaşlıktan hoşnut kaldı ve Türk, ayrılmak için ayağa kalktığında, Vasil, altın kaplama silahını belinden çekip ona verdi. Reşid bey, bütün Türkler gibi, güzel silahlara karşı tutkuluydu. Eli kalbinin üzerinde Vasil'e teşekkür etti ve şeffkatle sırtını sıvazladı.

Eğlence, kahvenin önündeki terasda yapılıyordu. Buranın iyi bir manzarası vardı. O anda, bir şahin havalandı, sokak ortasında çimlenen tavukların üzerine atlayacak gibi inmeye başladı. Reşid bey, bunu görünce silahını doğrultup ateşledi. Avlanan kuş, kanatları kırık, yakındaki bir çatının üzerine savruldu.

Türk'ün bu hareketini gören Vasil, Artemi'nin belinden bir silah çekti ve kapıya yöneldi. İçerde, duvarların üçünde Genevieve'in hikayesini anlatan altı tane resim asılıydı. Vasil, silahını doğrulttu ve hedef almadan aynı sırada altı ateş yaptı. Her atışta ipi kopan bir resim yere düşüyordu.

Cevabını vermişti.

Bir keresinde, Vasil, Diyamantoglu'nun yerindeyken, köyümüzün Türkleri, onun köyde olduğunu bildirmek ve gelip onu tutuklamalarını haber etmek için Molivos'a, inzibata, gizlice bir adam göndermişlerdi. Bu olay kış ortasında oluyordu, hava çok soğuktu. Türk inzibatı karanlığın çökmesini bekledi ve karanlık olunca köye girdi. Ama, nöbetçiler gelenleri görüp eğlencedekileri uyarmak amacıyla bir roket ateşledi. Bir sürü zabit vardı. Karınca gibi her taraftan çıktılar, kahveyi sardılar. Kapılara ve pencerelere siper alıp içeri ateş etmeye başladılar. Genç adamlar çoktan kendilerini sipere almış onları beklemeye başlamıştı.

'Teslim!' diye bağırdı inzibat. Teslim olun!

'Şimdi!' diye emir verdi, Vasil.

Göz açıp kapayıncaya kadar, Artemi, iki el ateş ederek asılı duran kandilleri yere indirdi ve savaş, zifiri karanlıkta başladı. Yer gök gürledi.

Şafakta, yenik çıkanın inzibat olduğu görüldü, etraftaki bahçelerde, teraslarda süngülü tüfeklerini arıyorlardı, zira, Vali'nin karşısına silahları olmadan çıkamazlardı. Giderlerken, arkadaşları arasında karınları delik deşik olmuş iki tanesini tahta sedyeler üzerinde berabelerinde götürdüler.

Bu savaş bardağı taşıran son damla olmuştu. Akabinde, Türkler ne pahasına olursa olsun Vasil'i ele geçireceklerine Allah'ın adına yemin ettiler. Gölgesi bile onları çileden çıkarmaya yetiyordu.

Midilli Valisi, olayı İdare'ye rapor ettl. Konstantinopul'a evraklar gönderildi, arkasından ölü ya da diri Vasil'in ele geçirilmesi emri geldi. Adanın bütün köylerine bir müfreze asker gönderildi. Peşinde oldukları kişi Vasil idi.

Vasil, durumu farkedince aylarca köyümüze uğramadı. Türkler arayıp durdular, ama yararı yoktu: Vasil, yer yarılmış da içine girmişti sanki, ortadan bir

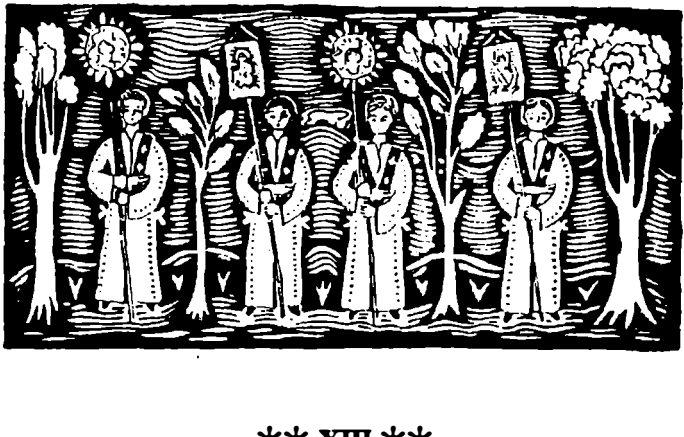
kaybolmuş pir kaybolmuştu. Ancak, köylüler, onun haftada bir kere gece yarıları iki metresini, Lambrinleri, görmek için yaşlı bir kadın kılığında kendi köyüne geldiğini aralarında gizlice fısıldıyordu. Karanlıkta gelip gün ağarmadan giderdi.

İkizlerin komşuları, aysız gecelerde ayda üç veya dört defa tuhaf yaşlı bir kadının Lambrinleri nasıl ziyaret ettiğini anlatıyordu. Çok uzun boyluydu, yaşlı bir kadına has bir görünüşü vardı. Başına hep bir şal takardı. Karanlık iyice çöktüğünde bahçe kapısından girer ve görünmemeye büyük bir özen göstererek şafak sökmeden aynı kapıdan ayrılırdı.

İki kız ise, çoğunlukla, akşamları evlerinin avlusunda kandil ışığının altında tavuk yolarken görülürdü.

Ama, Vasil'e kim ihanet edebilirdi ki!

** XIII **

Uzun bir zaman geçti öylece. Giderek, artık onun hakkında laf etmekten geri durmaya başladılar. Köyün üzerine bir sessizlik çökmüştü. Artık o tuhaf yaşlı kadından da bahsedilmiyordu. Lambrinlere gelince, onlar ise, hiç kimseyle konuşmuyorlardı.

Skala'ya kesim için düzenli olarak hayvan getiren bir Anadolu kaptanı, Vasil'i Aydın'da zengin bir malikanede bağ bekçisi olarak çalışırken gördüğünü söylemişti. Herkes ona inanmıştı. Kadınlar, akşamları bir arada çalışırken onun yapıp ettiklerini anlatarak, ona yaktıkları şarkıları söyleyerek eğleniyorlardı artık.

Paskalya yortusu geldi, sonra Kutsal Cuma ve onunla birlikte Epitafyos merasimi. O gece, İsa'nın vücudunun timsali köyün çevresinde dolaştırılırdı. Bu tür dini günler, özellikle, bir sürü sancaklarla gerçekleşen Kıyamet ve Epitafyos gibi uzun merasimler, Türklere karşı milliyetçi muhalefet gösterileri şeklinde geçerdi.

Bütün yıl boyunca, sabırsızlık içinde Kutsal Cuma

gecesini beklerdik. Büyü ve heyecan, ışıklar ve altın sarısı renklerle dolu bir geceydi. Havaya defne ve tütsü kokuları yayılır, ta yıldızlara ulaşana kadar çıkardı gökyüzüne. Renkli camlı fenerler sonuna kadar açılmış halde Epitafyos merasimine yol verirdi. Altı kanatlı *serafim** kanatlarından yayılan altın ışıklarla parlayarak gelirdi arkadan. Sonra, sancaklar, saf altın tellerden yapılmış püsküllerle kocaman kadife ikonlar. Bayrak gibi yukarı kaldırılır, üstlerindeki büyük mumların alevleri yansırdı üzerlerinde, titrek ve ürkek. Ortalarında, Tabut ve Çarmıh olurdu.

Bütün bunlar, mavi ve beyaz giysiler giymiş 'küçük papazlar' tarafından tutulurdu ve güçleri yettiğince Türk evlerin sundurmalı katlarına kadar ulaşsın diye en yükseğe kaldırılırdı. Yarı açık pancurların arkasında Türk kadınların ve çocukların ve yaşlı Müslümanların durup bizi seyrettiklerini bilirdik. Hepsi de dinimizin bu ihtişamı ve haşmetini kıskanırlardı.

Sancakların arkasından, papaz, ağır, ipeksi bir malzemeden yapılmış, menekşe renkli, kenarları altın şeritli ve gerçek incilerle süslü haçların işlendiği Kutsal Hafta giysilerini giymiş halde geliyordu. İncillerin en zengini merasim için getirtilirdi. Ciltlerde dört Evanjelistten her birinin bir köşesinde som altından oymalı baskısı vardı ve kenarları nar tohumu gibi gerçek yakuttandı. Değerli taşlar yeşil, kiraz ve şarap kırmızısı rengindeydi.

Papazı Epitafyos takip ediyordu -altın ve değerli taşlarla süslenmiş, menekşe ve defnelerle örtülmüş masa üzerinde duran, İsa'nın tam boyunda geniş bir timsali. Onun arkasında, insanlar ellerinde mumlar ve fenerlerle geldiler. Erkekler, kadınlar ve çocuklar.

Her yol ağzında ve büyüklerin evleri önünde merasim alayı durur, hayır dualar okunurdu. Ve, her-

*Serafim: En yüksek melekler sınıfından bir melek. (Ç.N)

yerde, evlerin girişinde, merdivenlerde ve pencerelerde bronz buhurdanlıklarda yanan tütsüler vardı. Mis kokulu dumanlar istemeye istemeye göğe doğru yükseliyordu. Balkonlardan kızların saçtığı gülsuyu kokusu doldururdu havayı. Merasim alayından yayılan titrek ışıklar suratlarında, burun ve kirpiklerinde tuhaf görüntülere yol açardı. (Epitafyos gecesi dışında hiçbir şey bize daha ziyade istenilir ve hoş gelmezdi.)

Türkler, o zaman, bütün bu olan biteni seyreder ve kıskançlıktan deliye dönerlerdi. Sadece *bizim* dinin böylesine bir ihtişamı vardı. Bunu bilir, bununla mutlu olurduk. Göğsümüz kabarırdı. Duyguyla gözyaşına boğulmuş halde yürürük. Sesler, İsanın bedenini koruyan canların bir ittihadı gibiydi. Biz, bütün Rumlar, ölüme tek vücut olmuş yürüyorduk. Önünde Onun sancakları ve Onun melekleri varken nereye gitmezdi ki insan? Bu Rehber'den kim etkilenmezdi ki?

Her nerede durulacaksa, orada, o çevrenin çocukları Epitafyosu üzerine koymak için defne dallarından yaptıkları kemerleri getirirlerdi ortaya. Dallarına altın varak ve başka süslerle haçlar, mavi ve beyaz bayraklar, yıldızlar ve davul gibi çevrelenmiş büyük, alaca renkli kağıt fenerler asarlardı. Ortasında Tanrı gözü olan üçgen fenerler de yapardık. Komşular, kim en iyi kemeri yapacak diye birbirleriyle rekabet ederlerdi. Yine de, pazar meydanındaki her zaman en gösterişlisi olurdu.

Meydanın eni boyunca uzanan büyükçe bir kemerdi, bu. Üzerinde sayısız küçük fenerler asılıydı, ortasında, Çarmıha Geriliş'in resimlendiği kırmızı renkli kağıttan yapılmış büyük bir fener vardı. İçinde her biri bir havariyi temsil eden tek sıra halinde oniki mum olduğundan buna Oniki ışık derdik.

Merasim alayı uzun bir süre pazar meydanında dururdu. Çocuklar, Epitafyos Ağıtını söylerler ve pa-

pazlar, bütün hayır dualarını okurdu. Tam karşıda Türk kahveleri vardı. Nedeni buydu.

O unutulmaz gecede, büyük merasim alayına katılanlar, meydan boyunca ellerinde yanan mumlar ve dillerinde münacatlarla yürürlerdi. Arkadan insanlar karanlığın ortasında sessizlik içinde yol alırdı. Duyulan, sadece, ayak sesleri ve elbiselerin hışırtılarıydı. Tam alayın önündekiler meydandaki kemere vardıklarında, beklenmedik bir ses duyuldu. Karanlığın içinden bir adam ileri atıldı, sonra, kemerin, 'Oniki ışıklar'ın altında durdu, uzun boylu ve hiddetli biriydi. Bacaklarını açmış, ellerini havaya kaldırmış bir şekilde kükredi:

'Olduğunuz yerde kalın!'

Şarkı söyleyen sesler, o dilleri alınmış gibi birdenbire kesildi. Monoton bir şarkı mırıldayan çocuklar da sustu. Epitafyosu ve sancakları tutanlar taş kesilmiş gibiydiler. Birden bire havayı kaskatı bir sessizlik sarmıştı. Bir an, dünyanın kendisi durmuş gibi herşey ve herkes nefeslerini tutmuştu. Sonra, kalabalık hareketlenmeye başladı. Alayın ön tarafından insan kütlesinin içine bir dalga gibi gittikçe büyüyerek mırıltı sesleri yayıldı.

'Vasil, bu! Vasil! Vasil, bu!'

Velvele hemen sona erdi. Herkes, durmuş, olacakları bekliyordu.

Gerçekten de Vasil idi, gümüş zincirli asi üniformasını giymiş, göğsünde palaska, belinde Girit kaması, elinde şatafatlı karabinası ile duruyordu orada. İpek astarlı fes rengi yeleği dışında baştan ayağa siyahlar giymiş, ayağına yüksek, yumuşak deriden botlarını geçirmişti. Meydanın ortasında defne kemerin altında duruyordu. Kemer, Vasil'in zaferi için dikilmiş gibi göründü. Büyük fenerin altında, ışıklar altında daha hoş bir halde dimdik duruyordu. Öyle ki, in-

sanların canını alan eli kılıçlı başmelek kadar güzeldi.

Yüksek sesle bağırdı:

'Kimse buradan geçemez! Hepiniz geri Kiliseye dönün. Şimdi!'

Başı açık, Peder Stefan, süslü giysileri içerisinde Vasil'e yaklaştı. Sesi, heyecan ve yaşlılıktan titriyordu.

'Tanrı geçer, oğlum. Bunu düşün ve O'nun yolundan çekil. Geçmek isteyen Tanrı'dır...'

Yüreklerimizi saran korkuyla titredik. Tanrı için ağlamak istedik. Sarhoşluktan deliye dönmüş ve kuvvetiyle küstahlaşmış halde, Yerde ve Gökte kendine bir hasım arayan Vasil tekrar bağırdı:

'Hiç kimse. Tanrı bile geçemez. Burada, kumandan benim. Sizinle birlikte alın O'nu ve geri dönün. Çabuk!'

Silahını çekip kemere üç el ateş etti.

Sonra, tarifi imkansız bir korku aldı kalabalığı. Sancaklar, ikonlar, altı kanatlı altın serafim, bütün her şey, karışıklık içinde bir birine girdi. Kutsal Epitafyos devrildi ve üzerine siyah lekeler yayıldı. Uzun kalın mumlar varakla süslü dallarına saçıldı. İnsanlar panik içinde kaçıştılar. Kadınlar kalabalığın ortasında kaybettikleri çocuklarını bulmak için bağırışıp duruyorlardı.

Ellerde tutulan binlerce mum karışıklıkta telef oldu gitti. Yollara, sokaklara karanlık çöktü. Pancurlar ardı ardına kapatıldı ve duyabildiğiniz tek şey, koşuşan ayakların çıkardığı boğuk seslerdi. Yollar ve meydan tamamen boşalmıştı. Sadece, Vasil, kaldı orada, meydanın ortasında. Etrafındaki her şey yanıp yerlere düşüyor, fenerlerin altın sarısı kağıdı ve şeritleri parlıyor, tahta iskeletleri yandıkça gıcırdayan sesler çıkarıyordu. Pek çok buhurdanlık, içlerinde hala için için yanan tütsü parçalarıyla birlikte, meydanın her tarafında eşiklere, köşebaşlarına, pencere sahanlığı ve

balkonlara rasgele bırakılmıştı. Mis kokulu dumanlar Vasil'in çevresinde kıvrılarak yükseliyordu.

Koşuşan ayakların çıkardığı sesler gittikçe daha uzaktan geliyor, sonunda karanlık dar sokaklarda kayboluyordu. Uzaktan acı acı çalan iki kilise çanı dışında artık hiç bir ses duyulmuyordu. Her biri üçer defa çaldı, üç defa büyük olanı ve üç defa küçük olanı.

Vasil, kendine bir sigara sardı, yakmak için yerden yanan bir kağıt parçası aldı. Sonra, yavaş yavaş yürüyüp gitti; Epitafyos gecesinde yapayalnız halde.

Kendi kanunlarını kendileri yapanların yaşadıklarıydı bunlar, omuzlarında asılı bir tüfekle. Gururunun bu heyecanı yatışınca Vasil, kendisini saran ve yalnızlaştıran zaferin boşluğunu hissetti. Adımları ıssız yollarda tuhaf sesler çıkarıyor, kalbinde bir ağırlık hissediyordu.

İki metresine, Lambrinlere, doğru yola koyuldu. En son onların kollarına kendini bırakalı beri uzun zaman geçmişti. Zifiri bir karanlık kaplamıştı köyü. Sanki köyün içinden yol alabilmekte zorluk çekiyor gibiydi. Köyün aşağısında ıssız dar sokaklarda ilerlerken gökte ne bir yıldız, yerde ne bir fener vardı yolunu aydınlatan. Ama, Vasil, attığı her bir adımı bilirdi, güven içinde yoluna devam etti, ne kadar sarhoş olduğu sorun değildi.

Ancak, buralarda değilken Oryakas'tan gelen suyu meyva bahçelerine götürmek için geniş bir kanal kazılmıştı. Kanal, Lambrinlerin yaşadığı sokağın ordan geçiyordu. Dar ve derin, yolun ortasında önüne bir engel çıkıvermişti.

Şaşkınlık içinde bağırarak atıldı, ama kökünden sökülmüş meşe ağacı gibi devrildi çukura.

** XIV **

Acıyla inleyerek, kendini büyük bir gayretle hendeğin dışına çekti, bahçe girişine kadar yaralı bir hayvan gibi dört ayak üzerinde sürünerek ulaşmaya çalıştı. Yumruğuyla kapıya vurdu.

'Hatula!' diye seslendi.

İki kız onu içeri çekip yere bıraktılar. Bacağına dokunmaya kalktılar, kesilen bir boğa gibi böğürdü o anda. Dayanamacağı kadar acı dalga dalga yayılıyordu. Bacağına sanki bir kama saplanmış ve kemiğe kadar işlemiş gibiydi. Sağ bacağının incik kısmıydı. Kötü yaralandığını biliyordu. İki kız kardeş yanyana keten tohumu sürüp sardılar. Başka da ne yapacaklarını veya kimden yardım dileyeceklerini bilmiyorlardı. Duydukları bu acı karşısında ağıt yakmaktan bile çekiniyorlardı. Saçlarını başlarını yoluyor, didinip duruyorlardı.

Acısını azaltmak için rakı istedi, onlar da yetiştirdi hemen. Şişesinden, susuz içti, rakıyı. Şişenin dibini ge-

tirmişti, ama etkisini göstermedi hiç.

Krisavyi, gizlice, Katakuzini'yi getirmeye gitti. Burkulmaları iyileştirir, sarılık hastalarını tedavi ederdi. İlk hamileliklerinde genç kadınlara bakardı. Katakuzini geldi, bacağın orasına burasına dokundu, bastırdı bir yerlerini, sonra, yapabileceği bir şey olmadığını gördü. İyileştirebileceği bir burkulma vakası olmadığını söyledi bunun. Kemik tamamiyle kırıktı. Bir sedyeye koymalı, bir sürü genç adamın onu Molivos'a taşımasını sağlamalıydı. Pratisyen Stambatos amcaya götürülmeliydi onu. Sadece o, bu tür şeyleri tedavi edebilirdi. Kırık kemikleri nasıl düzelteceğini bilir, eski haline dönecek şekilde bacağı kurtarabilirdi.

Kızlar eline gümüş bir sikke koyduktan sonra ayrıldı evden, Katakuzini.

Düşündükleri şeye bakın! Onu Molivos'a götürmek? Aslanın inine? Yaşlı kadın deli miydi? Türklerle Rumların, bütün herkesin, onun peşinde olduğunu bilmiyor muydu sanki? Hayır! Ölmesini tercih ederlerdi. Vasil, her tarafta bekleyen köpeklerin önüne atılacak bir kemik parçası değildi. Ona keten dolapta duran süvari kılıcını getirirler, Vasil, bacağını uzatıp tek vuruşta kesip atabilirdi.

Bırak, kahrolası şeyin canı Cehenneme!

Acıdan çılgına dönüyordu.

'Bana rakı getirin daha!'

Kızlar ne yapacaklarını şaşırmıştı. Bir oraya bir buraya koştuyorlardı. Bir şeyler yapmaları lazımdı. Acısını dindirmek için bir şeyler düşünmek zorundaydılar. Ne olacağını bilemiyorlardı. Krisavyi, ikon askısından Aya-Anaryiros'un küçük ikonunu aldı ve onu öptükten sonra haç çıkararak gizlice yastığının altına soktu.

Hatula gördü onu ve gözlerinde bir umut ışığı belirdi. Ona yalvarmaya, tatlı sözler söylemeye başladı.

Gidip papazı çağırmasına izin vermeliydi. Şeytanı çıkarsın diye getirmeliydi onu. Çünkü, gün gibi ortadaydı, gece vakti kötü bir şansızlığa yakalanmış bütün bunlar gelmişti başına. Hayır demesindi, sevgili yari. Papaz, şeytan çıkarma duasını bir okusa acının kendisini nasıl terkedeceğini görecekti.

Vasil, cevap vermedi. Artık, onları duymuyordu bile. Hatula'nın sesi sadece anlamsız bir sesti artık; söylediği şeyleri izleyemiyordu. Durmadan içtiği rakıyı geri çıkarıyor, bir düve gibi böğürmemek için dudaklarını sırıyordu. Güçlü ensesindeki damarlar sicim gibi gerilmişti. Dişleri birbirine kenetlenmiş, neredeyse kırılacakmış gibi görünüyordu. Hatula, ayağa kalktı ve aynı fikirde olan kardeşine işaret etti. Siyah bir türbana bürünerek elinde eski bir fener, hızla yola koyuldu. Papazın evine doğru yöneldi.

Peder Stefan kiliseden yeni dönmüştü. Hatula ayağına kapandı, cüppesini, terliğini öptü. Bu ayini kendi hatırına yapmasını istiyordu. İsa'nın temsilcisi değil miydi? Başka kimin önünde secde ederdi ki? Yaşlı adamın bacaklarına sarılıyor, kara saçları, üzerinde kıvranıp durduğu halıya düşüyordu. Hayır! Ulu peder, Vasil'e yardım etmeyi kabul edinceye kadar kalkmayacaktı yerden.

Papaz, onu kaldırmak için elini uzatıyor. İmkansız, diyordu. Böyle bir şeyi nasıl yapabilir? Tanrı ile alay etmeye, İsa'ya karşı gelmeye cesaret eden birene nasıl olurda giderdi?

Hatula, onun öfkeden titreyen elini tutuyor, öpüyordu. Göz yaşlarına boğulurken bir altın sikke koydu avcuna. Vasil'e yardım elini uzatmalı merhamet etmeliydi. O an, Vasil hiç birşeydi, ama yardımına ihtiyacı olan tehlike altındaki bir Hıristiyan idi ne de olsa. Hatulanın ve kardeşinin günahkarlığını aklına getirmemeli; Vasil'in günahlarını hatırlamamalı, haçını ve etolünü alıp onunla gitmeliydi. Zaten, İsa, fahişeler

ve hırsızlar için ölmemiş miydi? Çarmıha ne için gerildi, fahişeler ve hırsızlar için.

Papaz ayağa kalkıp dua kitabını etolüne sarıyor ve karanlık dar sokaklarda Hatula'yı bir hırsız gibi takib ediyor sonra.

Vasil, durmadan içip kendisini acılara boğan ağrıyı bastırmaya çalışıyor. Böğürüyor, battaniyenin altında iki büklüm oluyordu. Gözleri, içkiden ve dayanılmaz acıdan donuk kesilmişti. Benzi atmış alnından soğuk soğuk ter damlaları dökülüyordu.

'Kahrolası, ne oluyor böyle?' diye söylendi kızgın kızgın, 'Evdeki karılar gibi burda uzanmış duran ben miyim?' Krisavyi, Yer ve Gök, bir de kendisine söylüyordu bunları.

Birden, yatağın yanında ayakta duran ve etolünü açmakta olan papazı görüyor. şaşkın ve kaşlarını çatarak bakıyor ona. Anlamaya çalışıyor ve başka bir kimse var mı diye kapıya doğru öfkeli ve meraklı bakışlar fırlatıyor. Eli silahına gidiyor.

Hatula, karanlığın içinden korkulu adımlarla ilerliyor. Sakin olması için ona şöyle bir bakıyor ve sakince Vasil'in öfke dolu bakındığı kapıyı kapatıyor. Başını bir yana büküyor ve göz yaşları içinde ağzını açarak ona gülümsüyor.

'Bağışla beni.'

Papaz, etolünü giyiyor:

'Bak, Vasil, bu akşam yaptıkların iyi bir şey değildi. Tanrı, seni cezalandırmak için uzattı elini yeryüzüne, çünkü, O'nun geçmesine izin vermeyi reddettin. O'nun düşmanlarıyla bir oldun, Vasil. Evet, seni mahveden suç buydu.'

Vasil'in gözlerinde siyah bir alev parladı. Keskin dişleri vahşi bir hayvanın ki gibi bembeyaz parladı. Papazı cüppesinden tuttu, bir eliyle dizleri üzerine çökmeye zorladı onu. Yüzünü papazın yüzüne doğru

götürüp öfkeden kudurmuş halde, rakıyla acıdan bambaşka biri olmuş gibi:

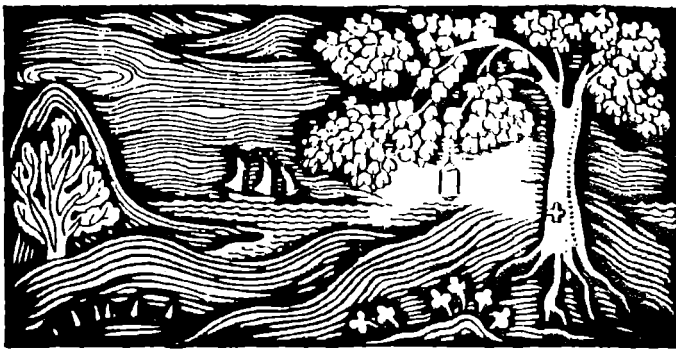
'Eğer, gerçekse, yolunuzu kestiğimde neden gelip benimle bir adam gibi savaşmadı, ha? İntikamını böyle mi alıyor, hileyle? Karanlıkta beni tuzağa düşürerek. Bak buraya, gerçek insanlar böyle mi savaşır, sor ona.'

Yaşlı adamı bir kenara itip belinden gümüş bir kama çekti. İnadına, göğsüne saplamaya başladı, bir kez ve bir kez daha, kabzasına kadar. Göğsünde patlayan yumruğunun sesi duyuluyordu.

Dişlerini kenetledi, içini çekti ve sonra son nefesini verdi. Islak çatık kaşları yavaş yavaş çözüldü.

Açık kalan gözlerinde iki mavi göz yaşı, kederli bir çocuğun yaşları, titriyordu.

** XV **

İnzibat, bir orduyla Vasil'i yakalamak için Molivos'tan köye ulaşınca onu yerde ve iki kızı, iki yanında diz çökmüş halde buldular. Karanfiller serpmişlerdi üzerine ve onun gümüş süslerini takmışlardı ona. Kafası, işlemeli yastığın üzerinde dururken, sarı saçları ipek gibi serpilmişti oraya.

Krisavyi ve Hatula, siyah şallar içinde ona ağıt yakıyorlardı. Ona düğün şarkıları, aşk şarkıları ve köyün kızlarının ona yaktıkları bütün o şarkıları söylediler. Ona seslenen sevgililer gibi ve ona ağlayan karıları gibi. Çocuğunu kaybetmiş anaların ağıt yakması gibi ve öksüz bir çocuk gibi.

Paskalya Günüydü ve bütün köy ahalisi oraya Vasil'in ölü vücudunu görmek için toplanmıştı. Herkes, en iyi en güzel elbisesini giymişti. İki sevgilisi ona göz yaşı dökerken bir kulağında kırmızı renkli karanfil duruyordu. Biri bitirdiğinde diğeri başlıyordu feryada.

Ah, kalbimde ne büyük fırtına, beynimde ne derin ürperti,
Güneşim karardı, söndü, yıldızlar cam gibi parampara!

Ve, gitmek istiyorsun şimdi, efendim, atına eyer vurayım senin için,
ve sana bir şurup hazırlamak için iki elimi uzatacağım.

Altın sarısı kartal süzüldü yükseklerde, acı bir kurşun yakaladı onu,
ve siyah engerek yılanı bahçemin güzelliğini aldı götürdü.

Kuşan, sevgili, kuşan kılıcını, çık ortaya ve Haros'u yen,
ve onun bütün kuvvetini çekip al, bütün silahlarını.

Ah! Bırak derin, derin bir nefes alayım ve haykırarak bağırayım,
Kalbimi dağlayan o puslu hava sökülüp atılsın diye.

Bu son iki dizeyi Krisavyi söylemişti ve bitirdiğinde Hatula'nın sesi yükseldi, sessizliğin ortasında keskin bir bıçak gibi şakladı.

'Vay halime!'

Bu delice haykırış, derinden bir acı duymuşçasına yükselir, sonra inmeye ve güçsüzleşmeye başlardı. Giderek, adamızda annelerin kollarında çocuklarını uyuturken çıkardıkları tatlı bir şefkat dolu, ritmik bir iniltiye dönüşürdü. Hatula, gerçekten bir çocuğu kucağında tutarmışçasına kollarını göğsüne kavuşturup sallamaya başladı, dudaklarından bir ninni duyuluyordu ve ağladı.

Gel, Uyu ve al çocuğumu,
Gel al götür onu bir yolculuğa;
Götür onu köylere ve şehirlere
Ve sonra, geri getir bana onu.

Askerler ve köylüler, Türkler ve Hıristiyanlar kapılarda ve sokaklarda itişip durdular, alçak pencerelere çıkıp başlarını uzattılar, görmek ve işitebilmek için ağaçların dalları arasından yol aradılar kendilerine. Kimse içeri girmeye cüret edemedi, ama herkes, sessiz sessiz konuşuyor ve hafif hafif yol alıyor, kafalarını sallıyorlardı. Sokaklar güneş ışıklarıyla aydınlanmış, ağaçların dallarına altın yağmuru gibi yağıyordu.

Peder Stefan, Vasil'in kutsal yere gömülmesine izin veremezdi; kilise kanunlarına göre bu yasaktı, çünkü, kendi canını kendi almıştı. Zaten, Epitafyos alayını durdurması da ancak Tanrı'ya düşman birinin işi olabilirdi.

'Mezarlık,' dedi. 'Hıristiyanlar içindir, ona ise şüphesiz bir Hıristiyan denilemez.'

Kilise yöneticileri de onların cenaze tabutunu kullanmasına izin vermezlerdi.

'Canı cehenneme öyleyse,' diye karşılık verdi, Artemi. Onu uygun gördüğümüz şekilde biz gömeceğiz.'

Vasil'in adamlarını bir araya topladı, dal ve yapraklardan bir tabut yaptılar, sonra Vasil'in cenazesini koydular ona. Sonra da tepeden aşağı doğru başladılar inmeye, birinin elinde büyük bir rakı şişesi vardı. Onlarla beraber, öksüz Zafiris, elinde bir sepet dolusu "mukaddes" ekmeği ile gidiyordu, Lambrinler ise kendilerinin hazırladıkları büyük bir servis tabağı dolusu *peynirli pide*yle geliyordu. Ulu Kurtarıcı Kilisesi'ne giden parke taşlı sokak çok sarp idi. Öylesine sarptı ki

Vasil dimdik ayaktaymış gibi görünüyordu. Saçı, uzun bıyığı ve sakalı güneşte parladı. Gümüş kama belinde parıldadı.

Yolda, denizden gelen iki Anadolulu müzisyene rast geldiler. Vasil'in geri döndüğünü zannetmişler ve 'delikanlı adam' için çalmaya gelmişlerdi, ama birden onun cenaze merasimiyle karşılaşmışlardı. Cenazenin geçmesi için yol verdiler, suratları bronz heykellerin suratı gibi anlamsız kesilmişti. Artemi, onları görünce merasime katılmalarını istedi. Önde yürümelerini ve çalmalarını söyledi.

İkinci bir davete gerek kalmadı. Kara Mustafa büyük davulu omzuna attı. Tatar ağa kuşağından *zurna*yı çekti ve yanaklarını doldurdu havayla, sonra başladı çalmaya -yürekleri dağlayan sert ve monoton bir melodi ile.

Tekrar, davulun uzaktan gürleyen sesi duyuldu. Yapraklar ürperdi, vadinin derinlikleri ve evlerin duvarlarında bir değil sanki on davul çalınıyormuş gibi yankılandı sesler. Tatar ağa *zurna*sını göğe çevirdi, acı ve ince bir çığlık çıkararak çekti havayı içine. Kırlangıçlar yükseldi ürken gökyüzüne. Bu inanılması güç cenaze merasimi karşısında köylüler titredi ve haç çıkardılar. Bir Hıristiyanın cenaze töreninde başı iki Zeybek çekiyordu! İnanılmaz!

Müzisyenlerin ardından genç adamlar geliyordu, yürürlerken hışırdayan siyah, keçe urakaları içinde en iyi Paskalya giysilerini giyip süslenmişler ve kıvırcık saçlı kafalarına kadife kasketleri geçirip bir köşesini bir yana doğru eğmişlerdi. Kimse konuşmuyordu. Biri tabutun altında yorulunca, yerine biri geçsin diye diğerine göz ederdi.

Ulu Kurtarıcı mezarlığı yakınında çocukları hummalı bir hastalığa düştüğünde anaların renkli şeritler ve kırmızı ipler astıkları büyük bir akasya vardı. Oraya, bıraktılar onu, müzisyenler kesti çalmayı. Genç

adamlar mezarı kazmaya başladılar.

Artemi genişçe ve bir kuyu gibi derin olmasını istedi mezarın. İkisi kazdı, ikisi kürekle toprağı attı. Çukur üç metre olana kadar sırayla kazdılar. Artemi'nin istediği gibi olmuştu. İşte, zamanı gelmişti, Vasil'in dimdik ayakta gömülmesi isteğini hatırladı. Bu kaptanın isteği ve emriydi.

Tam Vasil'in gövdesini mezara indireceklerken bir gürültü duyuldu. Gelen, Arnavut Yannakos amca idi. Hepsi durdu ve tek laf etmeden yaşlı adamın geçmesine yol verdiler. Aralarından yavaşça yürüdü, hafif kamburunu çıkararak ve onlara bakarak. Yeni urakasını yürüdüğünde hışırdıyordu. Vasil'in önünde durdu, fesini çıkardı ve onu alnından öptü. Sonra, ona bakakaldı. Vasil'in kulağındaki karanfil çiçeğini ve belindeki gümüş kamayı düzeltti. Omuzuna şefkatle dokundu.

'Tamam, Vasil!' dedi.

Fesini taktı, elinin içiyle beyaz bıyığını sıvazladı ve yürüyüp gitti, başını daha bir öne eğip ve daha ağır adımlarla ilerledi. Ağaçların arasında kayboldu.

Mezar kapatıldıktan sonra genç adamlar silahlarını çekip gökyüzüne selam ateşi yaptılar. Paskalya atışları. Akasyadan yapraklar ve tomurcuklar döküldü. Havaya ağır ama tatlı bir koku yayıldı.

Gölgeye halka halinde oturdular, ortada yiyecekler ve rakı, sonra, içmeye ve matem şölenine başladılar. Büyük bardak elden ele dolaştı. Havaya girmeleri uzun sürmedi ve sonra, Artemi, önceleri pek çok kez kaptanın başı çektiği ağır *zeybek* havasına başlaması için Tatar ağaya göz etti.

Yine, Anadolu davulu gürledi ve derinden gelen sesi ağaçlarda ve ölü ile canlının ruhunda yankılandı. Akasyanın ve mezarın etrafında yavaş ve vakurane döndüler. Duygu seli yükseldiğinde, genç adamlar

hep beraber yere eğilip acı çeken ruhlarının derinliklerinden gelen bir feryatla üç parmakları arasına yapraklarla karışık bir tutam taze toprak aldılar.

Lambrinler, akasyaya bir çivi çakıp oraya bir yağ lambası astılar. Ağacın dibine yere, mermer bir parça koydular. Her akşam fenere bakmaya geldiklerinde oraya kuşlar susuzluğunu gidersin ve böylece afarozdan "korunma takdisine" yardım etsinler diye temiz su koyarlardı.

Kış gelir, ağaçlar yapraklarını dökerlerdi. Sonra, Aitonistras vadesine bahar gelir ve kuşlar neşelenirdi. Akasya, beyaz tomurcuklarla dolar, etrafa, arıların vızıltıları ve çiçeklerin tatlı kokusu yayılırdı. Ancak, yaz kış, Vasilin akasyasısında fener hafifçe parlardı.

Her akşam renkler ve gölgeler karanlığa karışırken, yazları görülen o gece kuşları şikayet edercesine çığlık atmaya başladığında üst katın pencerelerine geçer ve Tanrı'ya karşı gelen adamın küçük, uzaktan gelen ışığını seyrederdik. Tek başına, kırların boşluğunda parıldar ve ona bakıp içimizdeki hayatın bütün yüküyle iç geçirirdik.

Hafif rüzgar ağaçların dallarını yalar, ışıklar çekilir ve tekrar görünürdü. Gözünü kırpmadan ölümün sessliğini gözetleyen o aşk şefkatinin hayat verdiği altın sarısı parlayan bir göz gibiydi.

TELOS KE TO TEO DOKSA

BİTTİ TANRIYA ŞÜKÜRLER OLSUN!

ΤΕΛΟΣ ΚΑΙ ΤΩ ΘΕΩ ΔΟΞΑ

** BİYOGRAFİ NOTU **

Daha çok Stratis Myrivilis takma adıyla tanınan Efstratios Stamatopoulos, Midilli adasının kuzey sahilinde bulunan Sikamniya köyünde doğdu.[1] 1905 yılında Gimnazyum öğrenimi için Midilli şehrine gönderildiği yıla kadar çocukluğunu burada geçirdi. 1910 yılında, ortaöğrenimini tamamladı ve bir köy okuluna müdür olarak atandı, ama bir yıl sonra istifa edip hukuk öğrenimi için Atina Üniversitesi'ne kayıt yaptırdı. Ancak, üniversite eğitimi, 1912 yılında patlak veren 1. Balkan Savaşı'na gönüllü savaşçı olarak gidince yarıda kesildi. 1913 Kilkis savaşında bacağından iki defa yaralandı, Selanik'te bir hastaneye kaldırıldığında kurşunlardan biri alınmıştı. Diğerine ise, onaltı yıl evsahipliği (kendisi böyle tabir ediyor) yaptı; bu kurşun, 1929 yılına kadar alınmamıştı.

---

1. Myrivilis'in 1892 yılında doğduğu düşünülür, ama Georges Valetas 1890 yılını doğum tarihi olarak savunmaktadır. Bakınız, G.Valetas, 'Investigation into the Year of Myrivilis' Birth' (Myrivilis'in Doğum Yılı Araştırmaları) ***Aiolika Grammata***, 2(1972), 306-7.

Balkan Savaşları'ndan sonra, evine, Türk egemenliğin- den kurtulmuş ve anavatan Yunanistan ile birleşmiş Midilli'ye geri döndü. Orada, bir gazetede çalıştı, köşe yazarı, roman ve öykü yazarı, şair olarak isim yaptı, Midilli şehrinde itibar edilen önemli ve aktif bir kişiliği vardı. Öyle ki genç bir kadın okuyucu ölümünden sonra ona sevgili kuzucuğu diye hitap etmiştir. İlk kitabını 1915 yılı başlarında yayımladı: *"Kızıl Hikayeler"* genel başlığı altında toplanmış altı kısa hikaye seti. Adada yayımlanan cilt halinde eser biraz tutuldu, ama ada dışında başka yerde fazla tanınmadı. Yine de, iyi ve umut vaad eden bir koleksiyon oldu -genç olsa bile, olgun bir eser. Bu çalışma, Myrivilis'in yazdığı kelimeyi iyi işleyen dikkatli bir zanaatkar ve insan motivasyonu ile davranışlarını keskin bir gözle gözlemleyebilen biri olduğunu gösterdi. Maalesef, ikinci bir baskısı yapılmadı.

Barış uzun sürmedi. Avrupa'daki olaylar gittikçe bir savaşa doğru ilerliyordu ve 1915 Yunan seferberliğine Myrivilis, bir kez daha asker olarak katıldı. Sonra, Venizelos'un Selanik'teki ayrılık hükümeti ordusuna katıldı. Makedonya Cephesi'nde bulundu ve hatta Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesini takiben başlayan Anadolu Seferi içinde yer aldı. Seferin felaketle sona ermesiyle birlikte hayal kırıklığı içinde bedenen ve ruhen yorgun düşmüş halde 1922'de Midilli adasına geri döndü. Yunan ordusunun Türk ulusalcıları tarafından bozguna uğratılması olarak bilinen Anadolu Felaketi, bir çağın sonuna işaret ediyordu: Megola İdea, Yunan milliyetçiliğini bir asır boyunca ayakta tutan büyük bir Yunanistan rüyası, geri dönülemez biçimde yıkılmıştı, geçmişi gözden geçirmenin ve gelecek için yeni bir imaj yaratmanın zamanıydı.

Myrivilis, bu göreve, haftalık *Kambana* gazetesini kurarak katkıda bulunmaya başladı. Gazete, kendisini geri dönen ordu yedekleri ile Midilli adası halkının çı-

karları doğrultusunda hizmete adamış görüyordu. Kostis Palamas'ın bir şiirindeki bir satırı, 'Biz de güneşte bir yer istiyoruz' sloganı olarak seçmişti. Myrivilis, önemli romanlarından *"Mezarda Hayat"* adlı eserin ilk versiyonunu dizi olarak *Kambana*'da yayınladı (Nisan 1923-Ocak 1924) ve arkasından, aynı derecede önemli bir çalışmanın, İlias Venezis'in *"31328 No'lu Tutsak"* adlı eserinin dizi yayınına başlandı. Myrivilis, Venezis'e Türkiye'de bir esir olarak yaşadığı korkunç deneyimleri yazması yönünde ısrarda bulunmasaydı, bu çalışma ortaya çıkamayacaktı.[2]

"Mezarda Hayat" adlı eserin ilk versiyonu büyük beğeni kazanmış olsa da 1930'da Atina'da daha uzun ve gözden geçirilmiş yeni bir versiyonu basıldıktan sonra kısa roman, geniş bir okuyucu kitlesine ulaşabildi. Kısa zamanda, Myrivilis, tüm Yunanistan'da tanınmaya başladı. *"Mezarda Hayat"*, onu Yunan nesirinin usta bir yazarı yaptı ve çalışma, Yunan nesir edebiyatının gelişiminde bir dönüm noktası olarak görülmüş, çağının başlangıcına işaret etmiştir. Pek çokları yapıtı yabancı eserlerle kıyaslanabilecek ilk Yunan edebiyatı çalışması olarak değerlendirmiştir.[3]

"Mezarda Hayat", oldukça güçlü bir roman. Modern savaşçılığın çıplak şiddetini bütün yönleriyle gözler önüne sermektedir. Bu açıdan eşsiz bir eser. Ancak, savaş karşıtı bir roman olmaktan ziyade inancın yenilgisi hakkında ve bütün ülküler sona erdiğinde ortaya çıkan özgür yaşama arzusunun yoğunluğu hakkında bir romandır. Romanda, insanların ve makinaların hareketlerine ilişkin geçmiş hep doğal

---

2. Bakınız, G.Valetas, ***'Myrivilis of Mytilene: His Early Years and His First Great Creative Period'*** (Midilli'li Myrivilis: Hayatının İlk Yılları ve İlk Büyük Yaratıcılık Dönemi), ***Nea Estia***, 88 (1970), 949-50 Myrivilis'in bu kısa biyografisinde geçen bilgilerin çoğu Valetas'ın makalesinden alınmıştır.

3. Andreas Karandonis, 'The Prose of Stratis Myrivilis' (Stratis Myrivilis'in Yazını), J.A. Case çevirisi- Kessissoglou, ***The Charioteer***, 1(1960, 92.)

aktarılmıştır -engin, sınırsız ve her şeye muktedir- insan öğesi ve insanın kaybı. İnsanın güneşteki yerinin bulunabileceği doğallık işte burada: 'Yaşamak istiyorum,' diyor romanın ana karakterlerinden biri, 'Gökyüzünün altında bir çimen otu olarak, evet, küçük bir böcek olarak yaşamak istiyorum. Buna hakkım var, değil mi?'[4] Myrivilis'in tekrar ve tekrar başvurduğu ve özellikle Arnavut Vasil çalışmasında göze çarpan temayı öz olarak vermektedir.

"Mezarda Hayat"'ın başarısından sonra Myrivilis, *Demokratia* adlı gazetenin editörlüğünü yaptığı Atina şehrine yerleşti. Ancak, gazete, yayınını bir yıl sonra durdurdu ve kendisi hayatını değişik gazete ile periyodik yayınlarda köşe yazarlığı yaparak ve kısa hikayeler yazarak kazanmak zorunda kaldı. Myrivilis için hayatın zor günleri olmalıydı yaşadıkları, çünkü, yazarların hayatlarını sadece yazı yazarak kazanabilmeleri Yunanistan'da oldukça zordur, öte yandan o günlerde bakması gereken bir de ailesi vardı. 1936'da Yunan Ulusal Yayın Enstitüsü Genel Program Müdürü olarak görevlendirildiği zaman mali durumu biraz düzeldi. 1951 yılına kadar bu makamda bulundu, ancak Alman işgali sırasında İtalyan işgaline karşı onurlu bir direnişi Yunan halkına hatırlattığı için yayınını takiben istifa etmiş ve Mussolini'ye bağlı birliklerin başaramadığını gerçekleştirmesi için Hitler tarafından gönderilen Alman silahlı güçlerine karşı onları birlik içerisinde onurluca direnmeye çağırmıştı.[5] İşgal'den sonra Parlamento Kütüphanesi'ne müdür olarak atandı ve 1946'da Yunanlı Yazarlar Ulusal Cemiyeti'ni kurdu, aynı yıl başkanı seçildi. Altı defa başarısızlıkla sonuçlanan atamalardan sonra nihayet 1958'de Atina Akademisi üyeliğine alındı.

---

4. ***"Mezarda Hayat"***, (Atina: Estias, 1959), s.153. [Nevzat Hatko çevirisiyle Adam Yayınları, 1988]
5. Bakınız, Stratis Myrivilis, ***The Literary Quarter of an Hour*** (Atina: Estias, n.d.), sy.17-25

Bu üyelik, onun Yunan edebiyatına yaptığı önemli katkıların gecikmiş, resmi bir kabulü oldu. Uzun süren bir hastalığı üzerine Atina'da bir hastanede 19 Temmuz 1969 günü öldü.

"Mezarda Hayat" adlı eseri dışında Myrivilis, iki büyük roman daha yazdı: ***"Altın Gözlü Okul Müdiresi"*** (1933) ve ***"Denizkızı Madonna"*** (1949), bu iki romanla birlikte *"Mezarda Hayat"*, 1. Dünya Savaşı'ndan Anadolu Felaketi'ne kadar olan kritik dönemi ve bunu takiben başlayan ıslah dönemini kapsayan birbirinden bağımsız bir üçlü teşkil etmektedir.[6] Ayrıca *"Arnavut Vasil"* dahil olmak üzere üç kısa roman ve sayısız kısa hikâyeler yazdı.

6. Myrivilis'in bu üç romanı İngilizce'ye çevrilmiştir: ***Life in the Tomb***, çeviren Peter Bien, (Hanover, New Hampshire: University Press of New England, 1977), ***The Schoolmistress with the Golden Eyes***, çeviren Philip Sherrard, (Londra: Hutchinson, 1964) ve ***The Mermaid Madonna***, çeviren Abbot Rick, (Londra: Hutchinson, 1959).

** METNİN NOTLARI(*) **

[sy 20] ***Ev yılanı***
Yunanlılarda, her evde, evi ve içinde yaşayan insanları kötülüklerden, kazalardan koruyan iyiliksever bir cin olduğuna inanılır (veya inanılırdı.) Bu cinin bir yılan şekline büründüğü inancı vardır. İşte, bu nedenle, evde bir yılan görülürse evin koruyucusu, zararsız bir şey olarak kabul edilir. 'Ev yılanı' tabiri *spitophido* denen bir tür yılanın Yunanca anlamının tam karşılığıdır.

[sy 20] ***Mamuris***
Kelime, 'hizmetçi' anlamında kullanılmıştır, ama aynı zamanda özellikle dişil halinde hakaret anlamında kullanılırdı. Bu anlamda kullanıldığında dırdır eden, homur homur söylenen veya genelde geçimsiz olan birini anlatmaya yarar.

[sy 20] ***Kokkini Milia (Kızıl Elma)***
Yunanlıların Konstantinopolis'i (İstanbul) geri aldıklarında Türkleri süreceklerini söylenen efsanevi yerdir burası. İnanışa göre şehir düştüğünde taş kesilen son Bizans imparatoru günü geldiğinde tekrar hayata dönecek ve Konstantinopolis'e zaferle girerek Türkleri Kokkini Milia'ya sürecek.

(*) Bu bölümde yazar tarafından verilen ve dolayısıyla İngilizce çevirisinde yer alan, ancak Türkiyeli okurun bildiği, aşina olduğu bazı notlar hariç tutulmuştur: ***Buyurun, Rakı*** gibi Türkçe tabirler. ***Sultan Abdülhamid, Jön-Türkler, Enver Paşa*** gibi tarihi bilgiler. (ç.n.)

[sy 21] ***Dudu***
Anadolu bölgesinde *dudu* kelimesi bir kimsenin sevgilisi, metres veya karısına hitap ederken kullandığı sevgi belirten bir kelimedir. Kızlara veya kadınlara takılan bir isim olarak kullanıldığı da görülmektedir.

[sy 29] ***Arnavut Yannakos amca***
'Amca' kelimesi bu anlamı dışında genelde bütün yaşlı adamlara karşı kullanılabilir. Vasil'in babasına Arnavut deniyor, çünkü, inatçının biridir (Yunanistan'da Arnavutlar inatçı huylarıyla tanınırlar), ama bu lakap Vasil'e de atfedilmektedir ve bu son halinde, sadece Vasil inatçı olduğundan değil, babasının lakabı oğlunun soyadı olmuştur. Kısa romanın adı *Vasilis Arvanitis*, 'Arnavut Vasil' anlamına gelmektedir.

[sy 33] ***On para sikkesi***
Jön Türkler, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimini ele geçirince, o zamana kadar bakırdan basılan para nikelden basılmaya başlandı. Metinde geçen kurşun sikke, tahminen, nikel sikkedir.

[sy 33] ***Kısa paçalı şalvar***
Buna Yunanca'da *vraka* denir. Bir hayli bol miktarda malzeme kullanılarak (abartma olsa da, bir halk şarkısına göre yaklaşık 25 metre) yapılır ve genelde siyah renkte olur. Günümüzde, sadece, daha çok uzak köylerde oturan yaşlı erkekler giymektedir bunları, ama o günlerde bütün erkekler giyerdi. Çizimlere ve kilt giyinen adalılar hakkındaki aşağıda yer alan nota bakınız.

[sy 35] ***Aya-Nikola***
Aya-Nikola, Yunanistan'da denizcilerin koruyucu azizi olarak görülür ve dalgalara kumanda edecek kadar güçlü olduğu sanılır. Efsaneye göre bu Myra aziz-piskoposu bir keresinde kendisinin içinde bulunduğu bir gemiyi batıracak kadar büyük bir fırtınayı dindirmiştir. Bu nedenle, Yunan azizleri bilimindeki yeri modern zaman Poseidonu olarak geçmektedir.

[sy 39] ***'...sakalın çıkıncaya kadar!'***
İnsanın sakalı veya bıyığı olması sadece erkekliğe atılan adımın işareti değil (burada olduğu gibi) aynı zamanda yiğitliğin bir belirtisi idi, yani, birinin sakalı yoksa 'gerçek bir adam' olarak görülmezdi. Sakal motifi bir çok defa kısa romanda geçmektedir-bakınız, özellikle, ressam Teofilos'a ve Açık Sözlü Michel'e ilişkin tasvirler.

[sy 69] ***Molivos***
Molivos (eski Metimniya), Sikamniya'nın 13 km. batısında bulunmaktadır.

[sy 40] **'cinayet, Hıristiyanlara çok acı verdi...'**
Yunanlıların kendilerine basitçe 'Hıristiyan' demeleri olağandı (ve halen öyledir). Kullanım, 1) doğru inanca, Ortodoks inancına (ve 'ortodoks' kelimesi 'doğru inanç' anlamına gelir) ait olmaları duygusundan, ve 2) Osmanlı yasalarının uluslar arasında değil dinler arasında ayrım görmesinden ileri gelmektedir-Müslüman olmayan biri kanunlarda ikinci sınıf bir vatandaş olarak görülmekteydi.

[sy 51] ***Midilli şehri***
Midilli adasının başkenti aynı adı taşımaktadır ve adanın güneydoğusunda bulunmaktadır. Başkentin adı bazan adanın kendisini belirtmek amacıyla kullanılır. İşte, bu kullanım buradan ileri gelmektedir.

[sy 51-2] ***Makedonya'daki asiler***
O günlerde, Makedonya, çöken Osmanlı İmparatorlu- gu'nun ('Avrupa'nın Hasta Adamı') bir parçasıydı. Pek çok umutsuz halk kesimlerinin oturduğu -Yunanlılar, Sırplar, Bulgarlar, Türkler, Yahudiler, Ulahlar ve Arnavutlar, hatta kendilerine Makedonyalı Ortodokslar diyen, kökeni belirsiz insanlar- bu bölgeden hak talep eden pek çok taraf vardı. Ancak, Osmanlıların bölgedeki hakimiyeti azalmaya başlayınca Yunanistan ve Bulgaristan esasen bölgeden hak talep edenler oldular, her iki ülke bölgeye kendi çıkarlarını korumak amacıyla organize birlikler gönderdiler. Bulgar asilere *komitacılar* denirdi. Yunan birliklere Yunan ordusundan gelen gönüllüler komuta ediyordu.

[sy 44] ***Kaptan Garefis***
Thessaly'de bulunan Milea'lı olan Kaptan Kostas Garefis (1874-1906), Douglas Dakin'e göre, eğitimsiz, ama iyi disiplinli ve muhteşem bir asker[1] idi. 1906'da Karatassof'u öldüren o idi, hayali bir karakter olan Vasil değil. (Dikkat ediniz, metinde Vasil'in onu öldürdüğü açıkca belirtilmemiştir.)
Karatassof'un öldürülmesine ilişkin hepsi de birbirinden farklı çeşitli anlatımlar vardır. En güvenilir olarak gözüken kaynağa göre, *komitacı* Lukas ve Karatassof, Sarakatsan şefi Pasayoryis Karafilias tarafından barış yapmaya zorlanıyorlardı. Bunu bildiklerinden Garefis ve adamları uygun zamanı beklediler ve nihayet fırsatını buldular. *Komitacılar,* Karafilias'a yiyecek, içecek ve barınak hazırlaması için haber yolladılar. Bu durum, Garefis'e ihbar edildi ve karanlık çöktükten sonra Bulgarlar, kendileri için hazırlanmış olan barakalara çekilince Yunanlı asiler saldırıya

1. Douglas Dankin, ***The Greek Struggle in Macedonia,*** 1897-1913 [Makedonya'da Yunan Mücadelesi, 1897-1913] (Selanik: Makedonya Araştırmaları Enstitüsü, 1966), s. 235, no: 77.

geçti. Garefis, öne geçti ve liderlerin barınağına baskın düzenleyerek Karatassof'u öldürdü ve Lukas'ı ağır yaraladı. Kendisi de kamından yara aldı ve birkaç gün sonra öldü.[2]
Dakin, olayın biraz daha değişik bir anlatımını vermektedir: 'O, -Garefis- birkaç adamıyla birlikte Morihovo'ya doğru gitmiş ve *komitacı* şeflerden Lukas ve Karatassof'u öldürmüştür, ama bu başarlı operasyondan dönüşünde savaştan kaçan Lukas'ın adamlarından biri tarafından saldırıya uğramış ve öldürülmüştür.'[3]
Diğer bir üçüncü ve daha hayali bir anlatım ise 1906'da bir Atina gazetesinde yayınlanan ve halen Batı Makedonya'da gerçek bir halk şarkısıymış gibi söylenen A.Demetriu kaynaklı bir 'halk şarkısı'nda geçmektedir.

Dağlar derinden kükrüyor, güneş kararıyor,
Talihsiz Morihovo'nun bir kez daha başı belalı,
Altın kılıçlar parlıyor, tüfengler durmadan patlıyor,
Altmış genç adamla, Garefis savaşıyor.
Çık ortaya imansız Lukas, Bulgar Karatassof,
İki aydır peşindeyim, yüz yüze gelmek için sizinle.
Kellesini uçaracağım hasta yaşlı insanlar yok artık,
Ürkek kızlar yok, yakılacak kiliseler yok,
Eziyet edeceğiniz papazlar yok, ne de saf masum bebekler.
Bugün, karşınızda Kaptan Garefis var,
Bir kartal gibi kıvrak ve keskin rüzgar gibi;
Karatassof ve Lukas'ı kendi elleriyle öldürüyor.[4]

[sy 44] ***'Okul müdürü Anagnostu, . . . Kaptan ve adamlarının bazı fotoğraflarını getirmişti.'***
Bu fotoğrafın (veya kartın) çoğaltılmış baskılarını Douglas Dakin'in *"Makedonya'da Yunan Mücadelesi"* ve E.J. Hobsbawm'ın *Bandits* (Haydutlar) adlı eserlerinde bulabilirsiniz.[5]
Okul müdürü Anagnostu gerçek bir kişilik idi -Myrivilis'in kendi öğretmeni aslında- ve çoğunlukla Myrivilis'in eserlerinde anılmaktadır.[6] *"Yunanistan'dan"* adlı eserde Myrivilis kendisini "unutulmaz Spyros Anagnostu, çocukların yüreklerinde *Megola Idea*'nın kutsal alevini canlı tutan ve bu görevini eğitim

---

2. Kostas Liapis, ***Captain Kostas Garefis*** (Atina: Pyli, 1979), s.77-94.
3. Dakin, s.235, n.77.
4. A.K.Anestopulos tarafından ***The Macedonian Struggle, 1903-1908*** (Makedonya Mücadelesi, 1903-1908) (Selanik: n.p.,1965), s.247, adlı eserde bir halk şarkısı olarak aktarılan orjinal şarkının tercüme edilen bir kısmıdır. Orjinal şarkı için, bakınız, Liapis, s.100-102.
5. Dakin, pl.15 & Hobsbawm (Hammondsworth: Penguin, 1972), pl.35. [Necati Doğru çevirisiyle, ***Haydutlar***, Sarmal Y., 1995]
6. Örn. ***Life in the Tomb***, çev. Peter Bien (Hanover, New Hampshire: University Press of New England, 1977), sy.138 & (?) 12; ***The Red Book***, 4. Basım (Atina: Estias, n.d.) sy.10-12; ve ***From Greece***, 5. Basım (Atina: Estias, n.d.), s.11-16.

mesleğinden daha önde tutan tebaa ulusun öğretmenlerinden biri"[7] olarak tanımlamaktadır. İyi bir halkbilimci olan Anagnostu 1903'te kendisine Atina Dil Cemiyeti'nin bir ödülünü kazandıran Midilli adası folkoru hakkında bir kitap yayınlamıştır.[8]

[sy 45] ***Kaptan Karatassof***
Üstte verilen Kaptan Garefis ve Makedonya asilerine ilişkin notlara bakınız.

[sy 22] ***'eğer bir ejderha bir ejderhayı yemezse'***
Aynı atasözün değişik bir söylenişi *Arnavut Vasil*'in 2. basımında geçmektedir: "Ejderha bir vahşi hayvanı yemezse serpilip gelişemez."[9] İlginçtir, benzer bir atasözü, *Oxford İngiliz Atasözleri Sözlüğü*'nde bulunabilir: *"A serpent, unless it has devoured a serpent, does not become a dragon'* (bir yılanı yutmayan yılan, ejderha olamaz) yani kanatları gelişemez."[10]

[sy 48] ***'Bu kadar çok bayrak nereden gelmişti?'***
Yunan bayrağı, o zamanlarda, Osmanlı vilayetlerinde yasaktı.

[sy 42] ***"Belirttiğimiz gibi, armut sapını ardında saklar"***
Bu atasözü, başta kolaymış gibi görünen bir işin bir kez içine girilince daha zor olduğu anlaşılır anlamına gelmektedir. Ancak, buradaki anlamı daha çok, *'the sting is in the tail'* (arının iğnesi kuyruğunun altındadır yani hemen görülmez) "Bir yılan kendisini bir yılana adamadığı sürece, bir yılan olamaz, yani kanatları gelişemez."

[sy 49] ***Küçük Skala limanı***
Korsanların olası saldırılarına karşı Yunan köyleri genellikle iç kısımlarda, biraz denizden uzak, kıyıda sadece küçük bir yerleşim yerine sahip olarak kurulmuşlardır. Söz konusu bu liman Sikamniya'nın Skalası olarak bilinmektedir. Böyle söylenmesindeki amaç, adada aynı isimdeki diğer limanlardan onu ayırabilmektir. (*Skala*, 'liman' anlamındadır.)

[sy 50] ***amané***
Genelde yavaş ritimli doğu tarzı bir şarkıdır. Ses, hüzünlü ve daha ziyade ağıt yakarcasına inip çıkan doğu tarzı bir forma bürünür. Batı'dan en yakın dengi olarak -böyle kıyaslamalar mümkün ise- *slow caz* şarkıları gösterebiliriz.

---

7. ***From Greece***, s.11
8. Spyridon Anagnostu, ***Lesviaka: A Collection of Treatises on the Folk lore of Lesbos*** (Lesviaka: Midilli Adası Folkloru üzerindeki Çalışmaların Koleksiyonu) (Atina: Anesti Konstantinidu, 1903).
9. ***Vasilis Arvanitis*** (Atina: n.p., 1944), p.49.
10. ***The Oxford Dictionary of English Proverbs***, 3. basım (Oxford: Clarendon Press, 1970), sy.714.

[sy 51] ***İnsanların canını alan melek***
Burada geçen gönderme, savaş meleği ve cennetlerin lideri Melek Mikail ile ilgilidir. Hıristiyan ikonografisinde çoğunlukla elinde bir kılıç veya ölülerin ruhlarını tartan bir terazi ile tasvir edilmektedir. Yine de yapılan gönderme biraz karmaşıktır, çünkü "insanların canını alan", düşkün melek, şeytanı da hatırlatmaktadır. İlginçtir, aynı zamanda bir bağlantı söz konusu olmasa da *Gnostisizm'de** Mikail hem Tanrı'ya hem de insanlara hasım olan düşman bir güç olarak görülmektedir.

[sy 57] ***Uruc Oruçları***
Dini oruçlara Yunanistan'da özellikle köy topluluklarında tamamiyle riayet edilmektedir. Deniz yağı, yumurta, süt ve peynir gibi hayvansal ürünler yanında et bile yasaktır. Uruc oruçları 1 Ağustos gününden başlar Uruc Günü'ne kadar sürer.

[sy 59] ***'Bayram,...Meryem Ana onuruna kutlanmaktaydı.'***
Yani, Uruc Günü (15 Ağustos) yapılmaktadır.

[sy 59] ***Karini çeşmesi***
Çeşme, aslında, Midilli adası güneyinde yer alan Ayassos yakınlarında olup hiçbir şekilde Skala, Sikamniya veya denize yakın bir yerde değildir. Sözkonusu yer ondokuzuncu yüzyılda Akdeniz'in doğu sahillerinde İngiliz Müzesi'ne antikalar bulmak amacıyla seyahat eden bir gezginci tarafından daha farklı tasvir edilmektedir. "Yolumuzun üzerine çıkan Karina adında oldukça pitoresk bir yerde mola verdik -geniş düz rezervuarı olan doğal bir amfitiyatro benzeri yer; berrak ve gürül gürül sular akıp gidiyor ortasından. Her yerde kocaman çınar ağaçları, gövdelerini binlerce fantastik biçime sokmuş halde uzanıyordu. Burada bir süre oturduk ve asalarımızı çeşmeye daldırdık ve buranın züppe mekânlarından uzakta ne kadar mübarek bir yer olduğunu düşündük...[11]

[sy 60] ***Ressam Teofilos***
Teofilos Hacimikail (1873-1934) Midilli adasında doğmuştur. 1893-94 yıllarında Pelion'a gitmiştir. 1912 yılı içinde Midilli'ye döndüğü sanılmaktadır. İlk renkli çalış- malan, Atina ve Paris aydınları tarafından 1930'da ortaya çıkarılmıştır, kopyaları ve ayrıca Sikamniya Skalasını tasvir eden bir peyzaj resim ile Kaptan Garefis'in portresi Teofilos adlı kitapta yer almaktadır.[12]

---

* Hıristiyanlığın başlangıcında ruhani sırları ve yaradılışın sırlarını bilmek iddiasında olan mezhep (ç.n.)

11. C.T.Newton, ***Travels and Discoveries in the Levant*** (Akdeniz'in doğu sahillerinde Seyahatler ve Keşifler) (Londra: Day&Son, 1865), I, 86-7.

12. G.Tsarouchins, ***Teofilos*** (Atina: The Commercial Bank of Greece, 1966), pls.6&276.

Myrivilis, Teofilos'un resimlerine fazlaca önem vermemiştir. "Ben, acizane, sizden af diliyorum," diye yazmıştı, şöyle devam etmiştir, "...fakat bütün bunlar sanatsal bir maskara gibi görünüyor bana. Bu duvar resimleri sefilce görünüyor, beceriksizce yapılmış ve çocukca, benzeri kartların birer saf kopyaları."[13]

[s. 60] ***'Bir adalının nasıl olurda kilt giyebileceğini aklımız almıyor olabilir.'***
Genelde, anavatanda, Yunanlılar kilt *(fustanella*)* ve Giritliler ile Kıbrıslılar ise *vraka* giyerlerdi.

[s. 61] ***Pelion***
Volos kentine yakın bir yerde bulunan Thessaly dağı.

[s. 61] ***Tsolias***
Kilt giymiş Yunanlı bir ordu askerine konuşma dilinde verilen ad.

[s. 61] ***Panayotis dayı***
Dayı eki Türkçe bir kelimedir ve annenin erkek kardeşi, bir gemi kaptanı veya 'iyi bir arkadaş' için de kullanılabilir. Yunanca metinde geçen kelime 'kabadayı' veya 'kavgacı' gibi bir manada kullanılmıştır. Günümüzde, genellikle ironi maksadıyla kullanılır.
Myrivilis, Ayassos'lu bu kahraman hakkında başka yerde daha geniş bir anlatım sunmuştur: "Midilli şehrinden Ayassos'a giderken yol üzerinde insanlar arabalarını Karini hanında durdururlardı. Orada, kocaman asırlık çınar ağaçlarının altında soğuk su pınarı, durmadan fokurdayarak büyük bir sarnıcın derinliklerinden kaynardı. Bu sarnıcın üzerinden... Panayotis dayı, elinde bir nargile, tek bir kömür tanesini bile düşürmeden atlamıştı. Sultan tarafından adaya yeni atanan Türk vali, bir keresinde, bu Panayotis dayının hakkından gelebileceğini iddia etmişti... Sonunda, Ayassos kahramanını atının terkisine bağlamış olarak geri döneceğini iddia eden bir yüzbaşının önderliğinde bir atlı müfreze gönderdi peşine. Müfreze Ayassos'a vardı, ama bu seferin sonucunda elleri boş ve yedikleri dayaktan her tarafları morarmış atlılar geri döndü. Panayotis dayı tarafından kendi atının terkisine bağlanmış yüzbaşı onlarla birlikte çok kötü bir halde geri döndü."[14] Bu anlatım ile, Vasil'in samıç üzerindeki atlayışı ve onun inzibatla olan savaşıyla karşılaştırınız.

---

13. ***Yunanistan'dan,*** s.245-6
* Yunan Efsun askerlerinin giydikleri eteklik
14. ***From Greece***, s.291-2.

[sy 61] ***Ayassos***
Midilli adasının güneyinde iç kısımlarda kurulu bir köy. Karini pınarı ve Panayotis dayı hakkındaki notlara bakınız.

[sy 62] ***Keşkek***
Et ve bulgurun haşlanmasıyla yapılan yemek.

[sy 63] ***'...mendilini çıkardı...'***
Bazı danslarda insanların her bir başta mendil tutmaları olağan bir gelenektir. Böyle yapılması, dans edenlere ellerine hakim olmak yerine daha serbest hareket etme imkanı sağlıyor, aynı zamanda erkek ve kadınların birbirine değmesi de önlenmiş oluyor.

[sy 67] ***'Dağlar gibi yaşayasın, kartal!'***
Burada 'kartal' şeklinde çevirisini yaptığım, ama tam olarak 'Çizmeli Kartal' anlamına gelen stavraetos kelimesi on-dokuzuncu yüzyılın ilk dönemlerinde *klepht* kaptanlara ve yirminci yüzyılın ilk dönemlerinde Makedonya'da savaşan asilere verilen bir şeref ünvanıydı. (Makedonya'daki asiler hakkında verilen nota bakınız.)

[sy 68] ***Régie***
Tam adı, *(La régie impériale cointéressée des tabacs Ottomans)* olan Fransız şirketi. 1884 yılından itibaren Lübnan ve Girit dışından tüm Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında tütün üretimi, alımı ve satışı tekeline sahipti. *Régie*'nin onayı olmaksızın hiç kimse tütün ekemez, ihracat dışında, *Régie*'den başka hiçbir alıcıya satış yapılamazdı.

[sy 71] ***Lianobomata, Aryinos, Kastro***
Bütün bu yerler Midilli adasında bulunmaktadır. 'Kastro', 'kale' anlamına gelmektedir ve Midilli şehrinin eski duvarla çevrili kısmına verilen isimdir.

[sy 63] ***Zeybekler***
Zeybekler, İzmir ve Anadolu'nun Aydın çevresinde yaşayan bağımsız ve savaşçı bir topluluk idi. Kökenlerinin Trakya bölgesinden olduğu iddia edilmiştir, ama bu iddia, şüphelidir. Eskiden, Osmanlılar tarafından hafif piyade olarak kullanılmış olsalar da Türkler onları gâvur (imansız) olarak görmüşlerdir. Osmanlıların onları 1830'lu yıllarda silahsızlandırma girişimleri bir isyana yol açmış, bunu takiben sayısız insan imha edilmiştir. Zeybeklerin kendi geleneksel giysileri içinde çekilmiş muhteşem fotoğrafları Elias Petropoulos'un *Rebetika Songs* (Rebetika Türküleri) (Atina: Kedros, 1979), s.283-287 adlı eserinde bulunabilir.

[sy 78] ***Genevieve'in hikâyesi***
Brabant'lı Genevieve, Yunanistan ile Anadolu'da çok bilinen ve değişik halk anlatımlarında dolaşan ortaçağ romansına ait

bir kadın kahramandır. Tréves Palatin Kontu, Siegfried'in karısıydı ve zina yapmakla suçlanıp ölüm cezasına çarptırılmıştı. Ona acıyan cellat onun kaçmasına izin verince ormanda bir mağaraya sığındı. Altı yıl sonra, Siegfried tarafından bulundu orada. Bu arada, Siegfried, onun masum olduğuna inanmıştı ve itibarı mahkemece iade edildi.

[sy81] ***Kıyamet ve Epitafyo***
Kıyamet ayini, Paskalya Günü ayinidir. Bu ayin, Yunanistan'da ise Cumartesi akşamı yapılmakta ve kıyamet tam olarak gece yarısı ilan edilmektedir. Epitafyos ayini, Kutsal Cuma akşamı yapılmaktadır. Ayin sırasında, üzerinde İsa'nın ölü vücudunun timsali bulunan kanopiye bir masa kiliseden dışarı çıkartılır ve bir cenaze merasimi yapılıyormuşçasına köyün sokaklarında dolaştırılır.

[sy82] ***Altı kanatlı Serafim***
Bunlar, üzerinde altı kanatlı serafın stilize bir timsalin bulunduğu uzun çubuklara dayanan altın sarısı disklerdir. Bu tuhaf yaratıklar Isaiah'nın mabed görünümü şeklinde tasvir edilmektedir. "...Efendimizin, yüksek ve vakur bir tahta kurulmuş otururken gördüm... Etrafında serafim ve her birinin altı kanadı vardı, bir çift, yüzünü diğer bir çift ayaklarını örtüyor, diğer çift ise navada asılı şekildeydi."

[sy88] ***Anaryiros Azizleri***
Bunlar, Ay-Kozmos ve Ay-Damian azizleridir. Bunlar, hekimlerin koruyucu azizleridir ve kardeş olup ikizdirler. Kendileri de birer hekimdi ve onlara 'Anaryiros' denirdi. Anlamı, 'silverless' idi, çünkü yaptıkları hizmetler karşılığında verilen parayı almazlardı.

[sy89] ***Kötü baht***
Yunanlılarda şeytandan duyulan batıl korku çoğu zaman Tanrı'ya olan inançtan daha güçlü olmaktadır. Şeytan her yerdedir ve her zaman yolunuza çıkabilir. Ya kem gözle veya kötü bir mahlukat olarak. Hatula, Vasil'in kötü bir ruhla karşılaşmış olması nedeniyle geçici olarak aklını yitirdiğini sanmaktadır.

[sy93] ***Haros***
Antik Yunan mitolojisinde, Haros, Styx nehrinden Tartatos'a kadar bütün bölgede insanların canını alan bir denizciydi. Ancak, modern Yunan folklorunda Ölümün kendisini temsil eder olmuş ve kurbanlarını toplamak, onları Öbür dünyaya götürmek için insan şekline büründüğü sanılır.

[sy97] ***Takdis***
Yunanlılar, günah işlemiş ölü bir adamı yaşayan bir insanın ba-

ğışlamasının onun huzur içinde yatma şansını arttırdığına inanır. Bu nedenle, *kolliva** cenaze merasimlerinde ve anma törenlerinde dağıtılırdı, cemaat, bunu ölü adamın adına bir ikram olarak kabul ederdi. Koliva, 'Ruhu şad olsun!' diyerek alınırdı. Bu, o kişinin, ölü adamın kendisine karşı işlediği bir günah varsa onu bağışladığı anlamına geliyordu. *Kolliva* yanında papazın kutsadığı ekmek de verilirdi.

[sy 94] ***Tiropittes*** (Peynirli pide)
İçi peynir dolu, gözleme veya pasta gibi bir hamur işi.

[sy 96] ***Paskalya atışları***
Ekmek ve şarap takdis ayini sırasında, Kıyamet merasimi yapılırken, Paskalya Cumartesi gecesinde her yerde büyük bir coşku ve eğlencenin patlaması olağandı. Merasime katılanlar, bir birlerini 'İsa göğe çıksın!' diye selamlar, buna karşılık, "Gerçekten, göğe çıktı!" olur. Aynı zamanda, atışlar yapılırdı: göğe yükselen İsa'yı selamlamak amacıyla Metinde aktarmak istenilen budur.

[sy 97] ***Kuşlar için temiz su***
Türklerde, mezartaşlarının üzerinde yağmur suyu biriksin diye oyuk yapmak adettir.

[sy 97] ***TELOS KE TO TEO DOKSA***
Bu tabiri, Stratis Myrivilis, her kitabının sonuna koymaktadır. 'Bitti, Tanrıya Şükürler Olsun!' anlamına geliyor.

* Kolliva: Bir nevi Aşure.

MARENOSTRUM

...Sonra aniden ve hiç beklenmeyen bir şey oldu, Türk Anayasası ilân edildi. Jön Türkler Sultan Abdülhamid'i alaşağı etmiş, kumandayı ele almış, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün halklarına HÜRRİYET'i kutlamalarını emretmişlerdi.

Aynı emir bizim köye de ulaştı. Hıristiyanlar ve Türkler, 'kardaş' gibi kutlama yapacaklardı gelen genelgeye göre. Bu andan itibaren geçmişteki bütün ayrılıklarımız unutulmalı, birbirimize kardeşlik elini uzatmalıydık. Türkler endişeliydi, devlete bir köle gibi itaat ederlerdi hep, ancak biz sevinçten çılgına dönmüştük. Kahveler, tavernalar gün boyu parasız içecek veriyor, şerbet dağıtıyordu.

"Zito Elefteria! Yaşasın Hürriyet!"